

Hjemløs i egen bolig

- Hverdagslivet for tidligere hjemløse

Jonas Markus Lindstad
Marts 2008

Hjemløs i egen bolig
- Hverdagslivet for tidligere hjemløse

© CASA, Marts 2008

ISBN 978-87-91795-85-5

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-91795-86-9

Center for Alternativ Samfundsanalyse
Linnésgade 25, 3.
1361 København K.
Tlf.: 33 32 05 55
www.casa-analyse.dk

Forord

Denne rapport sætter fokus på tidligere hjemløse, der lever i egen bolig og har gjort det i en længere periode. Rapporten ser på, hvordan de har det med at bo i egen bolig, og hvordan de klarer sig i hverdagen.

Hjemløseområdet er et komplekst område, der årligt berører omkring 11.000 personer i Danmark. Det viser sig, at en del af de hjemløse med tiden flytter i egen bolig. Spørgsmålet er, hvordan de tidligere hjemløse klarer et liv i egen bolig. Lever de et almindeligt liv, eller vender de tilbage til et liv, der minder om et hjemløseliv?

Rapporten er først og fremmest baseret på tidligere hjemløses beretninger og fortællinger om deres hverdag. Undersøgelsen bygger således på 25 kvalitative interview med tidligere hjemløse, som har boet i egen bolig i mere end et år. Derudover har de det til fælles, at de alle tidligere har haft et længerevarende ophold på de to herberger Lindevangen og Lærkehøj begge beliggende i Frederiksberg Kommune.

Derudover er der foretaget interview med medarbejdere på herberger og væresteder, gadeplansmedarbejdere, bostøttefolk og misbrugskonsulenter.

Vi takker de mange mennesker, der har åbnet døren til deres hjem, eller som er mødt op til interview i parker, på væresteder eller herberger, og som har taget sig tiden til at fortælle om et ofte barsk og omskifteligt liv.

Undersøgelsen er gennemført af Jonas Markus Lindstad, som har skrevet rapporten. Finn Kenneth Hansen har været projektleder på undersøgelsen.

Undersøgelsen er foretaget i perioden november 2006 – november 2007.

Undersøgelsen er initieret af KFUKs Sociale Arbejde og finansieret af Lindevangen og Lærkehøj, Frederiksberg Kommune og Velfærdsministeriet (tidligere Socialministeriet).

CASA
Marts 2008

Indholdsfortegnelse

1	Resumé.....	3
1.1	Forskellige typer hverdagsliv	3
1.1.1	Det trivielle hverdagsliv	3
1.1.2	Det misbrugende hverdagsliv	4
1.1.3	Det isolerede hverdagsliv	4
1.1.4	Det almindelige hverdagsliv	4
1.2	Forhold der påvirker hverdagslivet i egen bolig	5
1.2.1	Ophold på herberg	5
1.2.2	Egen bolig	6
1.2.3	Den økonomiske situation	6
1.2.4	Den sociale bagage	7
1.3	Opmærksomhedspunkter	7
1.3.1	Fraflytning fra herberg	7
1.3.2	Boliger i ghettoer	8
1.3.3	Udvidet bostøtte	8
1.3.4	Behov for gode sociale netværk	8
2	Metoden i undersøgelsen	9
2.1	Baggrund og formål med undersøgelsen	9
2.2	Lindevangen og Lærkehøj som casestudium	10
2.3	Hjemløs eller boligløs?	11
2.4	Hverdagslivsbegrebet	12
2.5	Metode	13
2.5.1	Udvælgelse	13
2.5.2	Kontakten	15
2.5.3	Spørgeguide	16
2.5.4	Behandling af interviewene	17
2.6	Rapportens opbygning	17
3	Hverdagslivet for de tidligere hjemløse	19
3.1	Et trivielt hverdagsliv	20
3.2	Et hverdagsliv med misbrug	22
3.3	Et isoleret hverdagsliv	26
3.4	Et almindeligt hverdagsliv	28
3.5	Brogede hverdagsliv	30
4	Hverdagslivet i egen bolig	31
4.1	Hvad indebærer en bolig for de tidligere hjemløses hverdagsliv?	31
4.2	Hvordan er hverdagslivet i egen bolig?	33
4.3	Hvorfor er der tidligere hjemløse, der ikke kan klare sig i egen bolig?	34
4.4	Den midlertidige bolig – en nødløsning	37
4.5	Bostøtten	38
5	Den økonomiske situation	41
5.1	Hvordan klarer de tidligere hjemløse sig økonomisk?	42
5.2	Tilpasning og begrænsning i hverdagslivet	43
5.3	Aktiviteter i et hverdagsliv med knaphed	45

6	Tiden på herberg – hvad har de hjemløse fået ud af at bo på herberg?	49
6.1	Hvorfor et herberg?	49
6.1.1	Manglende bolig.....	50
6.1.2	Personlige problemer.....	50
6.1.3	Forventninger til herberget.....	52
6.2	Hvordan oplever de hjemløse opholdet på herberget?	52
6.2.1	Det sociale samvær.....	53
6.2.2	Faste rammer og struktur i hverdagen.....	54
6.3	Fra herberg til egen bolig?.....	55
6.3.1	Kontaktpersonen på herberget.....	56
6.3.2	Boligindstilling og hjælp til at finde bolig	56
6.4	Boligtræning og hjælp til at komme på plads.....	57
6.5	Fortsat kontakt til herberget.....	58
6.5.1	Hjemløse med brug for hjælp til at klare hverdagen.....	58
6.5.2	Herberget som et fristed	59
6.5.3	De ensomme hjemløse.....	60
6.5.4	De, der ikke kommer	60
6.6	Hvad betyder det for de hjemløse at bo på herberg?	61
7	Hjemløs i egen bolig	65
7.1	Hvad vil det sige at være hjemløs?.....	65
7.2	Hverdagsliv – almindeligt eller som hjemløs	67
7.3	Hvad har betydning for, om man lever et almindeligt liv i bolig?	69
7.3.1	Hvilken rolle spiller økonomien?	69
7.3.2	Hvilken rolle spiller boligen?.....	70
7.3.3	Hvilken rolle spiller det, at de har boet på herberg?	71
7.4	Perspektiver for hjemløse i egen bolig	73
	Bilag	75
	Bilag 1 - De interviewede	
	Bilag 2 - Data	
	Bilag 3 - 6 udvalgte cases	

1 Resumé

Denne rapport sætter fokus på, hvordan tidligere hjemløse klarer sig i egen bolig. Hvordan klarer de hverdagen, og hvad er det for et liv, de lever? Lever de et liv ligesom alle andre ”almindelige” mennesker, eller lever de et liv, der minder om et hjemløseliv – selvom de har deres egen bolig?

Der er tale om en kvalitativ undersøgelse først og fremmest baseret på tidligere hjemløses beretninger og fortællinger om deres hverdag med et liv i egen bolig. Hvordan er deres hverdag, og hvordan klarer de sig økonomisk, boligmæssigt, og hvordan er deres hverdagsliv med sociale relationer og sociale aktiviteter?

Rapporten er baseret på 25 kvalitative interview med tidligere hjemløse, som stort set alle har boet i deres egen bolig i mere end et år. Fælles for de tidligere hjemløse er, at de tidligere har opholdt sig på herberg gennem længere tid. De udvalgte tidligere hjemløse kommer alle fra to herberger med forskellige målgrupper af hjemløse – Lindevangen og Lærkehøj begge beliggende i Frederiksberg Kommune.

De tidligere hjemløse har således vidt forskellige baggrunde, og undersøgelsen viser da også, at de hver især håndterer og mestrer hverdagens betingelser forskelligt. Gennem analysen af interviewene er der blevet udledt en række ligheder og forskelle, der giver forskellige billeder af de tidligere hjemløses hverdagsliv.

1.1 Forskellige typer hverdagsliv

På baggrund af de forskellige fortællinger identificerer undersøgelsen fire forskellige typer hverdagsliv:

- Det trivielle hverdagsliv.
- Det misbrugende hverdagsliv.
- Det isolerede hverdagsliv.
- Det almindelige hverdagsliv.

1.1.1 Det trivielle hverdagsliv

Et *trivielt* hverdagsliv er karakteriseret ved, at den tidligere hjemløse lever et hverdagsliv uden indhold. Døgnrytmen er skæv, og der er ikke forskel på dagene. Der er masser af tid, men ingenting at lave. Den megen tid bliver en problematisk betingelse i hverdagen, og en væsentlig aktivitet bliver at undgå at kede sig.

Livet som hjemløs har sat sine spor: Misbrug, kriminalitet, prostitution, vold, dårlig mad, manglende lægebesøg og underskud af søvn har hørt med

til en i øvrigt stresset hverdag. Dette har medført et permanent skadet helbred, der betyder, at de tidligere hjemløse lever et liv, de ikke selv ønsker. De kan i perioder føle sig fortabte over, at de ikke kommer nogen vegne. De kan klare sig selv i deres bolig og har sociale kontakter til andre beboere i området. Deres hverdag er derfor forskellig fra det liv, de havde som hjemløse.

1.1.2 Det misbrugende hverdagsliv

Et hverdagsliv med *misbrug* er karakteriseret ved en hverdag, som er tæt forbundet med at opretholde misbruget. Om der er tale om et alkohol- eller narkotikamisbrug er ikke centralt. Misbruget sker på bekostning af sociale relationer, hvor netværk uden for misbruget skubbes i baggrunden. Misbruget udvikler sig i perioder meget voldsomt og massivt med alvorlige fysiske og menneskelige skader til følge.

Hverdagen bliver voldsom. Tidsfølelsen forsvinder. Dag og nat bliver et. Hukommelsen glider bort. Hæmningerne forsvinder. Den ene flaske bliver lige så svær at skelne fra den anden, som jointen, fixet, sexkunden, slagsmålet og nedturen bliver. Frygten for en pludselig død fremkaldt af en overdosis bliver (således også) en betingelse.

Hverdagens betingelser og aktiviteterne omkring misbruget får hverdage til at minde om livet som hjemløs.

1.1.3 Det isolerede hverdagsliv

Et *isoleret* hverdagsliv er karakteriseret ved, at egne og samfundets normer betinger, at man skjuler sit hverdagsliv, fordi man i bund og grund lever et liv, man ikke selv bryder sig om. Man ønsker ikke, at andre bør kende til og være en del af ens hverdag, og man lyver over for sig selv og andre for at undgå presset fra normerne. Det isolerede hverdagsliv har karakteristika, der minder om et hjemløseliv, fordi følelsen af social udstødelse bliver en del af hverdagen. Fortællinger om skam og ensomhed er de samme, om de kommer fra en person i egen bolig eller en person, der lever på gaden.

Et isoleret hverdagsliv er også kendetegnet ved, at det i perioder er svært at overskue og forholde sig til andre mennesker. Usikkerhed og manglende personligt overskud gør det vanskeligt for den psykisk sårbare at indgå i sociale netværk.

1.1.4 Det almindelige hverdagsliv

Et *almindeligt* hverdagsliv er karakteriseret ved, at der er et arbejde eller anden beskæftigelse i hverdagen, der giver sociale relationer, løn og indhold. Der er ikke noget misbrug. Der er gode sociale relationer med familie og nære venner. Der er i det hele taget tale om et struktureret og meningsfuldt hverdagsliv. Dette hverdagsliv står i kontrast til hjemløselivet.

1.2 Forhold der påvirker hverdagslivet i egen bolig

Analysen af de tidligere hjemløses hverdagsliv viser, at der er træk, som minder om et almindeligt hverdagsliv, men også træk der minder om det liv, de levede som hjemløse.

Ser vi på dette i forhold til de fire typer af hverdagsliv, viser det sig, at de tidligere hjemløse, der lever et trivielt eller et almindeligt hverdagsliv, lever et liv, der *ikke* længere minder om et hjemløseliv – de lever et almindeligt liv som alle andre.

Derimod tyder det på, at tidligere hjemløse, der lever et misbrugende eller et isoleret hverdagsliv, har en hverdag, der minder om et hjemløseliv. Selvom disse mennesker har fået egen bolig, er de i perioder ude af stand til at klare sig selv og ude af stand til at leve et almindeligt liv. De lever som hjemløse i egen bolig.

I undersøgelsen er der set nærmere på, hvilken rolle fire forskellige væsentlige forhold spiller for, om de tidligere hjemløse lever et almindeligt liv eller et hjemløseliv. De fire forklaringslementer er:

- Ophold på herberg.
- Egen bolig.
- Økonomien.
- Den sociale ”bagage”.

1.2.1 Ophold på herberg

For de tidligere hjemløse har det længerevarende ophold på herberget betydet, at de har fået en pause i deres liv. På herberget har de fået omsorg og indhold i hverdagen, der gør, at deres helhedssituation er blevet forbedret. For nogle har opholdet på herberget haft stor betydning. Opholdet på herberget har forhindret en social deroute, misbruget er reduceret, ernæringen er blevet bedre, og det kaotiske hverdagsliv er ophørt.

Opholdet på herberget synes således at have en positiv betydning for mulighederne for, at de hjemløse kan leve et almindeligt liv.

Forventningen er derfor, at de kan klare sig i egen bolig. Undersøgelsen viser, at dette ikke altid holder stik. Der er tidligere hjemløse, som har svært ved at klare sig og mestre livet i egen bolig. De har som andre hjemløse fået ”lidt” mere styr på deres liv i forhold til et hjemløseliv. Omsorg og hjælp på herberget har betydet, at der er blevet taget hånd om deres personlige problemer, og de lever en smule sundere. Herbergets trygge rammer har friholdt dem fra en del af de bekymringer, der har præget hjemløselivet, og givet dem mere overskud i hverdagen til en række aktiviteter, der kendetegner et almindeligt liv, såsom at tage vare på sig selv og vise hensyn til andre.

Når der alligevel er tidligere hjemløse, som lever et liv, der minder om det liv, de levede, før de kom i egen bolig, skyldes det helt primært deres misbrugssituation, eller der er tale om psykisk syge eller sårbare personer, som i perioder lever et kaotisk eller isoleret liv.

1.2.2 Egen bolig

Boligen spiller en rolle for de tidligere hjemløse, der er i stand til at klare sig selv. Boligen giver dem en følelse af ikke længere at være udstødt – de har deres eget. Det at kunne genoptage sociale relationer, gå på arbejde etc. er væsentlig lettere, fordi normerne om at være en del af samfundet er forbundet med, at man har sin egen bolig.

Undersøgelsen viser imidlertid, at der er tidligere hjemløse, der ikke kan få deres bolig til at fungere, og hvor boligen ender med at være en hæmsko, fordi rod, affald, manglende vedligeholdelse og kaotiske ”gæster” gør boligen ubeboelig. De har fået deres eget, men de magter ikke de almindelige daglige gøremål og ved ikke, hvad det vil sige, at de har deres eget.

1.2.3 Den økonomiske situation

Når de hjemløse flytter fra herberg i egen bolig forbedres deres økonomiske situation ikke umiddelbart. Da de alle stort set er på kontanthjælp, betyder udgifterne til bolig og de daglige udgifter til mad, at deres hverdagsliv er præget af knappe økonomiske midler.

De økonomiske betingelser begrænser de tidligere hjemløses aktiviteter i hverdagen. De er *ikke* i stand til at leve et liv, der minder om et almindeligt hverdagsliv. De oplever en række afsavn, hvor de ikke har råd til at rejse væk, gå i biografen, købe nyt tøj, give gaver eller vedligeholde deres bolig etc.

Det igennem længere tid at skulle klare sig for få økonomiske midler påvirker de tidligere hjemløses muligheder for at leve et almindeligt hverdagsliv. Hvis de derudover skal dække et misbrug, gammel gæld, og/eller de ikke har lært og dannet sig erfaringer om, hvad et ”økonomisk ansvarligt liv” indebærer, er der tale om barrierer for et almindeligt liv.

For at opveje den knappe økonomiske situation er der tidligere hjemløse, der genoptager en række aktiviteter, der har grobund i deres tidligere liv som hjemløs. Disse aktiviteter dækker over de mere negative såsom kriminalitet, sort arbejde, prostitution, tiggeri og klunseri. Da nogle af disse aktiviteter bevæger sig på eller ud over kanten for, hvad der bliver accepteret i samfundet, falder de tidligere hjemløse tilbage til rutiner og aktiviteter, der atter er med til at udstøde dem fra samfundet.

En række af disse aktiviteter er ofte forbundet med påvirkning fra nærmiljøet og med inspiration fra deres omgangskreds. Man kan sige, at de benytter sig af de muligheder, som de nu engang har erfaring med.

Andre finder på mere positive aktiviteter så som salg af Hus Forbi.

1.2.4 Den sociale bagage

Opholdet på herberg og det at komme i egen bolig spiller en positiv rolle for, hvorvidt de hjemløse lever et almindeligt liv frem for et hjemløseliv. Deres økonomiske situation betyder derimod, at særligt dem på kontanthjælp bliver fastholdt i et liv, der minder om et hjemløseliv, fordi de knappe økonomiske midler virker som en barriere for et almindeligt liv.

Derudover er der meget, der tyder på, at den forskellige sociale bagage, de hjemløse har, spiller en stor rolle for, om de kan klare sig i egen bolig. Der er hjemløse, der er vokset op under belastende betingelser. De har svært ved at mestre livet, og nogle lever stort set det samme kaotiske liv, som da de var uden egen bolig. De har kunnet fungere nogenlunde på et herberg og under meget beskyttende betingelser, men mangler helt fundamentale betingelser for at kunne klare sig selv. Undersøgelsen viser, at det i høj grad er tidligere hjemløse med en meget belastende fortid og markant misbrug, som lever et hverdagsliv i egen bolig, som minder om et hjemløseliv.

1.3 Opmærksomhedspunkter

Undersøgelsen viser, at hvis tidligere hjemløse skal leve et almindeligt liv i egen bolig, er der en række barrierer og dilemmaer forbundet med at nå dette mål. Med udgangspunkt i disse barrierer vil vi i det følgende pege på en række opmærksomhedspunkter til inspiration for arbejdet med hjemløse og med henblik på, at flere hjemløse, når de får mulighed for at komme i egen bolig, lever et mere acceptabelt hverdagsliv.

1.3.1 Fraflytning fra herberg

Der er hjemløse, der flytter fra herberg til egen bolig, men som efter et stykke tid i egen bolig lever et hverdagsliv, der minder om et hjemløseliv, dvs. et liv der er kaotisk uden mening og struktur. De lever isoleret fra andre, og i perioder har de et massivt misbrug – de vender således ikke tilbage til en almindelig tilværelse.

Opholdet på herberget har givet dem en pause i deres sociale deroute, men den er ikke blevet vendt, hvorfor de vender tilbage til livet som hjemløs, når de flytter i egen bolig. Når de forbliver i egen bolig, er det ofte, fordi huslejen og andre faste udgifter bliver betalt af kommunen, og fordi de ikke er til for meget gene for naboerne.

Der er hjemløse, der har brug for små enheder af boliger, hvor de hjemløse kan være sammen med andre, og hvor der er former for tilbud som på herberger fx sociale bofællesskaber eller alternativer boliger med social vicevært.

1.3.2 Boliger i ghettoer

En af barriererne for, at hjemløse kan leve et almindeligt liv i egen bolig, handler om det nærmiljø, de flytter til. På herberget lever de hjemløse sammen med misbrugere, sindslidende, kriminelle og andre med en problemfyldt adfærd. Herberget forhindrer imidlertid, at problemer får lov til at eskalere. Hjemløse, der flytter ind i et socialt boligbyggeri, kommer i kontakt med de samme elementer, der kendetegnede deres hverdag, da de levede på herberg. Væsentligste forskel er blot, at herbergets sikre rammer ikke længere gør sig gældende.

At flytte i egen bolig er ikke nødvendigvis forbundet med noget positivt, hvis de hjemløse får en bolig i et boligområde med mange sociale problemstillinger. Det bør derfor undgås at udsluse hjemløse til boliger i boligområder med sociale problemer.

1.3.3 Udvidet bostøtte

Der er tidligere hjemløse, der er i stand til at fungere i egen bolig, men som samtidig er afhængig af bostøtte, fordi de mangler nogle helt grundlæggende kompetencer for at kunne begå sig i hverdagen. Dette gælder i forhold til personlig hygiejne, rengøring, oprydning, madlavning, budgetlægning og det at begå sig i sociale sammenhænge.

Disse manglende kompetencer har baggrund i de hjemløses sociale bagage, og kommer først rigtig til udtryk den dag, de hjemløse flytter i egen bolig. De har enten glemt eller har aldrig lært, hvad det vil sige at leve et almindeligt liv i egen bolig.

Bostøtten udfylder på sin vis det tomrum, de manglende kompetencer efterlader, men spørgsmålet er, om selve herberget kan gøre mere for at (gen-)optræne eller botræne den enkelte inden udflytningen. Der er hjemløse, der har vanskeligere ved at klare sig selv, når de flytter i egen bolig, end når de bor på herberget, og det kan betyde, at de isolerer sig.

1.3.4 Behov for gode sociale netværk

Der er tidligere hjemløse, der har og/eller kommer i kontakt med dårlige sociale netværk, når de flytter i egen bolig. Det betyder, at de enten isolerer sig eller falder tilbage til de sociale miljøer, der i sin tid var en del af deres hjemløseliv. Undersøgelsen viser også, at der er tidligere hjemløse, hvis eneste sociale relation er herbergsmiljøet, hvorfor de vender tilbage hertil.

Derfor kan der være grund til at hjælpe disse hjemløse til at etablere nye sociale netværk som en del af udslusningen fra herberget. Det kan fx være ved at tilbyde dem boliger i sociale bofællesskaber i almindelige boligområder.

2 Metoden i undersøgelsen

2.1 Baggrund og formål med undersøgelsen

Socialforskningsinstituttet (SFI) udgav i 2005 en større kvantitativ undersøgelse, som omhandlede tidligere beboere på hjemløseinstitutioner (§ 110 boformer) og deres overgang til egen bolig. Styrken ved SFIs undersøgelse var, at den tog udgangspunktet i personer, der i 1997 var brugere af hjemløseinstitutioner (herberger og familieinstitutioner), og undersøgte deres boligsituation i 2004. Undersøgelsen nåede bl.a. frem til, at 56 % af de tidligere beboere i 2004 var registreret med en privat bopæl. Alligevel havde 60 % haft en form for hjemløseerfaring inden for de sidste fem år.

I undersøgelsen analyserede man sig frem til en lang række nyttige konklusioner, der omhandlede tidligere beboeres barrierer i forhold til at få et "almindeligt liv". Undersøgelsen kom blandt andet omkring forhold såsom køn, børn, arbejdsmarked, misbrug og etnicitet¹. SFI-undersøgelsen var rent kvantitativt med til at afdække en række afsavn blandt de tidligere beboere, men hvordan de tidligere hjemløse rent faktisk klarede sig og levede i hverdagen var ikke hensigten med undersøgelsen og gav derfor heller ikke svar på de tidligere beboeres hverdagsliv

Andre undersøgelser, der har omhandlet tidligere hjemløse i egen bolig, har typisk fokuseret på til- og afgang fra hjemløseinstitutionerne, og hvordan det er gået dem, når de lige har forladt herberget. I slutningen af 2005 lagde CASA sidste hånd på en større evaluering af Lærkehøj, et herberg for hjemløse misbrugere og sindslidende, der drives af KFUKs Sociale Arbejde i driftsoverenskomst med Frederiksberg Kommune.

CASA havde fulgt beboere og medarbejdere på Lærkehøj, siden herberget startede i 2002. Undersøgelsen viste, at en stor del af beboerne på udskrivningstidspunktet var kommet videre til egen bolig, i behandling eller på anden måde havde forbedret deres livssituation i løbet af opholdet på Lærkehøj. Evalueringen var baseret på, hvordan situationen så ud for beboerne på udskrivningstidspunktet. CASA kunne ikke sige noget om, hvordan det gik beboerne på længere sigt. En sådan undersøgelse, påpegede rapporten, manglede således stadig.²

Det er da også baggrunden for denne undersøgelse, som sætter fokus på, hvordan tidligere hjemløse, der har boet på herberg, klarer sig, når de er

¹ Geerdsen, Pico Lars, Inger Koch-Nielsen, Henrik Vinther, Ivan Christensen, Vibeke Tornhøj Christensen, *Ud af hjemløshed? Om livet efter ophold på en institution for hjemløse*, SFI, 05:02, 2005.

² Hansen, Finn Kenneth og Marianne Malmgren: *Evaluering af Lærkehøj – en § 94 boform for hjemløse med misbrug*, CASA 2005.

flyttet i egen bolig. Ved at anlægge en kvalitativ synsvinkel og en hverdagslivsbetragtning ser undersøgelsen først og fremmest på, hvordan de tidligere hjemløse lever og klarer sig, når de lever et liv med egen bolig. De tidligere hjemløse har på tidspunktet for interview om deres hverdagsituation alle boet i egen bolig i længere tid og stort set alle i mere end et år.

Det er undersøgelsens formål at afdække de tidligere hjemløses livsverden og hverdagsliv for herved at danne en forståelse for:

- De tidligere hjemløses hverdagsbetingelser såsom tilknytning til arbejdsmarkedet, fattigdom, misbrug og sindslidelse.
- Hvilke aktiviteter de tidligere hjemløse benytter sig af for at give tilværelsen struktur og mening, herunder de tidligere beboeres forhold til deres nuværende bolig.
- I hvilken udstrækning boformernes (herunder efterværn og bostøtte) ”normalisering” af de tidligere hjemløses hverdagsliv er lykkedes samt naturligvis, i hvilken udstrækning dette overhovedet er ønskeligt eller muligt.

Ved at sætte fokus på disse temaer vil det blive belyst, hvorvidt de tidligere hjemløse lever et liv, der minder om et hjemløseliv, eller om de er sluppet ”fri” og lever som alle andre – ”et almindeligt liv”. Som udgangspunkt er de hjemløse, der forlader herberget, i stand til langt hen ad vejen at klare sig i egen bolig – måske med behov for bostøtte undervejs. Spørgsmålet er, om de tidligere hjemløse formår at klare sig på længere sigt, og hvad det er for et hverdagsliv, de lever.

2.2 Lindevangen og Lærkehøj som casestudium

De mange undersøgelser, der er lavet på området, synes at være enige om en ting: Gruppen af hjemløse er yderst kompleks og varieret. Selvom de fleste hjemløse har det til fælles, at de på et tidligt tidspunkt har oplevet et svigt³, synes den instrumentelle grund til deres hjemløshed at variere lige fra misbrug og psykisk sygdom til reel boligmangel og materiel fattigdom⁴.

For at belyse, hvordan de tidligere hjemløse klarer sig, er der alene tale om anvendelse af en kvalitativ metode med interview primært af de hjemløse, som er kommet i egen bolig. På den måde er det muligt at afspejle de tidligere hjemløses forskellige hverdagsliv og herigennem give praktikere så-

³ Hansen, Finn Kenneth og Marianne Malmgren: *Evaluering af Lærkehøj – en § 94-boform for hjemløse med misbrug*, CASA 2005

⁴ Geerdsen, Pico Lars, Inger Koch-Nielsen, Henrik Vinther, Ivan Christensen, Vibeke Tornhøj Christensen, *Ud af hjemløshed? Om livet efter ophold på en institution for hjemløse*, SFI, 05:02, 2005. Birte Bech-Jørgensen: *Ruter og rytmer – Brobyggerne, frontfolket og de hjemløse*. Hans Reitzels Forlag 2003. Tobias Børner. *Om hjemløshed: Begreber, typer, tal og metoder*. Arbejdsrapport, SFI, Den Sociale Højskole maj 1997.

vel som teoretikere og beslutningstagere en række redskaber til at forstå de mekanismer, der gør sig gældende, når hjemløse skal videre til egen bolig. Gennem kendskabet til de to herberger Lærkehøj og Lindevangen fra tidligere undersøgelser er det oplagt at tage udgangspunkt i personer, der har boet på de to herberger.

Herberget Lærkehøj er en udbygning af naboherberget Lindevangen, der har eksisteret siden 1970. De to herberger afspejler på mange måder kompleksiteten i gruppen af hjemløse. Der er tale om institutioner, som begge har til formål at huse hjemløse, men målgruppen varierer betydeligt. På Lærkehøj er målgruppen hjemløse misbrugere og sindslidende, mens man på Lindevangen i udgangspunktet alene har hjemløse uden misbrug, blandt andet fordi målgruppen her også inkluderer familier med børn.

2.3 Hjemløs eller boligløs?

Hjemløse udgør en særdeles broget gruppe mennesker, som alle har en ting til fælles: De mangler et hjem. Dette betyder dog ikke, at man kan gå ud fra, at de også mangler en bolig. Hjemløshed er mere og andet end at være boligløs.

En definition på hjemløshed, som ofte bliver refereret, er Preben Brandts definition. At være hjemløs, skriver han, handler først og fremmest om at være udstødt af samfundet både i forhold til familiære netværk, offentlige netværk og arbejdsmarkedsnetværk. Psykologisk set handler hjemløshed om ikke at være i stand til at bruge samfundets normale institutioner, om at have svært ved at skaffe sig en bolig, bevare den og klare sig i den – eller måske endda om ikke at *ville* have en bolig. Hermed videreudvikler Brandt begrebet ”udstødt” til ”hjemløs” for at sandsynliggøre, at de hjemløse netop er kendetegnet ved, at de ikke kan forblive noget fast sted samt, at alt, hvad dertil hører, blot er symptomer på dette⁵. Via Brandts definition bliver hjemløshed en social konstruktion, der skal forstås ud fra den sammenhæng, den indgår i, og hjemløsheden bliver noget, man må forstå ved hjælp af det omgivende samfunds manglende accept af de hjemløse. Hjemløsheden bliver en konsekvens af det normale samfunds normer og værdier⁶.

I en rapport fra SFI om socialt udstødte fastslår Torben Fridberg, at der er beboere på boformerne for hjemløse, for hvem manglen på bolig rent faktisk er det største problem. Disse mennesker har fx mistet deres bolig i forbindelse med samlivsophør, sygehusophold eller i kriminalforsorgens regi⁷. Hertil kommer, at der fra flere forskellige steder peges på, at der er et sti-

⁵ Brandt, Preben (1999) i Birte Bech-Jørgensen: *Ruter og rytmer – Brobyggerne, frontfolket og de hjemløse*. Hans Reitzels Forlag 2003, side 24.

⁶ Børner, Tobias, *Om hjemløshed: Begreber, typer, tal og metoder*. Arbejdsrapport, SFI, Den Sociale Højskole maj 1997, side 26.

⁷ Fridberg, Torben: *De socialt udstødte*, SFI, Rapport 92:12, København 1992, side 53.

gende antal etniske minoriteter på boformerne. For denne gruppe hjemløse er manglen på bolig oftest det centrale problem⁸. Hertil skal det dog tilføjes at for at komme i betragtning til ophold på en § 110-institution, må der være sket en social begivenhed. Dette betyder, at beboere på § 110-boformerne normalt har sociale problemer, der går ud over manglen på bolig.

I forbindelse med undersøgelsen er der på baggrund af persondatabaserne på Lærkehøj og Lindevangen med oplysninger om indskrivning og udskrivning samt persondata som køn, alder, uddannelse etc. foretaget kørsler. Resultatet af disse kørsler er gengivet i bilaget til denne rapport.

2.4 Hverdagslivsbegrebet

Undersøgelsen tage udgangspunkt i Birte Bech-Jørgensens hverdagslivsperspektiv. Bech-Jørgensen beskriver hverdagslivet som en kultursociologisk metafor for det liv, folk lever hver dag. Selvom det er svært at definere hverdagslivet som sådan, skriver Birte Bech-Jørgensen, er det ikke er svært at definere de betingelser, hverdagslivet er underlagt og de måder, betingelserne håndteres på. Hverdagslivet er ikke noget, der bare findes, men noget der er i konstant forandring, og selvom forandringen ikke er en bevidst handling fra individets side, forandres vaner og rutiner hele tiden en lille smule. Ifølge Birte Bech-Jørgensen danner eksterne og interne betingelser på den måde normalitetens symbolske orden, og håndteringen af hverdagslivet bliver hermed til betingelserne for hverdagslivet. Eksempelvis bliver alkohol en grundlæggende betingelse i en hjemløs alkoholikers hverdagsliv, og en socialrådgivers støtte kan blive til den grundlæggende betingelse, der gør, at vedkommende har succes med at flytte i egen bolig⁹.

Via hverdagslivsperspektivet bliver man hermed i stand til at se på de hjemløses individuelle livsverden for derved at forstå, hvilke fortællinger de skaber om deres liv, og hvordan de aktivt forsøger at give tilværelsen mening. Denne undersøgelse har specifikt fokus på boligen og de tidligere hjemløses fortællinger om denne: Hvilke hverdagsbetingelser (netværk, efterværn, beskæftigelse, fattigdom etc.) der spiller ind på de tidligere hjemløses aktiviteter, og i hvilket omfang de tidligere hjemløse formår at håndtere disse.

⁸ Tilia, Gitte og Vincenti Gordon: *Boligløs eller hjemløs*, VFC 2004, side 43.

⁹ Bech-Jørgensen, Birte: *Ruter og rytmer: om brobyggerne, frontfolket og de hjemløse*. Hans Reitzels Forlag 2003.

2.5 Metode

Det er med baggrund i hverdagslivsperspektivet, at valget af den kvalitative metode er foretaget. Når det handler om hverdagslivsperspektivet og den enkelte persons individuelle fortællinger og strategier, har denne metode nemlig sin styrke. Mens den kvantitative metode har sin styrke ved at kunne påpege statistiske sammenhænge, har den kvalitative metode den fordel, at man herigennem udfordrer disse sammenhænge. På den måde skaber den kvalitative metode sammenhæng, dybde og indsigt, mens den kvantitative metode er nyttig til at skabe overblik.

Undersøgelsen er baseret på kvalitative semistrukturerede interview med 25 tidligere beboere på de to herberger for hjemløse: Lindevangen og Lærkehøj. Disse interviewpersoner er blevet interviewet i forhold til deres hverdagsliv med henblik på at få en nutidsbeskrivelse frem for en livsbeskrivelse. Dermed er der lagt vægt på, hvordan de tidligere hjemløse klarer sig lige nu og her frem for at få en historie om deres liv før, under og efter herberget. Dette har været udgangspunktet om end denne forskel har været en udfordring at håndtere under de enkelte interview.

Derudover er der foretaget mindre interview med 22 nøgleinformanter i form af 12 medarbejdere på herberger, 1 gadeplansmedarbejder, 2 medarbejdere i Bostøtten, 2 medarbejdere på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter, 1 medarbejder på Værestedet Roskildevej samt 4 brugere af Værestedet Roskildevej (der ikke indgår i målgruppen). Disse nøgleinformanter er blevet brugt til at belyse både selve fænomenet ”tidligere hjemløse” og deres problemstillinger, og mere i forhold til de enkelte nøgleinformanter: Hvorfor og hvem bruger fx bostøtten, rådgivningscentret, væresteder etc. Derudover er nøgleinformanterne blevet brugt til at komme tættere på de 25 interviewpersoner.

Interviewene er foregået semistrukturerede, idet der er udviklet en interviewguide med en række emner, som interviewet skal omkring uden, at de egentlige spørgsmål er formuleret på forhånd.

2.5.1 Udvalgelse

Udvælgelsen af interviewpersoner er foregået på den måde, at der som udgangspunkt er blevet udvalgt en population af mulige interviewpersoner på baggrund af data fra de to herbergers registre over tidligere beboere. De potentielle interviewpersoner blev overordnet inddelt i 4 kategorier ud fra hvilket herberg, de havde boet på, tidspunktet for hvornår de havde forladt herberget, og hvor lang tid deres ophold havde været. Denne kategorisering blev foretaget for at få så bredt et grundlag at arbejde ud fra og ud fra en formodning om, at der kunne være forskel på interviewpersonerne i forhold til, at de havde boet kortere eller længere tid på herberg, og om de var flyttet inden for det seneste halve år eller længere tid tilbage.

- Kategori 1: tidligere beboere fra perioden 2002-2005 med et ophold af mellem 3-6 måneders varighed, og som blev udskrevet til egen bolig.
- Kategori 2: tidligere beboere fra perioden 2002-2005 med et ophold af mellem 6-12 måneders varighed, og som blev udskrevet til egen bolig.
- Kategori 3: tidligere beboere fra perioden efter 2005 med et ophold af mellem 3-6 måneders varighed, og som blev udskrevet til egen bolig.
- Kategori 4: tidligere beboere fra perioden efter 2005 med et ophold af mellem 6-12 måneders varighed, og som blev udskrevet til egen bolig.

Der blev udvalgt 53 personer fra Lindevangen og 47 fra Lærkehøj, der faldt ind under de fire kategorier. Efter møde med medarbejderne på de to herberger, blev der tilføjet nye navne til listen, og andre blev sorteret fra. Kriterierne for at komme på listen var først og fremmest, at interviewpersonerne skulle formodes at være i stand til at gennemføre et interview og være i stand til at reflektere. Dødsfald, aktuell indlæggelse på psykiatrisk afdeling, aktuelt indsættelse i fængsel, ikke længere ophold i Danmark etc. var derimod et kriterium for at komme af listen.

Herefter blev der foretaget en yderligere inddeling efter, hvorvidt interviewpersonerne havde haft alkohol- eller narkotikamisbrug, psykiske lidelser, beskæftigelse, børn etc., som kunne være med til opnå så bredt et udgangspunkt som muligt. Dette førte til, at den endelige liste for Lindevangen blev på 33 interviewpersoner og 45 personer fra Lærkehøj.

Herudover var der en intention om at foretage interview med dem, der lige var flyttet fra herberg og så gentage interviewet et halvt år senere for at belyse eventuelle ændringer inden for det første halve år i egen bolig mv. Dette indebar imidlertid en begrænset valgfrihed i forhold til udvælgelse, og det endte med, at der blev udvalgt 4 personer. Af disse 4 lykkedes det imidlertid kun at få interviewet 1, da det af forskellige årsager ikke var muligt at gennemføre et interview med de 3 andre.

Ud af de 78 udvalgte interviewpersoner lykkedes det at få kontakt til i alt 58 personer. Af disse blev der givet tilsagn om interview med 38 personer. De resterende ønskede ikke at deltage. Og af disse kom der 29 interview i stand. Der var således 19 aftaler, der af forskellige årsager endte med ikke at blive til noget.

4 interview blev imidlertid kasseret, da de kvalitativt var for ringe til at kunne indgå i en analyse. Af de 25 gennemførte interview var der 12 interviewpersoner, der havde boet på Lindevangen, og 13 havde boet på Lærkehøj. 5 af ud af de 25 havde boet på både Lærkehøj og Lindvangen. I forhold til de 4 kategorier fordeler de 25 interviewpersoner sig således:

- 4 interviewpersoner i kategori 1 (korterevarende ophold 2002-2005).
- 8 interviewpersoner i kategori 2 (længerevarende ophold 2002-2005).

- 2 interviewpersoner i kategori 3 (udskrevet efter 2005 efter korterevarende ophold).
- 11 interviewpersoner i kategori 4 (udskrevet efter 2005 efter længevarende ophold).

2.5.2 Kontakten

Som det fremgår af ovenstående afsnit er det at gennemføre et interview med tidligere hjemløse ikke blot at slå et navn op i telefonbogen og bede vedkommende om at deltage i et interview på et nøje fastlagt tidspunkt.

Generelt er der tale om en målgruppe, der er kendetegnet ved at være meget mobil i forhold til boligsituation, og som hyppigt udskifter telefonnummer. Dernæst er der tale om en gruppe mennesker, der har været svigtet og har oplevet en række nederlag i livet, det kan være smerteligt at tale om.

Der er derfor behov for, at man som interviewer som udgangspunkt bevæger sig lempeligt frem. Det skal først og fremmest være tilliden mellem interviewer og interviewperson, der skal være på plads. Det kræver, at man ved lidt om personen inden den første kontakt, og at man dermed nøje forbereder, hvordan man vil henvende sig og motivere interviewpersonen til at fortælle om sit hverdagsliv. Derfor kan man ikke blot finde adressen gennem folkeregistret og ringe på døren og begynde at forklare om sin undersøgelse. Det kan være nødvendigt at gå gennem andre personer, der er tillid til, og derigennem forsøge at overbevise om det uskadelige i et interview. Derfor er der blevet taget kontakt gennem herberg, misbrugscenter, væresteder, hvor der er tidligere hjemløse, der har deres gang, og hvor der er personer, de har tillid til.

Over for de interviewede blev det med ekstra tydelighed understreget, at interviewet var frivilligt, at interviewet ville handle om deres hverdag, at der ikke ville blive spurgt til deres fortid, at de selv kunne bestemme, hvad de ville svare og til hvilke spørgsmål, og at de ud over spørgsmålene gerne måtte tale om ting, der faldt dem på sinde. Derudover var der løftet om fortrolig behandling af interviewet. Det var op til de interviewede at bestemme, hvor og hvornår interviewet skulle finde sted, fx på deres bopæl, herberg, en bänk, et værested eller noget helt femte. Først og fremmest skulle det være i omgivelser, hvor de kunne føle sig trygge.

Undervejs i processen med at skabe kontakt har det stået tydeligt, at en række af interviewpersonerne har fortalt videre til andre tidligere hjemløse, at "der er nogen, der går rundt og laver interview". Dette har åbnet døre til personer, der ellers lever meget afsondret og vanskeligt kunne forestille sig at lade sig interviewe af en fremmed. Forbindelsen til nogle af interviewpersonerne blev derfor bevaret efter interviewene. Sidegevindsten ved dette blev ligeledes, at interviewpersonerne fortalte yderligere om deres hverdagsliv, og at det blev lettere at følge op på uklarheder i forbindelse med de hidtidige interview.

Dernæst har det været en stor hjælp for at motivere interviewpersonerne til at deltage, at det er blevet gjort klar for dem, at deres fortællinger har relevans, hvis andre skal blive klogere, og at interviewene skal bruges til, at det netop er deres fortællinger, der er i centrum, frem for at de bliver bedømt på, om de klarer sig godt eller dårligt. De er således ikke blevet afkrævet fakta om deres liv. I stedet har der været tale om en slags uformel samtale om interviewpersonernes hverdag, deres forhold til bolig, økonomi og herberget, de tidligere har boet på.

En vigtig forudsætning er ikke mindst tålmodighed. Der har været foretaget mindst 58 aftaler før interview nummer 25 var overstået. Der var interviewpersoner, der aflyste, ikke var i stand til at gennemføre interviewet, ikke dukkede op eller var hjemme, eller som helt meldte fra i sidste øjeblik.

2.5.3 Spørgeguide

Det har været kendetegnet ved størstedelen af interviewene, at interviewpersonerne i begyndelsen var skeptiske, kom med kortfattede svar, og det kunne føles som om, at hvert et ord skulle trækkes ud af vedkommende. Dette hænger sammen med, at interviewpersonerne kunne være usikre på, hvad de blev spurgt om, og det at de blev optaget på diktafon. Foregik interviewet i deres bolig var det let at opløde stemningen ved at spørge ind til indretning mv. Dernæst blev spørgsmålene i interviewguiden løbet igennem for at gøre dem fortrolige og give dem et indtryk af, hvad de ville blive spurgt om.

Spørgsmålene var delt op i temaer omkring deres hverdagsliv. Disse temaer tog udgangspunkt i de erfaringer, CASA har gjort i forhold til målgruppen gennem en lang række tidligere undersøgelser, herunder evalueringen af herberget Lærkehøj fra 2005, hvor herbergsbeboerne er blevet nærmere beskrevet. Temaerne var:

- Livet på herberg.
- Egen bolig.
- Økonomi.
- Netværk: Familie, venner og bekendte.
- Helbred: Psykisk og fysisk.
- Misbrug: Behandling.
- En typisk dagligdag.

Der er blevet lagt vægt på at få interviewpersonernes egen fremstilling af deres hverdagsliv for at få et datamateriale til brug for en analyse af, hvilke betingelser de tidligere hjemløse lever under, og hvilke aktiviteter der fylder deres hverdag. Selvom der var tale om en nutidsbeskrivelse frem for en livsbeskrivelse, var det vanskeligt at komme uden om deres tidligere liv. Når det skal beskrives, hvilken situation man nu engang befinder sig i, og hvorfor man gør, som man gør, ligger der i de tidligere hjemløses egen fremstilling ofte en forklaring, der hænger sammen med deres opvækst.

2.5.4 Behandling af interviewene

Interviewene er blevet digitalt optaget og transskriberet. Enkelte uddrag fra udskrifterne er blevet gengivet i de enkelte kapitler i anonymiseret form.

Selve analysearbejdet er foregået på tværs af interviewpersonernes fortællinger med udgangspunkt i selve temaerne i spørgeguiden, og der er blevet udkrystalliseret en række karakteristika. Analysen har fokuseret på at udlede mønstre i fortællingerne ved at udlede forskelle og ligheder i forhold til betingelserne og aktiviteterne i interviewpersonernes hverdagsliv. Der er således ikke tale om beskrivelse af enkelte cases, men derimod om overordnede fælles temaer, som der er forskellige fortællinger omkring. Der er udvalgt 6 cases, der er blevet gengivet i rapporten for at understrege forskellighederne blandt interviewpersonerne.

Fokus for tematiseringen har været hverdagen, den økonomiske situation, boligsituationen og betydningen af at have boet på herberg.

Med udgangspunkt i hverdagslivsbegrebet er interviewene hver især blevet tematiseret alt efter, hvad der er blevet fortalt. Dernæst er temaerne i interviewene blevet sammenholdt, og fælles betragtninger og forskelligheder er blevet udledt. I forhold til fremstillingen af selve hverdagslivet er der sket en typologisering for at nuancere billedet af, hvor forskelligt et hverdagsliv kan se ud for en tidligere hjemløs.

Der er tale om en række enkeltpersoner, der alle har boet på herberg, og som er flyttet i egen bolig, og hvor der efterfølgende er blevet foretaget en generalisering af, hvordan det er gået dem senere hen.

2.6 Rapportens opbygning

Rapporten er opbygget på den måde, at 4 kapitler sætter fokus på hverdagslivet for de tidligere hjemløse.

I kapitel 3 foretages en belysning af de tidligere hjemløses hverdagsliv efter, de er flyttet i egen bolig. Der præsenteres en række hverdagsliv. Disse forskellige typer af hverdagsliv er konstruerede enheder, der kunne se ud som om, de bliver præsenteret, men som er baseret på en række tidligere hjemløses hverdagsliv med en række betingelser til fælles.

I kapitel 4 sættes fokus på boligsituationen for de tidligere hjemløse.

Kapitel 5 omhandler den økonomiske situation ved at belyse de økonomiske betingelser for hjemløse, der er kommet i egen bolig, og hvordan de klarer sig økonomisk.

Kapitel 6 handler om, hvad tiden på herberg har betydet for hverdagslivet.

I kapitel 7 sammenfattes analysens resultater på tværs af de enkelte kapitler.

3 Hverdagslivet for de tidligere hjemløse

Dette kapitel handler om, hvordan de tidligere hjemløse klarer sig på hverdagslivets betingelser efter, de er flyttet i egen bolig. Udgangspunktet er en belysning af de tidligere hjemløses hverdagsliv gennem deres egen beskrivelse af, hvordan de takler og mestrer dagligdagen

Hverdagsliv forstås som kultursociolog Birte Bech-Jørgensen definerer det: ”Som det liv, vi lever hver dag. .. Hverdagslivet drejer sig ikke bare om livet uden for arbejdsmarkedet, men om hele det daglige liv: På arbejdspladser, i indkøbscentre og i boligområder. .. I familier, i væresteder, i trappeskakte og på bænke i banegårde.”¹⁰ Det handler således om det liv, vi lever hver dag, som består af en række rutiner, der reproduceres, men også udvikles hele tiden.

Hverdagslivet præsenteres og beskrives ud fra to forskellige og alligevel tæt forbundne indgangsvinkler.

Den ene vinkel tager udgangspunkt i hverdagslivets forskellige **aktiviteter**. Det handler om de forskellige ting og gøremål, der præger hverdagen og de sociale relationer, de tidligere hjemløse indgår i.

Den anden vinkel vedrører de **betingelser**, der danner rammen for de tidligere hjemløses hverdagsliv og udfoldelsesmuligheder. Her tænkes på helbred, misbrug, økonomi, bolig og sociale netværk. På tværs af forholdene i hverdagslivet spiller en række forskellige betingelser ind på livet for de tidligere hjemløse. Det er betingelser, der kan siges at udvikle sig bag om ryggen på os og uden, at vi har nogen direkte indflydelse på dem. Det er betingelser, som er komplekse, og som øver indflydelse på forskellige niveauer.

På et niveau handler det bl.a. om det samfund, vi som borgere lever i og de love, regler, normer og værdier, der gør sig gældende i samfundet, herunder hvorledes de tidligere hjemløse opfatter sig selv. På et andet niveau handler det bl.a. om de samfundsskabte institutioner som familien, arbejdsmarkedet og den offentlige sektor. Institutioner, der ligeledes er bærere af værdier og normer.

Hverdagslivets aktiviteter og betingelser er forbundne i den forstand, at aktiviteterne er med til at skabe og udvikle hverdagslivets betingelser, og på

10 Bech-Jørgensen, Birte: Forskning i ”*Det kvalificerede hverdagsliv*” Aalborg: Aalborg Universitet, 1998. - 21 s. Skrift/Forskningsgruppen Arbejds- og Levemiljøer; 1998: 1. – ISSN: 1396-013x).

samme tid danner betingelserne rammen for den enkeltes udfoldelsesmuligheder i hverdagslivet.

De tidligere hjemløse lever meget forskelligt. Indkredsningen af gruppen af tidligere hjemløse tager udgangspunkt i de fælles livsbetingelser og sammenhængen mellem disse fælles betingelser og de tidligere hjemløses vilkår. De fælles betingelser for de tidligere hjemløse, som indgår i denne undersøgelse, er først og fremmest, at de har boet på herberg, og at de er flyttet i egen bolig. En tredje fælles betingelse gælder for størstedelen af de tidligere hjemløse – deres økonomiske situation. Størstedelen af de tidligere hjemløse er på overførelsesindkomst, enten førtidspension eller kontanthjælp.

Ud over en række betingelser, der er fælles for de tidligere hjemløse, er der betingelser, der adskiller de tidligere hjemløse fra hinanden. Disse betingelser handler om, hvorvidt de tidligere hjemløse er enten misbrugende, lever isoleret, stillestående, er psykisk syge etc. eller er i beskæftigelse. Der er tale om betingelser, som spiller en afgørende rolle for deres hverdagsliv. Ud fra disse forskelle kan man tale om forskellige typer af hverdagsliv. På baggrund af analyserne af de tidligere hjemløses hverdagsliv vil vi i det følgende præsentere fire forskellige typer af hverdagsliv. Det trivielle hverdagsliv, et hverdagsliv med misbrug, det isolerede hverdagsliv, og et ”almindeligt” hverdagsliv.

Hver type af hverdagsliv er stykket sammen af de mange billeder af tidligere hjemløses hverdagsliv og ud fra en række betingelser, der er afgørende for den enkeltes hverdagsliv. Der er tale om typer forstået på den måde, at nogle betingelser for en type hverdagsliv i højere grad skinner igennem end i andre.

3.1 Et trivielt hverdagsliv

”Det sværeste var at få et væsentligt indhold i min dag, som også giver mig noget, så jeg ikke bare føler mig tom, når jeg kommer hjem om aftenen.”

Et trivielt hverdagsliv er karakteriseret ved en hverdag på enten kontanthjælp eller pension, og hvor aktiviteterne virker trivielle og indholdsløse for den tidligere hjemløse.

Dagene virker monotone. Der er ikke noget at stå op til, så det er uden betydning, om man står op klokken 8 eller klokken 15, eller hvornår man går i seng. Døgnrytmen er typisk meget skæv. Der er ikke forskel på dagene, så det er underordnet om det er onsdag, fredag eller søndag. Den ene dag tager den anden, og alle ugerne ligner hinanden på samme måde, som dagene

ligner hinanden. Året bliver kun opdelt i sommer og vinter, og om man dermed opholder sig mere udenfor end indenfor.

Der er masser af tid, men ingenting at lave. Gøremål, der kan udsættes, bliver udsat, for så er der noget af se frem til, om end tingene som regel ender med ikke at blive gjort. Der er jo masser af tid, så hvorfor rydde op, få sengen redt, vande blomsterne, når man alligevel ikke har travlt?

Indkøb og måltider bliver gjort, når sulten af naturlige årsager melder sig – ikke før. Morgenmad, frokost og aftensmad bliver blot til ”mad”. Indkøbene bliver ofte små og sker i kiosken på hjørnet, hvor priserne er noget højere, men hvor der er det nødvendige: Brød, mælk, kaffe, pålæg og smøger.

Rutinerne i hverdagen handler om at stå ud af sengen, ryge, lave kaffe, sove, se fjernsyn, spise og gå i seng igen.

”For mig er det vigtigt at have noget at stå op til. Det er vigtigt at få dagen til at fungere. Jeg kunne jo godt lide den der struktur, der var i fængslet. Den har jeg haft brug for i mange år. Det prøver jeg jo så at efterligne ved at komme herved på værestedet, og det er ikke så krævende. Så føler jeg, at jeg godt kan gennemføre det uden at få noget nederlag.”

Netværket er spinkelt. Der er meget ofte ingen familie, venner eller bekendte, man mødes med eller ringer til i løbet af dagen. Når sociale relationer ikke bliver en del af aktiviteterne i hverdagen, ændres selvopfattelsen.

”Jeg prøver at komme op omkring 8:15-8:30. Måske senest 9. Så kommer jeg herved på værestedet. Og når jeg er færdig henede, så går jeg enten hjem eller ned i parken. Der er jeg sammen med andre kammerater. Gamle barndomsvenner. Så sidder vi bare dernede. Sidder og drikker for eksempel. Snakker. Og ryger den fede. Så lige over forbi den gamle, og så tager jeg som regel hjem til mig selv. Om aftenen ser jeg bare fjernsyn. Ikke en skid andet. Der er sgu ikke så meget andet at lave. Fjernsyn eller internettet. Min nabo har internet, så låner jeg bare af ham.”

Sker det, at den tidligere hjemløse skal til tandlægen en enkelt dag, fylder det psykologisk set hele dagen, blot der er tale om et rutinetjek klokken 12. Begrænsede aktiviteter ændrer betingelserne og begrænser dermed hverdagslivet yderligere.

Regninger betales af kommunen, og så er der jo det mindre at bekymre sig om eller huske på. Der er ingen, der presser den tidligere hjemløse til at søge arbejde. De kan være helt i fred eller er nærmere blot overladt til sig selv.

”Jeg har det sådan, alle andre går på arbejde, selvom det regner eller sneer. Så jeg føler, at så længe jeg ikke har noget arbejde, så går jeg ud de der 3 til 5 timer og sælger Hus Forbi. Det kommer lidt an på

vejret, hvor lang tid jeg gider stå der. Det er ikke så meget, hvad jeg kan tjene på det. Det er mere for at få en sludder for en sladder. Mange af de gamle damer, de synes, det er skægt.”

Et trivielt hverdagsliv er karakteriseret ved, at livet som hjemløs har sat sine spor: Misbrug, kriminalitet, prostitution, vold, dårlig mad, manglende lægebesøg og underskud af søvn har hørt med til en stresset hverdag. Betingelserne for hverdagslivet er et permanent skadet helbred, der er med til at begrænse hverdagen og dermed gøre den trivielt.

Dårligt helbred og følgesygdomme er en del af hverdagslivet for de tidligere hjemløse med et aktuelt eller tidligere misbrug. Kroppens organer har taget skade af års systematisk misbrug. Smitsom leverbetændelse og hiv følger fortsat de tidligere hjemløse, selv hvis hverdagen ellers fungerer.

Selv i egen bolig på afstand af livet som hjemløs fortsætter helbredet med at blive underprioriteret. Et hverdagsliv med helbredsproblemer er et usundt liv med dårlig ernæring, manglende motion og rygning. Dertil sker der en form for selvmedicinering i form af rusmidler og smertestillende medicin. Det er jo nu engang det, man er vant til at gøre, når det gør ondt i sjæl og krop. Lægebesøg forekommer kun sjældent, medmindre der er tale om noget meget alvorligt eller, hvis der er en chance for at få suppleret misbruget. Symptomer på sygdom eller sågar knoglebrud ignoreres gennem længere tid ud fra en forventning om, at ”det går jo nok over”. Når der for ofte er blod i urinen, mavesåret bliver lidt for åbent, kramperne for voldsomme, smerterne i leddene bliver uudholdelige og kroppen i sidste ende siger fra, bliver indlæggelse til sidst den eneste udvej.

At skulle gøre noget for at forbedre sit helbred og dermed ændre sit hverdagsliv forekommer nærmest uoverskueligt, når man har konstante helbredsproblemer. Hvis man ikke er vant til eller har lært at leve sundt, bliver det vanskeligt at forsøge fra en dag til en anden. Helbredsproblemerne bliver en barriere for at få et bedre liv, og der kommer en indstilling om, at det alligevel er for sent at gøre noget ved problemerne.

3.2 Et hverdagsliv med misbrug

”Det er selvpineri. Det er en måde at begå selvmord på, men uden at turde gøre det. Bare sætte det hele til. Og bare lade det hele være. Og hver morgen, når du vågner, går du ned og køber 10 FF’ere. Du får ikke noget bad. Du tager bare tøjet på. Du er usoigneret. Du er simpelthen så langtid ude. Du er ligesom, når du lever på gaden.”

Et hverdagsliv, hvor misbrug af rusmidler bliver en central betingelse, afstedkommer aktiviteter, der nærmest udelukkende handler om at misbruge, hvordan der skal skaffes penge til at dække misbruget, hvornår der skal

handles ind til misbruget, hvor meget der skal indtages, og hvor meget man kan tåle. Og undervejs er der opmærksomhed omkring, hvad der allerede er indtaget. Hvad der umiddelbart for en udenforstående kan forekomme tilfældigt og rodet, er i den grad planlagt og tilrettelagt.

I et hverdagsliv med alkoholmisbrug er der for eksempel om aftenen inden sengetid sat morgenbajere i køleskabet, så de er klar til at blive åbnet tidligt næste morgen. Turen efter friske forsyninger sker, så snart kiosken åbner. Derfra kan vejen lægges forbi andre alkoholikere enten på en nærliggende bänk, et værtshus eller i en lejlighed. Eller det bliver blot til, at man går hjem til sig selv og drikker.

Er der tale om et hverdagsliv med narkotika, er købmanden blot udskiftet med en pusher, og hvor det at hente stoffer foregår i det skjulte. Misbruget kræver langt flere penge, end hvad kontanthjælp eller pension dækker, så aktiviteterne i hverdagen kommer i høj grad til at handle om det at skaffe penge til misbruget. Det sker typisk gennem kriminalitet eller prostitution.

Hverdagslivet kan desuden være karakteriseret ved behandling på misbrugscentret, og hvor det at få udleveret metadon eller lignende bliver en del af rutinerne. Når misbruget begrænser aktiviteterne, er opholds- og væresteder blandt de få andre steder, den misbrugende vælger at tilbringe sin tid.

”Jeg er på antabus lige for tiden. Jeg drikker mest, når det er sommer. Og jul og nytår. Jeg trak den lidt. Først var der julen, og så kom der nytårsaften. Og så fødselsdag. Der er jo påske og det der. Og fastelavn, der skal vi jo også drikke til. Og så var der håndbold. Men nu holder jeg den. I hvert fald til sommer, har jeg tænkt på.”

Misbruget bruges som middel til at holde hverdagen ud. Til at få problemerne på afstand og til at få blot en smule ”fest” eller afveksling i hverdagens kedsommelighed. Det sociale hverdagsliv for en misbruger foregår i mødet med andre personer med samme type misbrug. Dette netværk er noget flygtigt og eksisterer udelukkende i kraft af misbruget, hvor man er fælles om at skaffe rusmidler, misbruge og passe på hinanden. Selve misbruget og netværket er to uadskillelige betingelser. Det er utænkeligt at komme ud af misbruget uden at komme ud af netværket. I selve netværket er det misbruget, der er hævet over alt andet.

Afhængigheden er en vigtig betingelse for, at aktiviteterne i hverdagen bliver begrænsede. Rusmidlernes positive virkninger er for længst forsvundet, og misbruget bliver et middel til at undgå abstinenserne og de andre negative virkninger.

Misbruget er ikke konstant. Der er dage eller ligefrem perioder, hvor problemerne trænger sig ekstra på, eller hvor hverdagslivets trivialitet gør en

ekstra ”fest” påkrævet. I perioder er misbruget så voldsomt, at hverdagslivet opleves ekstra kaotisk. Hverdagen bliver voldsom. Tidsfornemmelsen forsvinder. Dag og nat bliver et. Hukommelsen glider bort. Hæmningerne forsvinder. Den ene flaske bliver lige så svær at skelne fra den anden, som jointen, fixet, sexkunden, slagsmålet og nedturen bliver. Frygten for en pludselig død fremkaldt af en overdosis bliver (således også) en betingelse.

I et hverdagsliv med misbrug kommer stoffer og alkohol i første række foran familie og venner, hvilket ender med isolation fra netværk, der ikke har med misbruget at gøre. Der er episoder og oplevelser i forholdet til netværket, der har været ubehagelige, og som blokerer for enhver kontakt. Muligheden for kontakt og fællesskab gennem familie, som oftest betyder mest, bliver med tiden opbrugt. Der er grænser for, hvor ofte man kan blive ved med at låne penge, overnatte på en sofa og bede andre om at lytte til sine uløselige problemer igen og igen. Herefter følger skammen, og hvor det gælder om at skjule sit misbrug. I situationer, hvor man risikerer at blive afsløret, holder man sig simpelthen væk, og så kan tiden gå med at finde på gode og dårlige undskyldninger om, hvorfor man aldrig dukkede op.

”Det kan godt være, at jeg er narkoman og stofmisbruger, men mit problem er hovedsageligt ikke stoffer, men det som er inde i mit hoved. Og de ting og tanker mit hoved fortæller mig.”

Egne og samfundets værdier og normer gør det skamfuldt at være misbruger, som enten tvinger misbrugerne til at undslippe misbruget eller forsvinde væk i misbruget og leve med skammen. En jævnlig tilbagevendende aktivitet i et hverdagsliv med misbrug bliver derfor kampen om komme ud af misbruget og undslippe skammen.

Normerne omkring misbruget bliver til drømme om, at hvis blot misbruget forsvinder eller bliver droslet ned, så bliver det hele meget bedre. Det bliver til løfter om at søge hjælp til at komme i behandling på næste mandag eller næste gang, det bliver den femte i måneden eller inden jul, så julen kan holdes sammen med børnene etc. Og det bliver ikke mindst til brudte løfter.

I kølvandet på misbruget følger hele problematikken omkring de aktiviteter, der handler om at finansiere rusmidlerne hver dag. Afhængigheden gør, at målet vejer tungere end midlet. Hverdagslivet bliver forbundet med at svigte og blive svigtet. Navnlig i et hverdagsliv med narkotikamisbrug, bliver en verden med kriminalitet nærværende, og andre udveje bliver svære at få øje på, når det først er blevet en del af rutinerne. Her følger yderligere et hverdagsliv med narkogæld. Konsekvenserne af ikke at betale til tiden ender som regel i vold og endnu mere gæld.

Prostitution er ligeledes en hurtig vej til penge og til stoffer, men det går begge veje. Ofte er der involveret stoffer til alene at dulme de psykologiske smerter, der er forbundet med det at prostituere sig.

Et hverdagsliv med misbrug kan involvere et arbejde, hvis misbruget enten foregår i smug eller uden for arbejdstiden. For ikke at misbruget skal skinne igennem, springes der hyppigt fra arbejdsplads til arbejdsplads. Eller det sker, at der er arbejdspladser, hvor normerne giver plads til et misbrug, så længe misbruget ikke tager overhånd, og arbejdet bliver passet.

Et hverdagsliv i egen bolig kan for nogle betyde en reduktion af misbruget i forhold til tidligere – selvom der fortsat er tale om et afhængighedsmisbrug, men misbruget kan ændre karakter og omfang. Heroin og kokain er blevet udskiftet med hash og metadon. Afhængigheden er den samme som før, men misbruget er lettere at finansiere, og det er i perioder lettere at kontrollere hverdagen. Ved enkelte lejligheder handler aktiviteterne omkring misbruget om de kraftigere stoffer, når trivialitet, penge og problemer efterhånden dukker op.

”Det sværeste er at forblive stoffri, men det er nok også derfor, man drikker og ryger så meget. Så man dæmper trangen til at tage stoffer. Jeg lever jo heldigvis ikke på gaden. Og det ønsker jeg da så sandelig heller ikke. Men jeg mener stadig, at det hårdeste for mig er at forblive stoffri. Nu har jeg lært at lade være med at tage stoffer så tit. Men så går det alligevel galt. Jeg prøver at lade være med at tage det, men så går der alligevel som regel en måned, så falder jeg i. Så kører den lige en dag eller to, så tager jeg mig sammen igen. Og prøver at lade være igen. Så kan det godt ske engang imellem, at det er lidt tiere. Men som regel en måneds tid plejer det at være for mig, hvor jeg plejer at ryge i – i hvert fald.”

At slippe ud af eller reducere misbruget medfører, at selve frygten for tilbagefald bliver en ny betingelse. Dertil vender andre betingelser tilbage fra tidligere: Trivialiteten og problemerne, der skal klares på andre måder end gennem et misbrug. Hvis man ikke har overskuddet – ”værktøjerne” eller støtten til at håndtere et ikke-misbrugende hverdagsliv, hvorfor så overhovedet forsøge?

”Jeg røg på Bjæverskov på noget afvænningsdannede. Der var jeg næsten et halvt år. Det var sgu også meget godt. Det var sgu afvænnings, der ville noget. Jeg drak kun sodavand i et halvt år indtil min fødselsdag. Det skulle jo fejres, og så gik det galt.”

Sker der et tilbagefald bliver dette ligeledes en betingelse, da det bliver sværere og sværere at komme ud af misbruget. Hvert tilbagefald kommer til at stå som et afgørende nederlag. Og orker man at kravle op, hvis man alligevel falder i igen?

3.3 Et isoleret hverdagsliv

”Jeg har ikke set min sagsbehandler i et halvt år, og i går brændte jeg hende af igen. Jeg står op om morgenen og går ned og køber øl, og så går jeg enten bare hjem i lejligheden, eller jeg møder nogle kammerater. Så kommer jeg bare ikke til aftalen den dag. Jeg ved godt, at jeg skal komme, men jeg tror, at min stolthed gør, at jeg ikke vil.”

Et isoleret hverdagsliv er karakteriseret ved, at egne og samfundets normer betinger, at man skjuler sit hverdagsliv, fordi man i bund og grund lever et liv, man ikke selv bryder sig om, og som man ikke ønsker, at andre bør kende til og være en del af. Betingelserne i et isoleret hverdagsliv handler om de tidligere hjemløses egne og samfundets syn på de tidligere hjemløse, der er med til at sætte nogle begrænsninger for deres aktiviteter. De kan ikke udfolde sig, som de gerne vil, med det liv, som de har, fordi der bliver set ned på dem, og fordi de ikke kan være sig selv bekendt.

”Jeg vil nok sige, at når man fortæller folk ude i byen, at man er hjemløs eller har været hjemløs, så kigger de, for det er stadig tabu at være hjemløs, men der er mange forskellige grader af det at være hjemløs. Jeg føler selv, at mit største problem var, at jeg ikke havde tag over hovedet, og havde jeg ikke det, havde jeg meget svært ved at beholde mit job.”

Normerne for hjemløse handler om at befinde sig på samfundets bund. Derudover føler man at være blevet svigtet og at have svigtet andre: En mindreværdsfølelse af ikke at kunne leve op til normerne. Der er en familie, der ikke er blevet forsørget. Der er børn, der er blevet ladt i stikken. Der er blevet løjet, narret og stjålet fra de nærmeste venner og familie. Den tillid, der er blevet vist, er for længst brugt op. Sidst, men ikke mindst ser den tidligere hjemløse sig selv som offer for en lang række ting, der er gået galt i livet. Derfor (for)bliver det et spørgsmål, om man nogensinde kan se nogen som helst i øjnene igen og bede om hjælp. Det er anstrengende at leve et liv, som man ikke selv synes, man burde, og så ikke kunne fortælle det til andre.

Forstærkende for betingelserne i et isoleret hverdagsliv er det manglende overskud til at tale om sine problemer med fremmede og forsøge at begrunde, hvor meget man burde have skåret ned på sit misbrug, og om hvorfor man ikke bare stopper sit misbrug og får sig et job. Derfor bliver konsekvenserne, at man isolerer sig frem for at tale sig fri af normerne og dermed skammen.

”Og jeg føler mig ensom engang imellem. For eksempel i lørdags og i søndags lige efter begravelsen. Jeg var sammen med hele den der store familie. De kom fra hele Danmark og et par stykker fra Grønland. Og da det så var forbi, og alle var rejst, da følte jeg mig virkelig ensom. Det var meget knugende lige der. Selvom jeg har mine AA'ere, og går til møder, så er det ikke det samme.”

Er der et socialt liv i et ellers isoleret hverdagsliv, er det i nye og andre netværk. Det kan være netværk af ligesindede, der også føler sig isolerede og uønskede. Her er der hjælp, nogen at beklage sig til, nogen at søge trøst hos og et sted at få moralsk opbakning fra. Værestedet, herberget, varmestuen etc. fungerer som netværk for den tidligere hjemløse, når vedkommende har forladt herberget og er isoleret.

Der er risiko for at løbe ind i familie, venner og tidligere kolleger, og derfor er aktiviteterne i isoleret hverdagsliv at holde sig meget i sit nærområde og for sig selv. For at bevæge sig uden for nærområdet kan det lige frem blive nødvendigt at forklæde sig for at undgå at blive genkendt.

”Jeg har noget gammelt tøj, jeg tager på, når jeg tager ud og samler flasker. Det ligner slet ikke mit almindelige tøj. Der er også en stor hætte, så det er svært at se mit ansigt, og det jo vigtigt. Der er heller ingen fra min familie, der ved, at jeg samler flasker hver lørdag og søndag morgen.”

Kontakten til personer, der førhen har stået en nær bliver afbrudt. Det gælder om at holde sig væk fra familiefødselsdage, begravelser, det overvågede samvær med børnene, aktiveringsprojekter etc. Der er ingen, der må vide, hvor dårligt man har det. Man holder sig fra – sagsbehandlere, misbrugs-konsulenter, psykologer, arbejdsgivere og læger. Det er måske ikke så meget, at man ikke ønsker, at andre ved, hvordan man har det. Man vil bare ikke have, at andre ser, hvordan man har det. Man ønsker ikke at såre andre – og slet ikke sine børn. Man venter med at vise sig for andre, til man har det godt igen, hvilket kan være i morgen såvel som aldrig.

”Min ekskone spurgte, hvordan jeg havde det. Og jeg svarede, at jeg havde det sgu okay. Så spurgte hun, om jeg drak, og jeg svarede ”nej”. Jeg løj lige med det samme. Fordi alle de piger og de mennesker, der elsker mig, det første spørgsmål de stiller mig i dag, det er: ”Drikker du?””

Et isoleret hverdagsliv betyder, at hvis man alligevel vælger at bevare en eller anden form for kontakt, ændres betingelserne for hverdagslivet i og med, at der er risiko for at blive afsløret. Aktiviteterne kommer derfor til at handle om at skulle lyve og undskylde for sig selv igen og igen. Dermed falder ikke mindst ens egen anseelse yderligere over dette normskred, og hverdagslivet (op)leves mere isoleret.

”Hvis jeg har problemer, holder jeg det for mig selv. De, jeg kan snakke med, vil bare sige, at det må jeg selv gøre noget ved. Jeg har ikke nogen, jeg sådan kan gå til.”

Det bliver et hverdagsliv uden støtte og rådgivning, og hvor end ikke familien blot forsøger at forstå eller spørge, hvordan man har det.

”Jeg involverer mig jo ikke med folk her. For mig i dag gælder det om at få et lille liv, der er godt. Så i dag er det kun mig, det gælder. Og det er så svært at holde mit eget lille liv. Ikke at gå over for rødt. Ikke at få nogen bøder. Ikke at løbe pissefuld rundt. At være et menneske i et samfund på lige fod med alle andre. Og lade alle andre være her. Stille og roligt som civiliserede mennesker. Og derfor blander jeg mig ikke med nogen herude fra. For jeg kunne sagtens gå op på værtshuset med drukkammeraterne. Så havde jeg ikke siddet med 571 flasker. Så havde jeg siddet med 15.571 flasker og tre kammerater her, som jeg ikke kendte eller vidste, hvem var, og alt kunne ske mellem himmel og jord. Nej, det har jeg valgt fra. Det her er mit hjem, og her lukker jeg døren. Og her komme kun de folk, jeg elsker.”

Når isolation bliver en væsentlig aktivitet og betingelse i hverdagslivet, hænger dette imidlertid også sammen med et psykisk sårbart hverdagsliv.

”Hvis jeg ikke kan holde ud at se mig selv i spejlet om morgenen, så lukker jeg døren og slukker telefonen og lader som om, jeg ikke er hjemme.”

Der er tidligere hjemløse, der har en psykisk lidelse eller på anden vis er psykisk sårbare. Dette kan både være årsagen til eller konsekvensen af et hverdagsliv i hjemløshed. Et årelangt systematisk misbrug af rusmidler sætter ligeledes sit præg på sindet med vrangforestillinger, psykoser og andre lidelser til følge. Selve lidelsen er en central og daglig betingelse. Der er brug for faste rutiner, og det er desuden krævende at samle sig om for mange ting i løbet af dagen.

I et hverdagsliv med psykisk sygdom fylder kontakten til psykiatrien og indtagelse af medicin meget blandt aktiviteterne. Det er her, man SKAL møde op. Det er her, man bliver kontrolleret og udspurgt om sin hverdag. Medicinen kan derimod virke sløvende, og psykiatrien virker kontrollerende.

Et isoleret hverdagsliv er kendetegnet ved perioder med isolation. Det er svært at overskue og forholde sig til andre mennesker, der opfattes som besværlige, hvis de ikke nøje følger de samme rutiner og aktiviteter. Det bliver derfor vanskeligt at indgå i sociale netværk. I sidste ende vælges en isoleret hverdag, da den er lettere at håndtere.

3.4 Et almindeligt hverdagsliv

”Når jeg kommer hjem fra arbejde, så hænger jeg tit ud med en af mine tidligere kolleger, som jeg lært at kende gennem min stedbror. Vi er jævnaldrende og snakker måske lidt bedre sammen. Han er gået hen og blevet en af mine gode venner. Jeg har meget svært ved at kalde folk venner, men nu har vi lært hinanden så godt at kende, så han er faktisk min bedste ven lige for tiden, og det er meget sjældent, jeg

finder sådan en. Altså, man kan have masser af gode bekendtskaber og bekendte, men derfra og så at det går over og bliver et venskab, der er et godt stykke vej. I weekenden tager jeg lidt arbejde i ny og næ. Så er det gerne sådan nogle håndværkerjob. Bare for at tjene lidt lommepenge.”

Et almindeligt hverdagsliv for en tidligere hjemløs i egen bolig er karakteriseret ved, at der er hyppig kontakt til familie, venner og bekendte. Der er tale om et liv med sociale netværk. Der er de anonyme netværk for misbrugere, der lige præcis henvender sig til en særlig gruppe. Der er religiøse netværk, der giver mere generelle svar på de spørgsmål, de tidligere hjemløse søger svar på. Der er generelt tale om netværk med et indhold, der i størst muligt omfang ligger milevidt fra hverdagslivet på gaden eller på herberget eller blot dele af de tidligere hjemløses hverdagsliv, som de ikke længere ønsker at være en del af, fordi de negative konsekvenser heraf allerede kendes.

Et skånejob, et aktiveringsprojekt eller et fuldtidsjob med kolleger og løn er aktiviteterne i et almindeligt hverdagsliv. Aktiviteterne i et normalt hverdagsliv opdeler hverdagen i arbejdstid og fritid. Der bliver noget at stå op til samt muligheden for at komme ud af boligen.

”For ikke at gå helt ned med flaget, har jeg været nødt til at sætte mig ned og prioritere. Mit arbejde bliver jeg nødt til at passe af hensyn til økonomien, for jeg har flere penge, når jeg arbejder, det er en frihed i sig selv. Plus at det er det eneste faste for tiden, at komme på arbejde kl. 7 om morgenen og i hvert fald være der til kl. 15 og gøre det arbejde godt nok. Jeg ved, jeg har det bedst, når jeg har en rimeligt struktureret hverdag, og det kører på skinner, i hvert fald med arbejdet.”

En væsentlig betingelse for et almindeligt hverdagsliv er fraværet af misbrug. Man holder sig mest muligt væk fra misbrug af rusmidler af enhver slags og misbrugere i det hele taget. Der er tale om fuldstændig afholdenhed, hvad enten det er hverdag eller weekend.

Der er i det hele taget tale om et hverdagsliv med ro, og hvor flest mulige gøremål er sat i system. En væsentlig betingelse for at undgå rusmidler af enhver slags er bevidstheden om sårbarheden over for at falde tilbage i misbrug. Blot en enkelt øl på et forkert tidspunkt kan ende års uafhængighed. Og det er ofte, at tankerne bevæger sig omkring det at misbruge. Netværket for en tidligere misbruger er karakteriseret ved et stærkt sammenhold. Dette netværk består af familie, kæreste, tætte venner og som regel tidligere misbrugere, der forstår, hvad et misbrug betyder, og hvor svært det er at komme ud af det.

Selvom der er ”styr på tilværelsen” med familie, bolig og arbejde i et almindeligt hverdagsliv, skjules det tidligere hverdagsliv som hjemløs for andre.

Der tales ikke om fortiden til andre end medarbejdere inden for forsorgsverden eller dem, der har været i samme situation.

Den tidligere hjemløse, der derimod ikke ønsker at leve i skjul, er den, der er afklaret omkring konsekvenserne af det skjulte hverdagsliv, fordi vedkommende måske selv har prøvet det.

Der er en erkendelse af, at man ikke lever sådan, som man går og drømmer om, men det er nu engang lettest at leve et mere åbent liv, hvor der er nogen, man kan betro sig til. Der er en afhængighed af kontakten til både nuværende og tidligere netværk og i særdeleshed familien.

"I dag læser jeg Peder Severin Krøyer. Men ellers er det mere sådan nogle kulturelle ting. Der er jeg heldig, da biblioteket ligger lige ovre på den anden side af gaden, hvor jeg så kommer en gang om måneden. Som regel læser jeg 3-4 bøger om måneden."

3.5 Brogede hverdagsliv

Hverdagslivene for de tidligere hjemløse er ikke entydige. Betingelserne for de enkeltes hverdag er vidt forskellige og de mange aktiviteter, som de tidligere hjemløse giver sig i kast med, er lige så forskellige.

Overordnet kan der tegnes fire billeder af hverdagsliv for de tidligere hjemløse, der er flyttet fra herberg til egen bolig. Undlod man de to kriterier "herberg" og "egen bolig", kunne der givetvis tegne sig endnu flere billeder.

Hverdagslivene alt efter, hvor kaotiske eller almindelige de til tider kan forekomme, afspejler, hvorledes de tidligere hjemløse prøver at klare sig i hverdagen.

At en tidligere hjemløs kommer til at leve et almindeligt hverdagsliv må betragtes som en succeshistorie, men selv for denne gruppe tidligere hjemløse er der betingelser, der kan føres tilbage til, at de på et tidspunkt har været hjemløse, hvilket de i et eller andet omfang fortsat er præget af. At leve et almindeligt liv kræver en personlig indsats og ikke mindst omsorg og støtte udefra.

For de tidligere hjemløse, der ikke lever et almindeligt liv, er der forhold som trivialitet, misbrug og isolation, som er centrale omdrejningspunkter i hverdagen. Disse tidligere hjemløse mangler hver især en række betingelser, der forhindrer dem i at leve et hverdagsliv. De kan ikke selv finde ud af at leve et almindeligt hverdagsliv, og de mangler den nødvendige hjælp udefra.

4 Hverdagslivet i egen bolig

At have sin egen bolig betyder, at man har sit eget, og at man selv kan bestemme – inden for de rammer, der i øvrigt gælder i samfundet. Det er i boligen, man har et privatliv.

Boligen er et sted, hvor man kan sove, spise og have sine ting og sig selv i fred og sikkerhed. Man kan forlade boligen midlertidigt uden at skulle pakke alle sine ting hver gang.

Boligen er desuden et sted, hvor der er plads til et socialt liv. Her kan man leve sammen med sin familie og venner, og man kan få gæster på besøg.

Ved at indrette sig i boligen sætter man ikke kun de fysiske rammer for sit liv, man sætter også sit personlige præg således, at man opnår en form for identitet gennem indretningen af boligen.

Forudsætningen for at kunne leve i boligen er, at den bliver vedligeholdt gennem reparationer, rengøring, og at de omkostninger, der i øvrigt er forbundet, bliver afholdt.

4.1 Hvad indebærer en bolig for de tidligere hjemløses hverdagsliv?

”Det var ligesom at vinde i Lotto. Nu havde de endelig en lejlighed. Bortset fra flytteriet var det sgu en fed oplevelse at få noget nyt – sit eget! Det var ingen hemmelighed, at jeg var træt af de pædagoger, der render rundt. Jeg har været i behandling før og sådan noget, og så var det bare, at jeg er meget til privat fred. Det har man jo ikke med andre pædagoger og misbrugere, der render rundt. Det var det, jeg mente: ”Bare lad mig være lidt i fred!””

Når de tidligere hjemløse skal forklare, hvad en bolig er for dem, er deres forudsætninger anderledes end for personer, der ikke har været hjemløse. De har en erindring om en hverdag uden egen bolig, med et liv på gaden, på en sofa hos venner, og hvor de til sidst er endt på herberg. De har således ikke været vant til at have et sted, der udgjorde en egen bolig. En bolig er ikke noget, de tidligere hjemløse uden videre tager for givet. De har været vant til at leve et liv, hvor de ikke har skullet tage ansvar for en bolig. På herberget har de fået hjælp til lang række ting lige fra at vaske tøj til at tale om sociale problemer. Der er blevet lavet mad til dem, regningerne er blevet betalt til tiden, de er blevet vækket om morgenen etc. Med en bolig ændres ikke blot de hjemløses hverdagsbetingelser, de oplever også, at der er forbundet helt andre aktiviteter med det at have en bolig. For nogen kan der

være tale om at få genopfrisket, hvordan man bygger en tilværelse op med en bolig. Andre har aldrig lært det eller prøvet det selv.

”Jeg har siddet i marokkansk fængsel to gange og siddet i fængsel herhjemme for hashhandel og smugleri, så for mig er det slaraffenland, at have en etværelses, hvor jeg kan lukke døren og sige, at her er det mig, der bestemmer.”

Hverdagslivet i egen bolig er for de tidligere hjemløse først og fremmest forbundet med, at der er et sted, hvor de kan bestemme selv. De bestemmer selv, om de vil rydde op og gøre rent. De bestemmer selv, hvad de vil tage sig til i løbet af dagen, om de vil stå op, eller om de vil have fjernsynet kørende uafbrudt etc. De tidligere hjemløse indretter boligen, som de vil, og sætter deres eget personlige præg på den.

”Man skulle jo gøre rent på fællesarealerne, og det der lort på herberget. Så det var godt at komme væk. Der var jo også fællesrengøring oppe i bofællesskabet, men der kunne du ligesom selv bestemme, hvilken dag du ville gøre rent og hvornår på dagen. I stedet for, at der står en og banker på døren og siger, at det er din tur til at vaske gulv.”

I boligen oplever de tidligere hjemløse, at de er fri for det uforudsigelige og til tider kaotiske liv, der kendetegner livet på gaden. Der er de fri for at leve op og ned ad personer, de ikke bryder sig om. Og til forskel fra at skulle overnatte i en tilfældig kælder, risikerer de ikke at blive forstyrret og smidt væk midt om natten.

”Det var dejligt at få sit eget. Jeg havde også boet på herberget længe. Det at kunne lukke sin egen dør og have sit eget køkken og bad, det var så godt, at da jeg flyttede, gik jeg ind og lukkede døren, og så gik jeg ud igen og sagde: ”Egen bolig, sådan!””

Samtidig er boligen et sted, hvor de hjemløse kan samle og opbevare deres ejendele uden, at de bliver stjålet eller ødelagt. For hjemløse, der stadig har personlige ejendele, er dette forhold især vigtigt. Det kan være billeder og andre genstande, som de hjemløse har personlige minder forbundet med.

Det er vigtigt for de hjemløse at kunne sige til andre, at de har deres eget, og at her bestemmer de. En bolig bliver forbundet med status, noget som andre i deres omgangskreds ikke nødvendigvis har. De kan sige, at de nu har noget, der er bedre end dengang, de boede på gaden eller på herberg. Boligen er ikke mindst et sted, hvorfra de tidligere hjemløses hverdagsliv kan begynde forfra på en frisk.

”Det er i det hele taget rart at kunne gå ind og lukke sin dør. Nej, man kan sagtens bo sammen med andre mennesker og dele køkken, men man kan også blive træt af det til sidst efter mange år.”

4.2 Hvordan er hverdagslivet i egen bolig?

”Jeg kan tænde og se fjernsyn, som jeg vil. Og radioen kan jeg have tændt. Hvis jeg er træt i løbet af dagen kan jeg lige lægge mig på sofaen. På herberget har man jo køleskab på sit værelse, så når man skal lave mad, er det jo noget med at tænke på, hvad man skal have med ned i køkkenet. Det hele er lige her. Det er praktisk med sådan en lejlighed.”

De tidligere hjemløse vil ligesom alle andre gerne have en pæn og ryddelig bolig, de kan vise frem, og hvor de selv har lyst til at være. For de tidligere hjemløse handler det om, at boligen skal indrettes og gøres ”hyggelig”. De tidligere hjemløse sætter et personligt præg på boligen, hvad enten det er billeder af familien, diverse nipsegenstande fra nær og fjern eller blot udklip fra ugeblade, der fortæller deres egen sjove historie eller blot giver gode minder. Det betyder meget for dem, at de kan tage deres personlige ting frem fra en flyttekasse, så snart de flytter ind. De går meget op i, at boligen får et personligt præg. Det giver dem en følelse af, at de har deres eget, og det er noget, de vil bevare og beholde.

Der skal være en stol at sidde på, en seng at ligge i, et skab til tøj og andre småting, lamper, der kan tændes, et bord, man kan spise ved, et rent toilet, et køkken til at lave mad i etc.

Derudover skal der ryddes op, sengetøjet skal skiftes, der skal udluftes, der skal støvsuges, tørres af, vaskes op etc. Der skal købes ind, og regningerne skal betales. Der skal tages hensyn til naboerne i forhold til affald og larm. Og møder man nogen fra opgangen, må man godt hilse.

De tidligere hjemløse får besøg i deres egen bolig. De laver mad til deres gæster, og de kan altid tilbyde en sofa og et bad, hvis det skulle blive nødvendigt. For de tidligere hjemløse, der har kontakt til deres børn, spiller det i særdeleshed en rolle at have en bolig. Et herberg – for slet ikke at tale om gaden – er ikke altid det bedste sted at se sine børn.

De tidligere hjemløse er godt klar over, hvilket ansvar der nu engang er forbundet med at have sin egen bolig. For nogen er det ikke svært at leve op til ansvaret, og de klarer sig uden problemer i deres egen bolig. De tilpasser sig de betingelser, boligen sætter, hvad enten der er tale om et klubværelse eller en treværelses lejlighed.

”Jeg tænkte, at jeg holder ikke en sæson. Der var ballade i haven og indbrud og mange mærkelige mennesker. Men jeg er faldet godt til, og vi er begyndt at lave om på miljøet, så det er blevet mere hyggeligt.”

Der er imidlertid tidligere hjemløse, der har svært ved at klare sig i boligen. Boligen er rodet og beskidt. Der bliver ikke luftet ud. Opvasken bliver ikke taget. Vasketøjet hober sig op. Der bliver ikke lavet mad i køkkenet. Reg-

ninger og vigtige breve ligger og flyder sammen med affaldet, der ikke bliver båret ned. Der er ikke styr på, hvem der kommer og går i boligen. Naboerne klager, og den tidligere hjemløse har til sidst ikke lyst til at invitere gæster eller være der selv. Lejligheden ender med at fungere som et opholdssted i stedet for et hjem, hvor man kun kommer for at sove.

”Jeg kan godt blive træt af at bo i det kvarter. Og lejligheden er ikke så stor. Det er lidt trængt. Du skal sove og spise og leve i det samme værelse hele tiden. Hvis du bare havde et soveværelse og en stue, så synes jeg heller ikke, at det ville virke så uoverskueligt det hele, når man sidder derinde. Den er så lille. Der skal for eksempel ikke så meget til, før der er rodet. Det kan godt påvirke mig psykisk, altså mentalt. Jeg ved sgu ikke, hvordan fanden jeg skal forklare det, men man kan godt blive trængt oven i hovedet af at bo der, hvis der rodet. Det kan jeg i hvert fald.”

4.3 Hvorfor er der tidligere hjemløse, der ikke kan klare sig i egen bolig?

”I starten sidder man bare og kigger ud i den blå luft. Jeg prøvede at tænde for fjernsynet, hvor der var 40-50 kanaler. Jeg anede slet ikke, hvad jeg skulle se. Det var vildt uhyggeligt. Jeg greb mig selv i det, for efter fire dage sad jeg stadigvæk og zappede. Jeg kunne ikke finde ud af det.”

De tidligere hjemløse får som regel et- eller toværelses lejligheder afhængig af, om de har børn, og hvad der nu lige er til rådighed eller økonomi til. Der er få kvadratmeter, der gør, at det er begrænset, hvordan seng, bord, skab, kommode og stole kan placeres.

For tidligere hjemløse med børn, der kommer hver anden weekend, er en etværelses lejlighed ikke et ideelt sted at være. Boligen bliver ikke det, som de forventede. De føler ikke, at de selv har valgt boligen, eller at de har så meget at plads, som de drømte om.

Der kan således være nogle rent fysiske forhold omkring boligen, der begrænser udfoldelsesmulighederne med henblik på at kunne klare sig i egen bolig.

Der er hjemløse, der har haft deres ejendele opmagasineret, mens de var hjemløse. De kan således flytte direkte ind i deres bolig og har ikke brug for at købe møbler, sengetøj og køkkengrej, når de flytter ind. Deres betingelser er således anderledes fra dem, der oplever, at de begynder helt forfra på bar bund. De, der netop skal starte på bar bund, fordi de ikke engang har en seng, oplever, at den økonomiske etableringshjælp ikke rækker tilstrækkeligt. Der er ikke råd til at købe de ting, der synes at være brug for. Og er det samtidig år siden, at de har haft noget, der mindede om en egen bolig, er de

usikre på, hvad det lige er, de har brug for at kunne klare sig. De anskaffer sig enten de forkerte ting, eller de prioriterer ikke, hvilke ting der vigtigere at få frem for andre ting. Dette hænger sammen med manglende normer om, hvad der er vigtigt i en god bolig, og fjernsynet bliver fx vigtigere end kogeplader.

De daglige rutiner og aktiviteter handler om at klare sig i egen bolig præget af betingelserne i hverdagslivet.

”Den første tid i lejligheden var hård. Jeg skulle male, og jeg hader at male. Det kan jeg godt sige dig. Så inden jeg fik sat den i stand og al det der, så gik der nok... Det ved jeg faktisk ikke, for der er endda meget, jeg ikke engang har fået gjort færdigt endnu. Og nu har jeg snart haft den i to år. O.k., så har jeg også lige været inde og sidde i fire måneder.”

Tidligere hjemløse, der i forvejen har et kaotisk hverdagsliv med misbrug, kriminalitet og skrøbelige sociale relationer, har svært ved at klare sig i egen bolig. De ved for så vidt godt, hvordan de skal få boligen til at fungere. De har blot ikke overskuddet til at smide tilfældigt overnattende ud af lejligheden og rydde op og få betalt regninger, så længe der skal skaffes penge til pusheren, eller der skal holdes styr på alle tvangstanker.

For en del handler det om ikke at vide, hvordan de forskellige ting, der nu engang er forbundet med at have en bolig, skal gøres. Hvordan sætter man et personligt præg på sin bolig? Hvor ofte skal man lufte ud? Hvornår skal man støvsuge? Hvornår skal sengetøjet skiftes? Er der regninger, der er vigtigere end andre? Hvor lang tid kan maden ligge uden at blive dårlig. Hvordan afkalker man sin bruser etc.?

Disse og mange andre gøremål bliver til vanskeligheder. Det er ikke en del af deres erfaringer og baggrund. De ved ikke, hvad de skal være opmærksomme på, for der er ikke nogen, der har fortalt dem det eller indøvet det med dem. De aktiviteter, der er forbundet med at klare sig i egen bolig, halter eller udebliver helt, fordi betingelserne ikke er til stede.

En tidligere hjemløs, der har levet det meste af sit liv på en institution eller på gaden, har ikke forudsætningerne for at klare sig i egen bolig. Det er ikke nødvendigvis blevet glemt, men det er aldrig blevet indlejret som en del af deres socialisering. Der mangler en fornemmelse for, hvornår noget ”trænger” til at blive gjort.

”Måske var det det, at man for alvor blev udskrevet, det kalder de det her, ligesom fra et hospital. Men når man blev udskrevet, var man på en måde ret stolt over, at man var nået så langt som at få egen bolig, men på den anden side var man også lidt, ikke bange, men betænkelig ved, at nu var man endeligt udskrevet, farvel og tak.”

Evnen til at fungere i egen bolig hænger meget sammen med, hvilke erfaringer de har gjort sig i deres tidligere liv. Der er hjemløse, der tidligere har haft egen bolig, og hvis de dengang heller ikke kunne finde ud af at klare sig, er det givet, at de ikke er blevet bedre, selvom de måske kender til vigtigheden heraf.

Der er hjemløse, der har været vant til at sove udenfor det meste af året og leve et meget enkelt liv på de betingelser, naturen sætter. Når de så flytter i egen bolig, gør de det, de er trygge ved. Nedenstående er et eksempel på, hvordan man overfører erfaringer fra sit tidligere hverdagsliv til sit nuværende, og om hvor vanskeligt det er for nogen at omstille sig.

"I starten slog jeg et telt op herinde i stuen. Jeg har sådant et lille tremandstelt – et iglotelt. Det var underligt så stille, der var, når jeg vågnede inde i teltet. "Gud, ja. Du ligger sgu da inde i stuen." I starten var det lidt underligt. Jeg følte mig ligesom mere hjemme inde i teltet. Og jeg kunne bedre finde mine ting, når de lå inde i teltet. Jeg havde ikke så meget på det tidspunkt. Nu har jeg en helvedes masse, jeg har klunset mig til. Jeg var vant til at sove i telt. Altid. Da jeg boede på gaden, slog jeg jo altid telt op."

Tidligere hjemløse, der flytter fra herberg til egen bolig, oplever et socialt tomrum, medmindre de har et socialt netværk eller et arbejde forinden. For nogen savner hverdagen indhold og mening, hvor det er vanskeligt for den enkelte at udfylde tomrummet.

"Vi går og hygger os alle sammen her med det. Nogle gange er vi fulde eller skæve. Vi er nogle skæve eksistenser hernede på en måde. Lige fra alkoholikere til narkomaner til folk, der er på psykofarmaka. Men det fungerer fint her. Ja, så er der indbrud eller folk, der falder fulde om, så hjælper vi dem. De bliver mere eller mindre accepteret alle sammen. Er der råben og skrigen, så bliver der råbt tilbage: "Skrid hjem hvor du bor"."

Kontakt til nærmiljøet kan enten hæmme eller fremme de sociale aktiviteter. Afstanden til de nærmeste omgivelser spiller her en stor rolle for de tidligere hjemløse, for de er uvant med at rejse for langt væk ad gangen. Og betingelserne i deres hverdag for at kunne transportere sig selv er ikke til stede: De har ikke en bil, der er ikke råd til en togbillet, eller de ved ikke, hvordan de skal gøre. I dagligdagen holder de sig som regel til nærområdet. De, der ikke har et nærmiljø, de kan være en del af, bliver enten isolerede, eller de søger som oftest tilbage til herberget – til det kendte.

"Jeg var vant til, at herberget var fuldt af mennesker og så til lige pludselig at sidde på et værelse – alene. Det var sådan lidt ensomt. Jeg har jo også to børn, som også har været her, som også var lidt bekymret over: "Hvad sker der nu med far?""

De manglende aktiviteter i forhold til at leve i boligen påvirker hverdagslivet. Den udtalte frihed til selv at bestemme, hvornår man vil rydde op, bli-

ver langsomt et problem, fordi der fx modsat herberget ikke er rådgivning eller regler for, hvornår og hvordan man skal leve i sin bolig. Det bliver sværere at overskue boligen, når der er rodet, og hvor man skal begynde eller ende for at få en bolig, man kan være i. Dermed bliver det er at have sin egen bolig en begrænsning af aktiviteterne i hverdagslivet.

4.4 Den midlertidige bolig – en nødløsning

”Jeg ville selvfølgelig helst have haft min egen lejlighed i stedet for et værelse. Og så havde jeg jo nok stadig kunne finde mig en kæreste, men jeg ville stadig have mit eget sted. Det er måske en lidt falsk tryghed, men man har jo efterhånden prøvet nogle gange, at man bliver uvenner, og så må man pakke sit grej. Det har nok været det gode, at man har gået med tankerne om, at man ikke kan blive smidt ud herfra. Så hvis man kan sige noget positivt, så er det nok det, at det var godt, at jeg flyttede herfra. Og man skal jo videre. Og så havde jeg jo håbet, at det værelse ville være et springbræt til et bedre sted. Nu kom der så bare noget andet.”

Der er hjemløse, der opfatter deres bolig som noget midlertidigt, og at de er begrænset i deres aktiviteter, der hvor de bor. De kan klare de daglige gøremål uden problemer, men de ser ikke deres bolig som noget, de forestiller sig at blive boende i. De har svært ved at falde til i boligen, og de indretter sig kun yderst nødtørftigt.

Betingelser, som gør, at de tidligere hjemløse ikke ønsker at blive boende i den lejlighed, de er flyttet ind i efter herberget, handler om kvaliteten af og størrelsen på boligen, og det handler om, hvorvidt nærmiljøet består af andet end misbrugere, psykisk syge eller andre socialt udstødte.

For en tidligere hjemløs, der ønsker at starte forfra på en frisk med fremtidsudsigter som familie, uddannelse eller arbejde, er en dårlig etværelses lejlighed med støjende og urolige naboer, der falder om i en brandert i opgangen, ikke det bedste udgangspunkt.

Det er imidlertid ikke så let for de tidligere hjemløse at flytte fra deres bolig til noget nyt. Der er knaphed på billige lejeboliger, og de hjemløse må stå på venteliste i flere år, hvis de da ikke er blacklistet eller har gæld i forhold andre boligselskaber. Dertil kommer, at det i sig selv kan være dyrt at flytte til en større bolig. De hjemløse, der vælger at flytte til en større bolig eller blot væk fra kvarteret, er dem med en solid økonomi, som har sparet op, har beskæftigelse, eller har fundet en ny kæreste.

”Det var et lorteværelse, jeg fik nede i det kvarter. Det var sgu ikke optimalt. Jeg ved ikke, om jeg var klar, men jeg skulle bare væk derfra, og så gik der ikke lang tid, så mødte jeg en pige, og hun var så redningen. Så der var jeg et stykke tid på det værelse, og så var jeg

selvfølgelig hjemme hos hende. Og så stille og rolig sagde jeg det op og flyttede hjem til hende. Og hende bor jeg så hos nu.”

4.5 Bostøtten

”Ja, jeg har jo Bostøtten til at hjælpe mig med al min gamle gæld. De ringer for mig og aftaler afdrag og sådan noget for mig. Jeg hader telefoner, for så sidder jeg og stammer, og så får jeg nerver på. Det går ikke. Der hjælper de.”

Bostøtten

Bostøtten er et tilbud, som støtter hjemløse i Frederiksberg Kommune under udslusning fra herberg til egen selvstændig bolig. Desuden er Bostøtten et tilbud til brugere af Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter (FKRC). Der er tale om et frivilligt tilbud til de hjemløse, der ønsker at modtage støtte i eget hjem. Bostøtten har eksisteret siden december 2001 og hører under Lindevangen. En etværrelses lejlighed i Finsens Havekvarter udgør Bostøttens fysiske rammer. Den ledelsesmæssige, pædagogiske og administrative kompetence er forankret hos den daglige leder af Lindevangen.

Når de hjemløse flytter fra herberget og til egen selvstændig bolig på Frederiksberg og ønsker støtte i hverdagen, samarbejder Lærkehøj og Lindevangen med Bostøtten. For de hjemløse kan processen med udskrivning og etablering eller reetablering i egen bolig være forbundet med frygt for ensomhed og isolation. På herberget er der konkret mennesker omkring dem, og man kan fornemme, at der er andre mennesker. Der er mulighed for at åbne sin dør eller banke på hos naboen og sætte sig derind. I egen selvstændig lejlighed er det ikke sikkert, at der kommer nogen forbi. Desuden er nogle tidligere hjemløse besluttet på ikke at have besøg, fordi nogen fra deres vennekreds var årsagen til, at de mistede deres tidligere lejlighed. Risikoen for igen at blive hjemløs eksisterer. Nogle af de tidligere hjemløse vil have behov for støtte i hverdagen – også på længere sigt – i forhold til at kunne fastholde bolig.

Formålet med Bostøtten er for det første at styrke de tidligere hjemløses evne til at opretholde en selvstændig bolig og forebygge hjemløshed og genindskrivning på § 110-boformer. For det andet at forbedre de tidligere hjemløses forhold til omgivelserne og sikre deres tilknytning til social- og sundhedsmæssige tilbud. For det tredje at støtte op om en fastholdelse og udvikling af færdigheder, som er opnået ved at bo på herberg.

Bostøttens konkrete arbejde er at støtte den enkelte til at kunne udvikle egne ressourcer og boevne i forhold til at klare almindelig daglig livsførelse og i forhold til at forbedre kontakten til omgivelserne. Dels for at modvirke social isolation, dels for at forebygge u hensigtsmæssig adfærd i forhold til naboer og lokalmiljøet, som kan give anledning til klager og social udstødning. Der støttes i evnen til at strukturere en ofte kaotisk hverdag og fx få betalt husleje og i evnen til at kontakte relevante offentlige myndigheder – i det hele taget i at udvikle egne ressourcer til mestring af en selvstændig tilværelse i egen bolig.

Bostøttemedarbejderne giver daglig støtte i form af konkrete råd og vejledninger til de tidligere hjemløse og ved at sikre, at der kommer hjemmehjælp eller anden hjælp til den daglige husførelse, hjælp til personlig hygiejne, tøjvask m.m. Det tilstræbes at gøre boligen så attraktiv som mulig for den tidligere hjemløse at opholde sig i. Der gives støtte til betaling af husleje, afdrag af gæld og anden vejledning vedrørende økonomi, og der tilbydes hjælp til at klare hverdagsrutiner. Endvidere ydes pædagogisk støtte til tidligere hjemløse, som har et kompliceret forhold til familie, venner og bekendte. I fornødent omfang ydes støtte til etablering af kontakt til væresteder eller andre former for sociale fællesskaber.

Den enkelte mødes af et helhedssyn, som inddrager både fysiske, psykiske og sociale aspekter og i respekt for de særlige livsvilkår, normer og valg, der gør sig gældende i den enkeltes liv. Samtalen er den primære metode, og den kan være både motiverende, rummende, spejlende, afgrænsende, grænsesættende, konfronterende og rådgivende. Støttens omfang varierer i forhold til den enkeltes behov og også over tid.

Bostøtten møder de tidligere hjemløse her og nu og anvender ikke professionelles udredninger eller journaler som baggrund for deres arbejde. Desuden er indsatsen udelukkende fokuseret på netop støtte til at bo, og de vanskeligheder, de tidligere hjemløse kan have i forbindelse med at bo i egen bolig, fx ensomhed, praktisk støtte eller kontakten til sociale myndigheder.¹¹

Tidligere hjemløse, der ikke ved, hvordan de skal klare sig i egen bolig under de betingelser, der nu engang er, falder tilbage i et kaotisk hverdagsliv og hjemløshed, hvis de ikke støttes, når de flytter i egen bolig.

Bostøtten er et tilbud til de tidligere hjemløse. Bostøtten kan vælges til og fra efter behov. Der er således hjemløse, der aldrig har gjort brug af bostøtte, men på grund af, at deres misbrug bliver forværret, deres samlever dør, eller der sker andre markante ændringer af hverdagslivets betingelser, oplever de, at de står i en situation, hvor de ikke kan klare sig selv. På samme måde er der tidligere hjemløse, der bliver i stand til at klare sig selv, og derfor ikke længere har behov for bostøtte.

Bostøtten til de tidligere hjemløse handler overordnet om hjælp og støtte til at klare hverdagen generelt og i forhold til mere specifikke problemstillinger i forhold til boligen. Dertil kommer en række tidligere hjemløse, der lever et isoleret hverdagsliv, hvor de er uden kontakt til andre mennesker. De mangler socialt samvær og har svært ved at knytte sociale relationer. For dem bliver bostøtten først og fremmest en form for social relation og i mindre grad en støtte i forhold til andre problemer. Den jævnlige kontakt giver dem nogen at tale med, og nogen de føler, de kan dele sorger og glæder med.

”Jeg kan godt lide, når ham der fra Bostøtten kommer på besøg. Så laver jeg kaffe, og vi sidder og taler om løst og fast. Han spørger jo altid, hvordan jeg har det, og så siger jeg, hvis der er noget.”

Der er tidligere hjemløse, der har brug for støtte og rådgivning til at klare sig i forhold til rent praktiske ting i boligen. De har som regel ikke lært eller været vant til at skulle klare sig selv. De ved fx ikke, hvor, hvordan og hvor ofte de skal gøre rent i deres bolig. Helt basale rutiner såsom at vaske op, så der altid er rent, når man skal til at spise mad, mangler. De kan være i tvivl om, hvordan de skal indrette sig for at føle sig hjemme, eller hvad de skal gøre, når noget trænger til at blive repareret eller udskiftet. Tidligere hjemløse med bostøtte er af den opfattelse, at de kan bruge Bostøtten til netop

¹¹ Hansen, Finn Kenneth og Marianne Malmgren: *Evaluering af Lærkehøj – en § 94-boform for hjemløse med misbrug*, CASA 2005. side 104.

disse praktiske spørgsmål. Der er tidligere hjemløse, der mangler rutiner til at strukturere og ordne boligen og for så vidt den del af hverdagslivet, bolig nu engang udgør. For dem er Bostøtten den eneste brugbare tilgang til at indarbejde nye rutiner, hvad enten der er tale om at skylle ud efter sig i toiletet eller skifte støvsugerposer.

Udover de rent praktiske gøremål i forhold til selve boligen, er der tidligere hjemløse, der først og fremmest bruger Bostøtten som en ekstra sagsbehandler. De har oplevet, at deres kommunale sagsbehandler er blevet udskiftet gentagne gange, og de oplever, at de ofte skal fortælle forfra om deres livshistorie og deres problemer til en ny sagsbehandler. De mangler tiltro til alt, hvad der har med kommunal socialforvaltning at gøre. Når de er i kontakt med det sociale system, har de svært ved at sætte ord på deres problemer. De synes ikke, at de kan formulere sig korrekt, og de kan i det hele taget blive i tvivl om, hvor de skal henvende sig. De føler, at de bliver mødt med mistro, hver gang de henvender sig eller får breve fra sociale myndigheder. De har ofte dårlige erfaringer med det sociale system, hvad enten de har fået tvangsfjernet et barn, blevet trukket i kontanthjælpen etc. eller et helt tredje forhold, der intet har med det sociale system at gøre, men som indgår i den samlede mængde af opsparede frustrationer. Dertil kommer de tidligere hjemløse, der ikke ved, hvor og hvordan de skal henvende sig til offentlige instanser i det hele taget. De kan ikke læse og forstå de breve, de modtager, og de ved ikke, hvad eller hvem de skal ringe til for at få svar på de spørgsmål, de end måtte have.

For denne gruppe af tidligere hjemløse har Bostøtten betydet, at kontakten til det sociale system er blevet genoptaget eller forbedret. Medarbejderne fra Bostøtten har hjulpet med at kommunikere og talt deres sag eller måske blot været til stede ved møder – Bostøtten har hjulpet de tidligere hjemløse med at lære at møde op hos deres sagsbehandler.

De tidligere hjemløse, der modtager bostøtte, er afhængige af hjælpen for at kunne klare sig i hverdagen. De har brug for at kunne spørge nogen til råds, og de har ikke andre at gå til, som de samtidig har tillid til. Der er ligeledes tidligere hjemløse, som har brug for at blive gjort opmærksomme på ting, de ikke selv ved eller husker på. For navnlig dem, der har svært ved at overholde aftaler og møde op som planlagt, er det en fordel, at Bostøtten er en hjælp, der foregår hos dem selv.

Med bostøtten følger imidlertid erkendelsen af ikke at kunne klare sig selv, og at andre bestemmer over en, hvorfor der er tidligere hjemløse, der vælger bostøtten fra enten permanent eller i perioder. Her er det deres normer, der begrænser deres aktiviteter, hvormed deres betingelser ikke forbedres.

5 Den økonomiske situation

”Jeg får kontanthjælp. Det rækker godt nok ikke, men det skal det. Jamen, man må jo klare sig. Man låner lidt til næste gang, der kommer penge. Jeg kan låne af min mor, eller venner og bekendte, og så mine brødre.”

SFI skrev i forbindelse med rapporten: ”Ud af hjemløshed” fra 2005: *Af de tidligere forsørgsbrugere er det under 20 %, som er i arbejde på interviewtidspunktet. Deres forsørgelsesgrundlag er enten førtidspension (50 %) eller dagpenge/kontanthjælp (20 %).*¹²

Når de hjemløse flytter fra herberg til egen bolig sker der ikke nødvendigvis nogen mærkbar ændring af deres økonomiske situation. Indtægterne bliver ofte suppleret med en boligydelse, men opvejes så af højere boligomkostninger. Hjemløse, der har levet under økonomisk knappe betingelser i hverdagen, fortsætter således med at leve sådan.

Med egen bolig er de faste boligomkostninger som husleje, el, gas og vand, de største forbrugsudgifter. Dertil kommer udgifter til de daglige fornødenheder som mad og drikke, tøj, personlig hygiejne, fodtøj, fritidsaktiviteter samt opsparring. Derudover er der omkostninger forbundet med transport og varige forbrugsgoder. Hvis der er børn, er der naturligvis også forbundet omkostninger hermed.

Derudover er der omkostninger, der hænger sammen med, hvordan de tidligere hjemløses lever i hverdagen.

”Jeg gad ikke cykle helt derud hver dag for at hente metadon, og så røg jeg tilbage på heroin igen. Så tog jeg bare det hver dag i stedet for. Men det koster altså noget mere. Det kostede mig lige pludselig 300 kroner i døgnet – minimum. Så det var mange penge, man skulle ud og ”hekse” hver dag. Jamen, jeg lavede alt muligt halløj. Stjal i køleforretninger og solgte det. Lavede forefaldende arbejde, og hvad jeg nu kunne udføre med min dårlige fod. Ja, jeg havnede da også i fængsel til sidst, og der kunne jeg jo lige så godt genoptage min metadonbehandling.”

Misbrug er en betingelse, der sætter et væsentligt præg på de tidligere hjemløses økonomi, uanset om der skal drikkes 10 guldbajere om dagen til fire kroner stykket, eller der skal skaffes 100-200 kroner om dagen til narkotika eller måske flere tusinde kroner i kortere perioder i løbet af måneden. Det er

¹² Pico Geerdsen Lars, Koch-Nielsen Inger, Vinther Henrik, Christensen Ivan, Christensen Vibeke Tornhøj: *Ud af hjemløshed? Om livet efter ophold på en institution for hjemløse*, SFI, 05:02, 2005.

sværere for stofmisbrugerne at håndtere økonomien, få betalt regninger til tiden og betale af på gæld.

”Jeg har jo været stofmisbruger, så det tager lidt længere tid at overtale folk til at låne dig penge. Fordi du ligesom har opbrugt din værdighed – kreditværdighed. Selvfølgelig kan jeg låne, men jeg vil hellere undgå det. Så simpelt er det bare.”

Offentlig såvel som privat gæld er ligeledes en almindelig betingelse, der er med til at begrænse det økonomiske råderum. Gamle togbøder, bøder, gæld til skattevæsenet og manglende betaling af børnepenge er eksempler på offentlig gæld, der gør et indhug i økonomien. Privat gæld spænder for så vidt bredere, da det kan være til banker og pengeinstitutter, men ligeledes også til sociale netværk og ikke mindst ågerkarle. Afdrag på gammel gæld er udover at være en udgift samtidig en begrænsning af udfoldelses- og handlemulighederne.

”Jeg har en gammel benzinregning på 10.000. Nogle tandlægeregninger. Det er gamle regninger: fem-seks år gamle. De skriver hele tiden til mig alligevel, og nogle gange dukker de op med afdragsordninger, eller hvad de kalder det. Så skriver jeg bare under og glemmer det igen. Så får jeg ikke betalt det, og så får jeg rykkere oveni igen. Tandlægeregninger vil jeg gerne betale, men den der gamle benzinregning, det tror jeg ikke. De kan få 100 kroner om måneden. Jeg har jo også nogle togbøder på 49.000. Det er fra dengang, jeg boede på gaden. Da jeg var en 18-19 år. Jeg kørte altid på røven ind til Hovedbanegården og drak bajere. Det er jeg så i gang med at afdrage på.”

5.1 Hvordan klarer de tidligere hjemløse sig økonomisk?

At flytte fra herberg til egen bolig medfører ikke i sig selv markante ændringer af den enkeltes økonomi. Det kan både være lidt billigere eller lidt dyrere at få egen lejlighed i forhold til et værelse på et herberg alt efter størrelsen på huslejen, boligsikringen eller boligydelsen etc. Der, hvor der sker en markant ændring i hverdagslivet, er, at det i højere grad er overladt til de tidligere hjemløse selv at få økonomien i det daglige til at hænge sammen.

Tilpasning til et hverdagsliv i egen bolig sker gennem prioriteringer i dagligdagen. Der er dem, der ikke prioriterer bolig og mad særlig højt, hvor det vigtigste møbel er fjernsynet, og hvor køkkenting og toiletbørste er underordnet, når de alligevel henter mad fra grillen, og i det hele taget ikke aner, hvad en toiletbørste er. Det kan være weekendfaderen, der bruger alle sine penge på en ny cykel til sin søn, og som må leve af havregryn resten af måneden. Og der er ikke mindst misbrugeren, der bruger alle sine penge på narkotika og ellers lever på en madras på gulvet.

”Jeg køber som regel ind i Netto. Det ligger lige i nærheden. Det kommer igen også an på, hvad det er, man står og skal bruge. Hovedsageligt går jeg i Netto, og så køber jeg alle grundvarerne: Toiletpa-

pir, sæbe, tandpasta, mælk og rugbrød og alle sådan nogle ting. Jeg køber da smøger i kiosken, og hvis det er en enkelt ting, jeg lige står og mangler, så kan jeg godt finde på at købe fra kiosken. Det er så noget dyrere, så derfor køber jeg heller ikke så mange ting der. Der er jo også grænser for, hvor meget jeg vil betale ekstra. Men snakker vi under en tier og sådan noget lignende, og det er en enkelt gang, så er det okay. Men det er ikke noget jeg gerne vil, at købe flere dagligvarer fra en kiosk overhovedet. Jeg kan da købe på klods i kiosken, og det gør jeg også. Hvis jeg stod en dag og ikke havde nogle penge, og stod og manglede flere ting, så ville jeg da heller ikke udelukke, at jeg gik ned i kiosken.”

De lægger ikke et budget eller penge til side til uforudsete eller større udgifter, fordi de ganske enkelt ikke har været vant til eller har lært at lægge et budget. De gør det, de synes er lettest og fortrolige med. De prioriterer ud fra erfaringer og normer, også selvom de til stadighed bliver overraskede over, at der mangler penge sidst på måneden.

”Komfuret gik i stykker lige efter jul. Jeg ved ikke, hvad der gik galt, men det er også lige meget, for så har jeg købt to kogeplader nede i Netto. Det er da kedeligt, at jeg mangler en ovn, men jeg har jo ikke lige råd til at gå ned og købe et nyt komfur. Så det må altså vente.”

Det interessante er ikke, hvorvidt de har mange eller få penge til rådighed. Det er derimod interessant, hvordan de klarer sig økonomisk, når de oplever knaphed, hvad enten de er på kontanthjælp eller på førtidspension, eller om de har en lav eller høj husleje.

5.2 Tilpasning og begrænsning i hverdagslivet

”Nu har hunden altså slugt mine tænder. Altså mit gebis. Det har hun gjort en gang før. Så ligger de fint i rækkefølge – tænderne. De koster altså 4.500. Så var det jeg talte med kommunen, og så talte jeg med tandlægen. Jeg har været nede og få taget aftryk til nogle nye, som jeg får. Så skulle jeg udfylde nogle papirer fra kommunen. Det er da noget af en sjat penge. Det er klart, at kan jeg undgå det, så er det jo meget godt.”

De tidligere hjemløse tilpasser gennemgående deres forbrugsvaner, ønsker og opsparinger til den økonomiske knaphed. I hvor høj grad, de oplever, at økonomisk knaphed begrænser dem, er forbundet med, hvor stram økonomien er, hvor længe knapheden har stået på, udsigten til forbedring af situationen og om det sæt af sociale relationer, de hver især indgår i.

Der er dem, der har været vant til at leve knapt gennem længere tid på offentlige forsørgelsesydelse, og hvor deres forbrug er justeret i forhold til deres økonomiske formåen. Der er penge til at leve et beskedent hverdags-

liv, og der kan lægges lidt til side til uforudsete reparationer, tandlæge, gaver og besøg hos familie og venner, der bor længere væk.

Udgifter, der ikke er en del af det daglige budget, bliver hele tiden overvejet og holdt op imod andre behov og ønsker. Der bliver ikke brugt penge på ferierejser, biografture, restaurantbesøg etc. Udskiftninger i garderoben sker kun, når tøjet er slidt op etc. Møbler og andet til boligen bliver klunset.

”Jeg har normalt kun to gasblus og en mikrobølgeovn, men nu må jeg gå over til el, fordi vi skal have nye komfurer. Jeg har komfuret, men blikkenslageren skal have næsten 3.000 kr. for at flytte det, for jeg vil ikke have det stående, hvor det står, jeg vil have det ned for enden af køkkenet, ellers støder jeg benene ind i det hver gang jeg skal ind i køkkenet. Nu har jeg så købt to elektriske kogeplader i Netto for 150 kr., og en lille 1.000 watt ovn med små spiraler i, har jeg klunset derovre. Den stod der bare en morgen, så den tog jeg under armen og gik med.”

Selvom forbrug og levevis er tilpasset den økonomiske knaphed, opleves det økonomiske råderum som en begrænsning af mulighederne for personlige aktiviteter.

En kvinde med et periodevist stofmisbrug oplevede, at hun ikke selv havde råd til at komme på rekreationsophold ude i provinsen, da hun ikke havde penge til selve togrejsen fra København til Jylland. Hun havde tidligere været på rekreationsophold i 3 måneder, som betød, at hun kom på afstand af sit misbrug og samtidig havde mulighed for at arbejde og derved tjene lidt penge.

Knaphed i økonomien opleves som en begrænsning for at kunne deltage i det almindelige samfundsliv, fordi der skal foretages en række fravalg, der opleves at have sociale og velfærdsmæssige konsekvenser. Det kan være fravalg af ferierejser, koncerter, biografture, sport, etc., som man udelukkes fra at deltage i. Der kan tilmed være en oplevelse af ikke at have et præsentabelt hjem, hvor man kan invitere gæster til fødselsdage, højtider eller andre vigtige begivenheder.

Når budgettet er stramt, skæres det, der ikke er absolut nødvendigt, fra. Har de tidligere hjemløse intet nært netværk, oplever de at stå i et dilemma, idet mødet med andre mennesker koster penge.

”Jeg kan jo ikke bare tage ud at danse. Der er indgangen, og der skal købes lidt at drikke. Hvis man skal ud at spise først, går det slet ikke, og en vogn hjem sent på natten er helt udelukket. Det løber sgu hurtigt op, og hvem gider også sådan en fattigrøv som mig? Så kan jeg ligeså godt blive derhjemme.”

En større lejlighed giver en weekendfar bedre muligheder for at have sin søn på besøg og overnatte, men økonomien tillader ikke, at han tænker i at flytte til noget større.

At være uden for arbejdsmarkedet og leve på overførelsesydelse betyder ikke kun, at selve økonomien kan være knap. Det forhold, at der ikke er udsigt til nogen form for ekstraintægt eller forhøjelse i den månedlige indkomst, påvirker den enkelte mentalt. Det virker fastlåsende i forhold til mulighederne for at gøre noget nyt eller forny inventaret i boligen.

Når økonomien kun lige kan dække de faste udgifter, er der ikke overskud til eller mulighed for at spare op til større investeringer som nye møbler, ferierejser, indskuddet til en større bolig etc. Der er således ikke mulighed for at leve et almindeligt liv som "alle andre".

Der er tidligere hjemløse, der er sat under administration af kommunen. Kommunen sørger for, at de faste omkostninger bliver betalt, så boligen kan beholdes, og at der udbetales "lommepenge" af, hvad der er tilbage af kontanthjælp eller pension. Dermed bliver de økonomiske betingelser ikke kun økonomisk knaphed, men at man derudover mister retten til at bestemme over, hvad ens penge skal gå til.

Det er begrænsningerne, der dominerer hverdagen. Der hersker en oplevelse af, at man er fastlåst i sin situation. Ydre faktorer øver indflydelse på tilværelsen, og egne begrænsninger giver ikke de bedste betingelser for at se lyst på fremtiden. Deres hverdagsliv er styret af knaphed, og begrænsningerne kommer til at styre deres liv.

5.3 Aktiviteter i et hverdagsliv med knaphed

Et hverdagsliv, hvor den økonomiske knaphed opleves som begrænsende for den enkeltes handle- og udfoldelsesmuligheder, kan give anledning til søgen og opdagelse af nye hverdagsaktiviteter.

"Jeg stod og manglede penge, og så var det, at jeg havde ham min ven, der ikke havde noget sted at bo. Det er godt nok kun en etværelses, og jeg har min store hund, men der er da blevet plads til os begge. Vi deles om at gøre rent på toilettet, og så er der altid en at snakke med."

Der er for så vidt ikke altid tale om "nye" aktiviteter. For nogens vedkommende er der først og fremmest tale om aktiviteter, der ligger i naturlig forlængelse af betingelserne for hverdagslivet. For nogen er det ligefrem en nødvendighed for at skaffe børnepenge eller for at afbetale gammel gæld. Der er tidligere hjemløse, der ser det som en mulighed for at kunne invitere ud eller give en ekstra gave til børn, kæreste etc. Det er chancen for at tjene lidt ekstra penge til dårlige tider: "Så længe jeg kan".

Sort arbejde bliver en oplagt måde at få lidt ekstra penge på. Der er stor forskel på arbejdets indhold. Der er typisk håndværksarbejde, der kræver ekspertise og erfaring, og hvor der er en fast aftale på forhånd. I den modsatte ende af spektret er der forefaldende arbejde, hvor aftalerne virker tilfældige, og hvor man tager, hvad der nu engang byder sig.

”Jeg kører pølsevogn engang imellem. Så kører jeg den nede fra garagen og ned til studepladsen. Det får jeg så en pølse for, et brød og en vand. Det svarer til 50 kr. ca. Og nogle gange skal der borde og stole frem dernede. Og så kører jeg den tilbage om eftermiddagen. Det får jeg også en pølse for. Det må man gerne. Jeg har spurgt kommunen. Sådan en enkelt dusør. Det må man gerne. Det er bare sådan til dagen og vejen. Sådan lidt ekstra. Og så hjælper jeg til inde i kiosken. Men de fleste penge, jeg får, dem skylder jeg derinde i forvejen. Det går bare sådan lige op. Det er sådan lige at sætte på plads på hylderne, hænge slik på plads, sætte vand og mælk ind.”

Salg af Hus Forbi bliver en udvej, hvis man har evnerne eller tålmodigheden. At sælge Hus Forbi giver udover pengene fra selve salget samtidig lidt ekstra ved siden af fra de mennesker, man kommer i kontakt med, og man kommer ud af sin lejlighed nogle timer hver dag, så længe man selv har lyst.

”Da jeg flyttede fra herberget, havde jeg sådant et gæstekort til herberget, så jeg kunne komme og spise mad dernede. Det er altid billigere end, hvis jeg selv skal lave sådan noget mad. Jeg går jo på de hjemløses køkken, hvor jeg spiser billigt. Og hvor jeg også kan gå ind i kirken og få spisebilletter. Så jeg har gratis mad til de næste par dage, fordi jeg så har hentet de der spisebilletter.”

Herberger, væresteder, varimestuer, hjælpeorganisationer og madbilletter bliver tiltrækkende for dem, der ikke kan klare sig økonomisk. Der er væresteder, hvor man kan få mad, vasket tøjet og være fælles om en række fritidsaktiviteter, der ellers ikke vil være råd til. En sidegevinst bliver samtidig det sociale samvær med andre. De, der benytter disse tilbud, gør det, fordi der er penge at spare, og fordi de er vant til disse tilbud.

”Jeg har været tilmeldt hernede på værestedet i mange år. Jeg kan ikke engang huske det. Men det er først her inden for de sidste 8 måneder eller sådan noget, at jeg er begyndt at komme. Det var faktisk efter, at jeg kom ud af fængslet, at jeg begyndte at komme hernede hver dag. Og så også lidt inden. Men jeg har jo været i fængsel flere gange, hvor jeg også var tilmeldt hernede. I fire-fem år har jeg vel været tilmeldt hernede. Man får jo gratis mad hernede. Hver fredag er der brunch hele dagen. Jeg får også vasket mit tøj. Det er sgu billigere end at gå på vaskeri, og hvis jeg ikke selv kan bære det hjem, så kører de mig, eller jeg får til en taxa.”

Der er tidligere hjemløse, der er såkaldte ”klunsere” af ting, der sættes i stand og sælges eller byttes videre, eller der indsamles let omsættelige tom-

me flasker, en aktivitet, de har været vant til fra tidligere. Ud over pengene handler det også om at have noget at tage sig til. De kan se, at der ved at klunse kommer et indhold i deres hverdag, som de har indflydelse på.

Tyveri, handel med narkotika, socialt bedrageri, hæleri, alfonseri og anden kriminalitet bliver en farbar vej for de tidligere hjemløse. For dem, der har haft en kriminel løbebane, bliver det oplagt at fortsætte i samme spor, når der mangler penge. De er godt klar over risiko og konsekvenser ved at bryde ind i et hus, at sælge stoffer eller svindle sig til en hurtig gevinst. For stofmisbrugerne handler det især om at skaffe penge til stoffer hver dag, hvorfor målet vejer tungere end midlet. De bevæger sig i forvejen i en verden med kriminalitet og ser ikke andre udveje. Dem med misbrug har ofte narkogæld, og konsekvenserne af ikke at betale til tiden ender som regel i vold og endnu mere gæld.

”Jeg har jo en dummebøde på 30.000. Enten skal jeg lægge 30.000 på en gang eller også skal jeg lægge 3.000 hver måned. Det har jeg nu gjort i en seks års tid. Jeg er engang blevet kørt over på kirkegården, hvor jeg fik tæsk af tre gutter, fordi jeg en måned ikke kunne lægge de 3.000. Det har jeg ikke lyst til at prøve igen. Det er eddermame dyre renter.”

Prostitution er ligeledes en hurtig vej til penge. Ofte er der involveret stoffer til at dulme de psykologiske smerter, der er forbundet med det at prostituere sig. At prostituere sig kan handle om andet end penge. Behovet for et sted at sove, tryghed, mad og drikke og narkotika kan i perioder gøre, at navnlig kvinderne finder sammen med mænd, som de under andre omstændigheder ikke ville være sammen med.

Hvad enten der samles flasker, sælges Hus Forbi eller laves indbrud i en villa, så gør de tidligere hjemløse det, fordi de ikke kan andet med den baggrund og de betingelser, de nu engang har. De har ikke de færdigheder eller det overskud, der skal til for, at de kan stå op om morgenen og passe et 37 timers job eller blot et skånejob. De kan derimod finde ud af at ”lave” penge på mange andre måder, hvilket de så ender med at gøre, fordi det nu engang er nemmest for dem for at få en bedre hverdag.

På trods af begrænsningerne viser måderne, hvorpå hverdagslivet indrettes, at der er tidligere hjemløse, der gennem alternative aktiviteter formår at klare sig på godt og ondt, hvormed betingelserne for deres hverdagsliv ændres.

”Det er forskelligt. Ligesom nu, hvor jeg godt vil til udlandet til sommer. Der kan jeg sgu godt se, at der er det svært for mig at få lagt penge til side. For hver gang, jeg får lagt noget til side, så sidst på måneden er jeg henne og hive fat i det, jeg har lagt til side. Så bilder man sig selv ind, at man bare betaler det dobbelte næste gang. ”Fuck det! Det kan du jo ikke”. Så det er lidt svært.”

6 Tiden på herberg – hvad har de hjemløse fået ud af at bo på herberg?

”Så kom jeg på Lindevangen. Der var jo ingen anden mulighed. Jeg gik på gaden. Boligselskabet havde jo smidt mig ud. De havde taget mit indskud. Jeg havde intet tilbage. Jeg var helt rabundus, og jeg kunne ikke finde ud af, hvad jeg skulle stille op. Jeg var langt nede. Så der var ingen anden udvej.”

6.1 Hvorfor et herberg?

Der er forskellige grunde til, at hjemløse kommer på herberg. Der er dem, der flytter på herberg fordi de ikke har et sted at bo. Manglende bolig er en grund og hænger ofte sammen med sociale problemer. Og der er hjemløse, der lever på gaden eller hos familie og venner i årevis. Når de kommer på herberg, er det ofte fordi, de ikke længere kan håndtere betingelserne i deres hverdagsliv.

Lindevangen er et herberg på Frederiksberg åbnet i 1970, hvor der er medarbejdere på vagt hele døgnet. Boformen er normeret til 26 voksne og op til 8 børn.

Lindevangen har 26 møblerede værelser af varierende størrelse. Der er 4 værelser med plads til forældre med barn/børn. De resterende værelser er beregnet til enlige. 4 af værelserne er beliggende i et annek, hvor beboerne har egen indgang, køkkenfaciliteter, toilet og badeforhold, som de deles om. Et af værelserne på Lindevangen er et akutværelse, der er til rådighed ved akut behov for en enkelt overnatning.

Lindevangen tilbyder husly og bistand til hjemløse i vanskelige situationer fx i forbindelse med skilsmisser, samkvem med børn, svigtende helbred, økonomiske problemer etc. Dette kan være mænd, kvinder og familier med særlige sociale problemer, som ikke råder over eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som har behov for støtte og hjælp til at ændre på deres situation.

Lærkehøj er Frederiksbergs opholdssted for kommunens dårligst stillede hjemløse.

Herberget er drevet af Den selvejende institution Lindevangen, som er tilknyttet KFUKs Sociale Arbejde og har driftsoverenskomst med Frederiksberg Kommune.

Lærkehøj drives som et fast botilbud for hjemløse efter servicelovens § 110 i samarbejde med Frederiksberg Kommune.

Målgruppen er hjemløse mænd og kvinder med massivt misbrug af alkohol og/eller narkotika og/eller psykiske lidelser. Visitationen til Lærkehøj kan ske ved direkte henvendelse fra de hjemløse selv, fra sagsbehandler eller andre institutioner. Til natvarmestuen kræves ingen visitation. Lærkehøj har plads til 26 personer, og natvarmestuen har plads til 12 personer.¹³

¹³ Se desuden www.lindevangen.dk og www.laerkehoej.dk

6.1.1 Manglende bolig

"Altså, jeg kom på herberg i 2001. Det var den 11., at jeg blev smidt på gaden af kongens foged. Det kan jeg huske. De skulle nemlig komme den 11. Da boede jeg på Nørrebro. Og så gik jeg rundt i tre dage. Så var det jo den 14., da jeg kom på herberget, og der var jeg næsten et år."

Der er hjemløse, der kommer på herberg, fordi de først og fremmest mister deres bolig, og fordi de ikke har andre steder at gå hen. Det viser sig, at der ofte er en række sociale problemer, der hænger sammen med, at de mangler en bolig, og at de ikke har andre udveje. Årsagerne til, at de mangler en bolig, kan være relativt enkle, om end konsekvenserne har virket alvorlige for den enkelte. Det kan være opbrud i parforholdet som fx følge af utroskab:

"Der var jo en årsag til, at jeg kom her. Fordi jeg havde lavet noget forfærdeligt: Jeg havde både et forhold og så en kæreste ved siden af, og det kulminerede, da det blev opdaget."

Det er dog den manglende bolig, der er den afgørende ændring af betingelserne i hverdagslivet, og som dermed bliver den udløsende faktor for at flytte på herberg.

Der er hjemløse, som kommer direkte fra egen bolig. De kan være smidt ud af ægtefællen, eller de kan være gået selv, men de har i øvrigt været vant til at klare sig selv. Dermed er der tale om, at de andre betingelser for et vel-fungerende hverdagsliv har været til stede. Og de har typisk ikke levet et liv, der minder om et hjemløseliv.

6.1.2 Personlige problemer

Der er de hjemløse, som kommer direkte fra egen bolig til herberg, og hvor deres liv i det store hele har mindet om et hjemløseliv ved, at de af forskellige årsager ikke har kunnet klare sig selv i egen bolig.

"Jamen, hvis jeg havde siddet derhjemme, så... ikke at jeg ville have lavet noget forfærdeligt noget, men man er jo lidt følsom. Måske havde jeg drukket lidt. Jeg ved det ikke."

De har haft et hverdagsliv, der gennem perioder har været kaotisk, hvor misbrug, sindslidelse og isolation har indsnævret aktiviteterne i hverdagen til at handle om at misbruge, sove og spise. Om der har været en bolig har kun været af mindre eller slet ingen betydning for deres hverdag, da boligen ikke har fungeret som et hjem, men snarere som et opholdssted. De har ikke været i stand til at håndtere betingelserne for deres hverdagsliv.

"Jeg gik jo rundt på gaden sammen med min ven. Han boede også på herberg engang, indtil han blev smidt ud, fordi han drak. Vi gik ned på det sted ude på Amager. Det var egentlig et meget hyggeligt sted. Et eller andet sted skulle man jo være. Men vi kunne først komme ind klokken 9 om aftenen. Det var hårdt i længden sådan at skulle leve det"

liv på gaden om dagen. Men til sidst så sagde jeg, nu er det slut, nu må du finde noget at bo i. Og så kom al det med herberget.”

Herberget er ofte sidste udvej, når hverdagslivets bliver kaotisk, eller hvor en enkelt, voldsom begivenhed kulminerer. Dødsfald blandt familie eller nære venner, sygdom, angstanfald, eller at det blot bliver for koldt at leve på gaden.

”Hvordan jeg endte på herberget? Jeg havde en andelslejlighed, som jeg havde lånt af en kammerat, men hvor jeg skulle flytte fra, og så er det, at jeg oven i al det skærer den her stump af fingeren. Så knækker filmen fuldstændigt, ens bror er lige død, man skærer en stump af fingeren og har intet sted at bo. Så endte jeg på herberget.”

”I starten ville de ikke have mig. De havde læst min sag igennem, og i den står der, jeg er voldspsykopat. Og det er jeg selvfølgelig ikke. Men så kom jeg på prøve og fik en plads efter et halvt år.”

For andre hjemløse bliver herberget blot et sted, man vender tilbage til med jævne mellemrum, når hverdagslivet bliver for uudholdeligt. At indskrive sig på et herberg bliver således en tilbagevendende aktivitet, der karakteriserer hverdagslivet for denne gruppe af hjemløse.

”Første gang jeg kom på Lindevangen var 3-4 måneder efter, jeg var blevet afvænnnet fra en total kokainafhængighed, hvor jeg fixede op til 2½ gram om dagen. Så kom jeg i aktivering på Lindevangen, og de skaffede mig et værelse bagefter.”

Der er hjemløse, hvis betingelser i hverdagen forværres yderligere af, at de skal vente. De ser som sagt herberget som sidste udvej og mangler evnerne til at ændre sig selv, så de enten passer ind på herberget, eller at herberget passer til dem.

Hjemløse, der kommer på herberg, er dog ikke nødvendigvis alle sammen skæve eksistenser, hvor hverdagslivet er ramlet sammen for dem. Der er hjemløse, som i en periode er skrøbelige og sårbare, men som hverken har levet på gaden, haft psykiske lidelser eller misbrugsproblemer. De kan givetvis selv have følelsen af, at de er ”ude på dybt vand”, men reelt mangler de blot et sted at bo.

”Så kunne jeg bare mærke på mig selv: ”Det her, det er sgu ikke godt”. Jeg kunne mærke, at jeg havde ondt af mig selv og gik med nogle triste tanker. Så valgte jeg så at gå op på psykiatrisk skadestue. Jeg var ligesom bange for at gøre noget forkert. Så fik jeg en lang snak med dem. De syntes så, at jeg skulle tage hjem og tage en sovepille og slappe af. Og så sagde de, at jeg skulle kontakte nogle af de der herberger. Så tænkte jeg herberg! Fandeme nej! Men alligevel så brugte jeg et par timer på at ringe dagen efter. Så ringede jeg til Mændenes Hjem, for Mændenes Hjem måtte jo ligesom være det rette sted for sådan en som mig. Men da jeg så ligesom forklarede situationen for dem, at jeg havde arbejde, var ædru og ingen problemer hav-

de med stoffer, havde børn og kun manglede et sted at bo, så sagde de, at jeg skulle ringe til Lindevangen.”

Hjemløse med børn finder også vej til herbergerne. De er bl.a. blevet hjemløse, fordi de som familie ikke kan håndtere hverdagslivets betingelser, hvad enten der er tale om, at huslejen ikke er betalt, skilsmisse, en hverdag med vold og misbrug, som de derfor har brug for at komme på afstand af.

6.1.3 Forventninger til herberget

At banke på døren til et herberg har for mange været sidste skridt ”inden bunden” eller, at ”det gik helt galt”. Hvad dette kunne have indebåret, og om det på nogen måde ville være sket, er ren spekulation, men de hjemløses egne gæt handler gennemgående om misbrug og forværring af misbrug, et liv på gaden, vold mod andre (ekspartnere, sociale myndigheder etc.), fængsel, indlæggelse, selvmord og tidlig død.

Der er således mange forskellige tanker, der er gået gennem hovedet på den hjemløse, der enten selv eller via andre kontakter et herberg og beslutter sig for at flytte ind. Forventningerne bliver derefter.

Der er hjemløse, der har haft et belastet liv, hvor det at flytte på herberg nærmest bliver den eneste naturlige udvej. De kender måske herbergslivet fra tidligere, og de har derfor ingen betænkeligheder ved at henvende sig.

Til trods for krævende og uholdbare betingelser og manglende overskud til at løse egne problemer er der hjemløse, der har haft vanskeligt ved at forestille sig et liv på herberg, hvorfor henvendelsen nærmest har været en kamp i sig selv på grund af de normer, de nu engang lever under. Det er hjemløse, der ikke ser herberget som et fristed, men i højere grad ser herberget som et sted med larm og stank, fuld af misbrugere og psykisk syge med plastikposer, der stjæler og er voldelige – et kaotisk sted. Alligevel vælger de herberget som en sidste udvej, fordi alternativet er mere usikkert.

”Jeg vil sige, jeg havde godt nok mine skrupler, da jeg skulle flytte ind i sin tid. Der gik lang tid fra første gang, jeg fik af vide: ”Nå, ja gå nu ud på herberget og snak med dem”. ”Ja tak, det herberg har jeg godt hørt om!”. Og så da jeg endelig tog mig sammen til at komme herud, så var det lige de første par dage, hvor jeg boede her, at jeg tænkte: ”Er det nu også det rigtige sted?” Efterhånden faldt man jo til. Så fik jeg det jo rigtig godt.”

6.2 Hvordan oplever de hjemløse opholdet på herberget?

De hjemløse oplever hver især opholdet på herberget forskelligt afhængig af det hverdagsliv, de kommer fra. Der er dog gennemgående det til fælles for de hjemløse, at de er sammen med dels andre resourcesvage – de andre hjemløse, dels resourcestærke – herbergets medarbejdere. Måden hvorpå

herberget er organiseret giver ændrede betingelserne for de hjemløses hverdagsliv, hvilket igen ændrer de aktiviteter, de ellers har været vant til.

6.2.1 Det sociale samvær

Karakteristisk for de hjemløses opfattelse af herberget er samværet med andre hjemløse og medarbejderne. På herberget er der hele tiden mulighed for at være sammen med andre mennesker. Selvom der kan være længsel efter samvær med andre end medarbejdere og hjemløse, er hverdagslivet på et herberg ofte mindre isolerende for de hjemløse – på godt...

”Jeg kan sgu godt savne nogle af pædagogerne for eksempel. Eller hvad er det man kalder dem? De ansatte. Nogen gange er det da meget rart, at der lige er nogen, man kender eller kan snakke med. Der er jo meget søde mennesker dernede, blandt de ansatte, som jeg godt kunne lide. Blandt beboerne var der da også nogen, man godt kunne med. Jeg kunne da stort set med dem alle sammen. Altså dernede kan du bare åbne døren klokken 12 om natten og lige finde nogen at være sammen med.”

Og på ondt...

”Det var ikke alle sammen, der var min kop te. Sådan er vi jo så forskellige. Heldigvis. Hvis det var, at der var nogen, der drak lidt rigeligt og ikke kunne styre sig. Eller te sig ordentligt. Det kunne godt være lidt irriterende, eller folk der sidder og er skæve for eksempel. Det kunne godt være lidt hårdt.”

Det sociale samvær med ikke mindst de andre hjemløse på herberget betyder, at de hjemløse befinder sig i et fællesskab, hvor de bliver accepteret. De er ikke de eneste, der befinder sig i en hjemløsesituation. De oplever, at der i større udstrækning er plads til deres forskelligheder, og at der ikke bliver set ned på dem. De, der har levet et hjemløseliv, der har været præget af skam, oplever på selve herberget, at de ikke skal gå rundt og føle sig flove eller udstødte, og der er ingen, der ser ned på dem på samme måde som udenfor.

Det sociale samvær på herberget indbefatter en række sociale aktiviteter, som adskiller sig fra det hverdagsliv, de hjemløse ellers har været vant til. Der er mulighed for individuelle og fælles aktiviteter, som kombineret med først og fremmest omsorgen fra medarbejderne, er med til at give de hjemløse et indhold i hverdagen.

”Jeg savner morgencompleten lørdag og søndag fra 9-11. Den var helt gratis, og hvor alle inde i huset mødtes mellem 9 og 11. Havde du lyst til at snakke med nogen, så satte du dig bare derop i stuen. Ja, samvær med andre mennesker. Det kan jeg godt savne. Det var nemt at få. Der var computerrummet, hvor der var computere til rådighed. Alle de faciliteter, de har, dem savner jeg lidt engang imellem. Hvis man ville spille bordtennis eller billard, så kunne man det.”

At der er hjemløse samlet et sted skaber ofte spændinger og konflikter, hvilket der er hjemløse, der i større udstrækning har behov for at isolere sig fra end andre hjemløse.

”Savner og savner? Nej, det tror jeg ikke. Jeg er jo ikke sådan offentlig. Jeg vil tit gerne være alene. Alt det der fællesskab, det er ikke lige mig. Med grillfester, fodbold og ”vi skal spille sammen”; det er ikke lige mig.”

Hjemløse, der isolerer sig på herberget, er ofte dem, der i forvejen har svært ved at indgå i et socialt fællesskab med andre. Det er ofte hjemløse med psykiske problemer, der ser fællesskab og samvær som noget problematisk, og som derfor isolerer sig ved at undgå de andre hjemløse og udelukkende fokuserer på de aktiviteter, hvor de er alene om tingene, eller hvor de kun er sammen med medarbejderne.

”Ja, der var system på det. Jeg indordnede mig under tingene, synes jeg. Det var helt sikkert for mig. Jeg kom ikke godt ud af det med de andre beboere. Jeg omgik dem ikke ligefrem. Det var mest de ansatte, jeg snakkede med. Men efter omstændighederne kom jeg godt ud af det med de andre. Jeg gjorde også rent her. Jeg havde et arbejdsområde at passe – kondirummet.”

6.2.2 Faste rammer og struktur i hverdagen

”Der var faste rammer. Når du gik op, så gik du op. Når du gik ned, så gik du ned, og ordnede de ting, du skulle. Reglerne var jo sådan set sat. Det må man sige. Det var så, hvad det var. I dag ville jeg nok... det er ikke lige sådan at sige, hvad det er, jeg savner. Men det er primært de faste rammer. Og så forventningen om at få egen lejlighed. Det er jo forventningens glæde.”

Organiseringen af herberget gennem regelsæt, spisetider, normer for adfærd etc. ændrer betingelserne for de hjemløses hverdagsliv, hvilket begrænser nogle aktiviteter, men samtidig åbner for nye.

De hjemløse opfatter herberget som et sted, hvor de har pligter, og hvor der er regler for, hvordan man skal opføre sig. De oplever, at der stilles krav til dem i forhold til oprydning, rengøring, overholdelse af aftaler og reglerne på herberget.

Der er hjemløse, der har lettere ved at leve under disse betingelser, fordi dette liv ikke adskiller sig væsentligt fra livet inden herberget. De har nogle grundlæggende kompetencer, der gør, at de ved, hvordan de skal opføre sig socialt, og hvordan de rent praktisk skal løse de relativt overkommelige opgaver, de bliver sat til på herberget.

Der er hjemløse, for hvem det kræver tilvænning, fordi de er vant til at leve isoleret og uden faste regler og struktur, og fordi deres normer i det hele taget ligger langt fra, hvad der kræves af at bo på herberg. Alene det at stå

op om morgenen på et fast tidspunkt og skulle overholde aftaler gennem forløbet bliver forbundet med ”sure pligter”, ”frihedsberøvelse”, ”kontrol” og ligefrem ”straf”. Selvom det kan være svært for nogle hjemløse at tilpasse sig herbergets regelsæt, ved de, at de til enhver tid kan flytte.

”Det var rigtigt svært at bo på herberget i starten, men gennem herberget vænnede jeg mig til at have en dør, jeg kunne låse, og jeg begyndte at samle nogle ting. Jeg boede jo førhen bare i poser. Så var der også det med, at jeg jo ikke helt kunne gøre værelset til mit eget. Og nogen gange gik der lang tid, hvor jeg ikke kom på herberget, fordi jeg mere var til at give den gas i byen.”

De hjemløse lægger vægt på, at det at bo på herberg indbefatter, at man viser hensyn og tager ansvar ved at deltage i fx beboerrådsmøder, pligter og sociale aktiviteter. At de hjemløse har forskellige holdninger til dette gør, at de oplever at blive behandlet forskelligt, og at ”der altid er nogen, der ikke tager del i fælles oprydning”.

Der er hjemløse, der ikke ønsker at indordne sig disse betingelser, men på den anden side ikke ønsker at forlade herberget. De føler sig overvåget af både medarbejdere og de andre hjemløse – selvom de godt kan se nødvendigheden heraf. Reglerne kunne måske godt lige gradbøjes over for dem etc. Isolation bliver en måde at håndtere de fælles betingelser, som herberget sætter for de hjemløses hverdagsliv.

”På herberget var du tvunget til at være sammen med nogle bestemte mennesker – de andre beboere. O.k., så kunne du gå ned på værelset og lukke døren efter dig. Men det er ligesom lidt andet, når du har en lejlighed. Så er du ikke tvunget til at mødes med nogen af de andre, hvis du ikke vil det.”

De kan nok gå ind på deres værelse og lukke døren, men de føler aldrig helt, at de er i fred for hverken medarbejderne eller de andre hjemløses indblanding, enten der er tale om sladder, at der bliver rodet i deres ting, eller at der blot bliver spurgt til deres velbefindende.

6.3 Fra herberg til egen bolig?

”Herberget sørgede for, at jeg fik denne her lejlighed. Jeg tror, at det er noget med, at de kan uddele en lejlighed hver 3. måned eller hvert halve år. Jeg fik den, fordi jeg har været ædru og har gennemgået Minnesota-behandling. Ganske vist fik jeg et tilbagefald, lige før jeg skulle flytte. Min kontaktperson sørgede for, at jeg kom på kokkeskolen – køkkenassistentskolen. Det kunne jeg godt nok ikke gennemføre, da det er så mange år siden, at jeg har siddet på skolebænken.”

Tidligere hjemløse i egen bolig har ofte det til fælles, at de ikke selv har været i stand til at skaffe en bolig uden hjælp fra andre. Når de flytter fra

herberget til egen bolig, har de ofte fået deres bolig med hjælp fra herberget. Grundlæggende handler det om, at de ikke ved, hvor de skal lede, hvordan man bliver skrevet op, eller hvad de har råd til. Hvor meget de end ønsker en bolig, så har de ikke de fornødne kompetencer til selv at finde en.

På herberget får de hjemløse hjælp til at finde en bolig. Der er hjemløse, der fra start af er meget opsatte på at flytte fra herberget så hurtigt som muligt og ud i egen bolig. De bryder sig ikke om den begrænsede frihed og de andre hjemløse på herberget. Deres sociale problemer er til at overskue, og de ønsker ikke hjælp til andet end at finde et sted at bo.

På den anden side er der hjemløse, der kan klare sig under betingelserne på herberget. For dem er herberget det tætteste, de har været på et "hjem" i længere tid, og som de derfor ikke ønsker at flytte fra. De opfatter, at de bliver presset til at flytte fra herberget, og de mangler motivationen til at klare sig selv i egen bolig. De er usikre på, om de kan klare sig i egen bolig, hvilket de bygger på tidligere, negative erfaringer.

6.3.1 Kontaktpersonen på herberget

De hjemløse får tilknyttet en kontaktperson, mens de er på herberget. Kontaktpersonens opgave er at hjælpe de hjemløse til at blive bedre til at håndtere hverdagslivet, herunder at få egen bolig. For de hjemløse er kontaktpersonen en hjælp til rent formelle ting såsom at søge bolig, samvær med børn, førtidspension, gældssanering etc. samt en støtte i forhold til de hjemløses mere personlige problemer. Hjemløse, der ikke selv får direkte hjælp af kontaktpersonen, får gennem kontaktpersonen hjælp andetsteds, som fx misbrugsbehandling eller psykologhjælp.

Kontaktpersonen bliver den ekstra ressource, som de hjemløse ofte selv mangler som en betingelse i hverdagslivet, og kontaktpersonen udfylder nogle af de aktiviteter, som de hjemløse ikke selv kan stå for.

6.3.2 Boligindstilling og hjælp til at finde bolig

"Jeg fik tilbudt en lejlighed. Og så havde jeg pengene, så jeg flyttede. Dem på herberget hjalp mig, tror jeg, med at komme frem på listen. Og så måtte jeg sige ja. Det var socialrådgiveren, der klarede det. Jeg synes, at det var ham, der hjalp med tingene. Han fik mig ligesom fremad."

De hjemløse finder enten selv eller med hjælp fra herberget en bolig på det private boligmarked (typisk fremleje, værelser, lejligheder i boligselskaber mv.), eller de bliver gennem herberget og kommunen boligindstillet til en bolig, kommunen har råderet over. Børnefamilier tilbydes automatisk bolig gennem kommunen.

Hjemløse, der boligindstilles, er ofte dem, der ikke selv er i stand til at finde en bolig. De hjemløse, der har fået bolig gennem boligindstilling, har ofte

tilknytning til kommunen, og/eller de skal have dårligt helbred, og/eller deres betingelser for deres hverdagsliv handler ofte om en dårlig barndom, vold og misbrug.

”Jeg fik min lejlighed gennem kommunen. De har det der sociale boligudvalg. Jeg regnede egentlig ikke med, at det ville blive til noget. På det tidspunkt syntes jeg, at alting så sort ud. Det var så håbløst med boligsituationen på det tidspunkt. Hvis du snakkede med boligselskaberne: ”Jamen, der går 15 år”. Jamen 15 år altså! Vi snakker om, at jeg står og skal bruge noget lige nu og her. Det var virkelig sort. Men så lige pludselig fik jeg noget. De havde indstillet mig til en lejlighed. Også fordi jeg har to børn. Så jeg skulle have mulighed for at have noget samvær med dem også.”

Hjemløse med anden etnisk baggrund end dansk, og som har et dårligt kendskab til danske boligforhold og begrænsede sproglige færdigheder, kan derfor typisk kun få bolig gennem boligindstilling.

”Så jeg var da lidt bitter, og det irriterede mig grænseløst, da alle de andre bare kunne få al den hjælp, de havde brug for til at få lejlighed. Der føler man sig lidt forbigået. Også fordi jeg havde et arbejde, så må man sgu klare sig selv. Så må man købe sig en lejlighed eller noget andet.”

Det er ikke alle hjemløse, der boligindstilles, og som får en bolig efterfølgende. Når de hjemløse skal boligindstilles, betyder det at kunne klare sig selv, at de hjemløse skal have råd til boligen, og de skal passe ind i nærmiljøet uden at genere naboerne. Hvad de derudover har tænkt sig at gøre i selve boligen er underordnet. Der er hjemløse, der mener at kunne klare sig i egen bolig, men som oplever, at herberget og kommunen godt kan være af en anden opfattelse. De skal tage imod bostøtte, hvis de vil have en bolig, og boligen bliver først permanent efter en prøveperiode.

6.4 Boligtræning og hjælp til at komme på plads

Der er hjemløse, som ikke har møbler, køkkenting etc. Andre har økonomisk svært ved at klare en indflytning. Fælles er, at de i det hele taget har svært ved at vide, hvad det indebærer at bo i egen bolig. Det er enten lang tid siden, at de har boet for sig selv, eller de har sågar aldrig gjort det. De oplever for alvor, at betingelserne for, at de kan klare sig selv i egen bolig, er begrænsede.

Hjemløse, der er usikre på fx det at lave mad, købe ind, gøre rent etc. får hjælp gennem herberget. De hjemløse oplever, at det kan være flovt at spørge om hjælp, eller hvis medarbejderne selv henvender sig og tilbyder hjælp, fordi de hjemløse selv synes, at de burde kunne klare sig. Efterfølgende kan de godt se, at hjælpen var nødvendig.

I forbindelse med indflytningen har de hjemløse brug for hjælp til de rent formelle ting ved en indflytning. De hjemløse har fx svært ved at overskue papirer, der skal udfyldes og indsendes, og finde ud af, hvordan de rent praktisk får flyttet deres ting.

Derudover kan de hjemløse have behov for, at medarbejderne deltager ved gennemsyn af boligen for at sikre, at de fysiske rammer for boligen er i orden: Er der komfur, køleskab, dørhåndtag etc.?

At flytte i egen bolig indebærer således nye betingelser for hverdagslivet. De hjemløse får tilbudt hjælp til at komme på plads i boligen og til at lære at klare sig selv. Disse hjemløse er derfor afhængige af boligtræning og økonomisk ”etableringshjælp”, hvis de skal kunne fungere allerede inden, de flytter i egen bolig.

”Eftersom jeg havde prøvet det før, gik det ret kvikt. Jeg fik en af de ansatte til at hjælpe mig. Så lejede jeg et eller andet sendebud, og så havde jeg nogle møbler stående opmagasineret. Og så havde jeg nogle senge fra dengang, jeg var i udslusning. Så samlede jeg tingene sammen og flyttede. Jeg skulle også ud og investere i et nyt fjernsyn og andre småting. Alt var for egen regning.”

Der er hjemløse, der flytter i udslusningsboliger inden, de flytter i egen bolig. Udslusningsboliger er en mellemting mellem livet på herberget og det at have sin egen bolig. I udslusningsboligerne er der stadig en pædagogisk kontakt til herberget, og de hjemløse bor sammen med andre hjemløse, om end der er færre. Forholdene i udslusningsboligerne er friere end på herberget, og de hjemløse overlades et større ansvar for deres hverdag. Her støttes de hjemløse fortsat med boligtræning såsom rengøring, madlavning og økonomi.

”Det er fire år siden, jeg flyttede, men jeg flyttede ikke ud i egen bolig dengang, men gennem sådant et udslusnings-bostøtte-tilbud. Det er en penthouselejlighed på 15. sal med fem værelser. Og så kom der nogen fra herberget en gang om ugen i tre kvarter. En gang om måneden var der fællesspisning, men ellers var det som at flytte for sig selv. Det var et mellemlid fra at bo på herberg og så komme ud i egen lejlighed.”

6.5 Fortsat kontakt til herberget

Når de hjemløse flytter i egen bolig, fortsætter herberget med at være et sted, der vendes tilbage til. Forskellige betingelser i de tidligere hjemløses hverdagsliv gør, at herberget i et eller andet omfang vedbliver at spille en rolle i deres hverdag.

6.5.1 Hjemløse med brug for hjælp til at klare hverdagen

Der er tidligere hjemløse, der bevarer kontakten til herberget og især deres tidligere kontaktperson efter, at de er flyttet i egen bolig. De har ikke nød-

vendigvis et ønske om at flytte tilbage til herberget, men de oplever ikke, at de er i stand til at klare hverdagen medmindre de får støtte. Kontaktpersonen er den eneste person, de har tillid til, og som de oplever, at de kan få hjælp fra. Kontaktpersonen kender de hjemløses situation, og de hjemløse slipper for at skulle "fortælle forfra" om deres problemer, og hvorfor de er havnet i den situation, de nu engang befinder sig i.

"Jeg savner lidt det med, at der var så mange ting, man kunne få hjælp til. Bl.a. sådanne ting nu her, nogle mere formelle ting, hvis man skal søge om noget. Det har min tidligere kontaktperson faktisk hjulpet mig meget med, lige siden jeg boede her første gang."

Herberget fortsætter dermed at være en betingelse i de tidligere hjemløses hverdagsliv, når de tidligere hjemløse ikke selv mener at kunne klare at udfylde papirer og svare på breve, eller hvis de blot mangler få gode råd til at foretage et telefonopkald. Har de dårlig kontakt til deres kommunale sagsbehandler, kan herberget blive det mest nærliggende for dem at gå hen, for det er her, de er vant til at få hjælp.

"Du spurgte mig før om det med at udfylde papirer. Det tror jeg nok, at jeg har lidt mere brug for hjælp til. Jeg har to ansøgningskemaer liggende. Det kan godt være, at jeg skulle tage derop på herberget og få dem til at hjælpe mig med at udfylde det. Det er bare det der med bare at komme i gang."

6.5.2 Herberget som et fristed

Der er tidligere hjemløse, der i perioder lever et hektisk hverdagsliv med større eller mindre problemer lige fra kærestesorger til naboskænderier til trusler, og hvor herberget bliver opfattet som et "fristed", hvor de tidligere hjemløse kan komme forbi til en snak og en kop kaffe og ellers sidde og slappe af for sig selv.

På herberget er der medarbejdere og andre hjemløse, de kender, og de kender betingelserne. De oplever ikke, at herberget skal hjælpe dem, men roen og trygheden "lader dem op".

De kan ikke give sig selv den ro og tryghed i hverdagen på samme måde som herberget, så selvom de har deres egen bolig, fungerer den ikke som det fristed, de reelt har brug for. Enten er boligen ikke indrettet til at være et fristed, den er samtidig beboet af andre, nærmiljøet er en del af problemet, eller den tidligere hjemløse finder det lettere at være sig selv på herberget, fordi det er her, at vedkommende er vant til at være.

"Det, at man kan være sammen med nogen og tale med nogen. Jeg har i hvert fald behov for at være sammen med andre, når jeg bliver træt af at sidde her. Det er måske også derfor, det gik godt på herberget. Jeg var glad for at være sammen med andre. Og det er jeg jo også stadigvæk. Jeg synes ikke, at det er så forkert mere. Hvis jeg har været herhjemme i et par dage, og jeg er træt af de andre og al det andet

lort, så har jeg det dårligt. Der er det, at jeg trænger til at tale med nogle mennesker. Og som sagt, så går jeg gerne på herberget.”

6.5.3 De ensomme hjemløse

”Jeg kan ikke sige, om der er noget, jeg savner hernedefra, for jeg kommer her jævnligt. Jeg er med i deres fællesspisning og kommer her tit og har en god og tæt kontakt. Hvis jeg savner dem, kan jeg bare gå her ned eller ringe. Det gjorde jeg i går for eksempel, der blev tændt op i grillen og lavede nogle kæmpe bøffer. Det har jeg altid dyrket. Jeg kommer også til højtiderne. Jeg kommer også for bare at læse avis eller slikke solskin – her er en god have. Det kan godt være et problem, når man er tidligere beboer og kommer tilbage, for dem, man engang talte med, er flyttet. Når man flytter fra herberget, så er alle væk, og så vil folk ikke komme der mere, men der er stadig personalet, man kan snakke med, selvom de indimellem har meget travlt, men de er der jo.”

Der er hjemløse, der benytter enhver lejlighed til at komme på herberget. De ”kommer tilfældigt” forbi og ”vil lige høre, hvordan det går”, men de kommer først og fremmest, fordi de føler sig isolerede i deres hverdag.

De har behov for et fællesskab og social kontakt, men de kan ikke finde ud af at indgå i de andre og nye fællesskaber, som de møder, når de flytter i egen bolig. Herberget er reelt det eneste, der kan bryde isolationen.

De føler sig trygge i forhold til det fællesskab, der er inden for rammerne af et herberg, og hvor der er medarbejdere til at passe på dem.

”Jeg er en af dem, der fortsætter med at komme på herberget bagefter, fordi jeg har svært ved at være alene. Hvis jeg er alene her i nogle dage, så trænger jeg til at komme ud at snakke med nogen og være sammen med andre mennesker. Jeg er ikke blevet så gode venner med nogen, at de besøger mig her, men jeg mødes med dem på herberget, når jeg er på besøg, og nogle gange taler jeg med nogen derhenne. Nogen gange spiller vi – det er forskelligt. De har jo også deres torsdagsaften med fællesspisning.”

Herberget er et sikkert holdepunkt for de isolerede hjemløse, og kontakten til herberget bliver en fast del af de tidligere hjemløses rutiner i hverdagen.

6.5.4 De, der ikke kommer

Der er imidlertid også tidligere hjemløse, der ikke holder kontakten til herberget. De oplever ikke, at herberget har spillet en særlig rolle i deres liv, eller at herberget fortsat kan udfylde noget i deres hverdag.

”Det var sørgmodigt at flytte herfra, fordi det var nogle smaddersøde mennesker, og de har hjulpet mig rigtigt meget. Men at jeg ikke kommer her så meget, som jeg burde, det er fordi, at det også er lidt svært for mig, da der bliver rippet op i nogle ting. Men jeg tænker da tit på at komme forbi. Det er jo bare at gøre det. Det med det tætte forhold

man havde med personalet selvfølgelig – for det er en selvfølge – og så dem man boede sammen med på den ene eller anden måde. Men hvis man ikke holder det ved lige, så glider det ud i sandet.”

Der er hjemløse, for hvem tiden omkring herberget er forbundet med dårlige minder, og derfor er det vanskeligt at tænke tilbage på. De tidligere hjemløse kan nærmest have fortrængt denne periode af deres liv. De vil gerne vise over sig selv, at de er kommet videre i deres liv, og de ønsker derfor ikke at blive mindet om herbergstiden.

6.6 Hvad betyder det for de hjemløse at bo på herberg?

De hjemløse har, inden de kommer på herberget, levet under uacceptable betingelser i hverdagslivet. På herberget oplever de hjemløse en hverdag, de kan overskue og klare. Det hænger først og fremmest sammen med, at hverdagslivet på et herberg adskiller sig markant fra det hverdagsliv, de tidligere har været vant til, hvad enten det er det ”frie liv” på gaden, det voldelige parforhold, den kaotiske lejlighed, der flyder med flasker og affald, fængslet, den psykiatriske afdeling, et isoleret liv alene med mor i en toværelses lejlighed etc.

Betingelserne for de hjemløses hverdagsliv på herberget er karakteriseret ved, at der er faste rammer og en struktur, som gør de hjemløse trygge. Der er altid nogen i nærheden, der kan hjælpe dem. Hvis de fx bliver syge eller ligefrem får en overdosis, vil de blive fundet og hjulpet.

”Jeg lå fx på Hillerødsgade med leverbetændelse, så kom de bare og bankede på for at høre, om der var liv, og så gik de igen. Selvom man ligger derinde og er ved at dø, men kan svare ja, så gør de ikke noget. På det her herberg kan de godt finde på at gå op til en og spørge, om der er noget galt, hvis de ikke har se én en dag. De er mere omsorgsfulde. Det er ligesom, de går mere op i arbejdet.”

På herberget skal de hjemløse bruge mindre energi på at spekulere over manglende husleje, hvor maden skal komme fra, pushere, naboer, trusler, hvor de skal sove for natten etc.

”Lige i starten var jeg sådan lidt tilbageholdende, fordi jeg var lidt indelukket med mine problemer. Og så var de jo smadder gode til at komme ind under huden på en. Så blev der løsnet op. Og så stille og roligt kom jeg i gang med kuglepennen og fik kontakt til statsamtet.”

Herberget bliver et sted, hvor de hjemløse ikke risikerer at blive smidt ud. Det er et sted, hvor de har lov til at være. Derudover føler de hjemløse, at de får omsorg fra medarbejderne, og at der bliver passet på dem. De får mad og en seng. Der bliver spurgt til, hvordan de har det, og de hjemløse får lov til at fortælle, hvordan de rent faktisk har det.

Herberget medfører, at betingelserne i de hjemløses hverdagsliv bliver ændret, hvilket – med eller uden direkte støtte fra herbergets medarbejdere – gør det muligt for de hjemløse at involvere sig i nye eller blot genoptage en række aktiviteter. Der er hjemløse, som bliver bedre til at klare indkøb, rengøring, tøjvask og personlig hygiejne. De bliver bedre til at overholde aftaler. De får hjælp til at overskue deres økonomiske situation såsom at indgå forlig, afdragsordninger etc.

Ændringerne i de hjemløses betingelser giver også de hjemløse overskud til at samle sig om deres problemer, herunder at finde et sted at bo og lære at klare sig selv.

”Men o.k., der har vi jo virkelig fået snakket om tingene her på stedet. Jeg ville også gerne vide, hvorfor fanden jeg gjorde det, som jeg gjorde. Og det har jeg så også fået svar på. Og været i behandling for det. En gang psykolog og en gang hypnose.”

De hjemløse, der finder en bolig og lærer at klare hverdagslivet på hverdagslivets betingelser, er først og fremmest de hjemløse, der indordner sig på herberget og accepterer at blive hjulpet på herberget betingelser.

Alene det at få en døgnrytme, hvor man sover om natten og er vågen om dagen, er en stor omvæltning i sig selv.

”Første gang jeg var der, fik jeg det, som hedder herbergskuller. Det kaldte de det, og vi blev enige om, at det var herbergskuller. Det var jo 10 måneder, jeg var der. Jeg flytter ind i maj, og omkring december var jeg ved at blive træt af herberget. Og så kommer jeg i et psykiatrisk bofællesskab. Og det var ikke sagen. Så kommer jeg tilbage til herberget. Og inden for tre måneder får jeg denne her lejlighed. Så jeg havde ikke herbergskuller anden gang, fordi det gik så hurtigt.”

Hjemløse, som har boet på herberg i længere tid, føler sig ofte isolerede, fordi andre hjemløse og dermed deres sociale kontakter flytter væk. De oplever, at de sidder fast på herberget, og at det bliver sværere eller ligefrem ligegyldigt at være en del af fællesskabet.

”Jeg kunne jo frygtelig godt lide at være der, men det var ni måneder næsten. Og alle de andre, man boede sammen med, de fik jo lejlighed, og det gik mig jo rimeligt meget på. Så var jeg lige pludselig den, der havde boet her længst. Så det var sådan noget med hovedet under armen, og så fik jeg et værelse.”

At medarbejderne blander sig i de hjemløses måde at leve på virker forstyrrende uanset hensigten. De hjemløse oplever, at de ikke helt kan være i fred. Der bliver stillet krav til dem om, hvordan de skal opføre sig, hvor og hvornår de skal rydde op, aftaler med myndigheder uden for herberget, der skal overholdes, mål der skal opstilles og efterleves etc. Der er hjemløse, der fin-

der det provokerende, at de ikke kan få lov til selv at bestemme, hvordan de vil leve deres liv, hvad enten det er et misbrug, eller de isolerer sig.

At bo sammen med andre hjemløse, selvom om man har sit eget værelse, er det problematisk svært at omstille sig til, særligt hvis man i det hele taget har svært ved at begå sig socialt.

Et herberg med hjemløse er samtidig et herberg med misbrug af alt fra alkohol til heroin. Hjemløse, der ikke har kunnet klare et hverdagsliv med misbrug, oplever derfor ikke nødvendigvis, at deres hverdagsliv bliver lettere at håndtere.

I det hele taget er et hverdagsliv på et herberg også karakteriseret ved tyveri, vold og trusler, hvilket der er hjemløse, der ikke kan klare at leve med.

Enten tilpasser de hjemløse sig de betingelser ved enten at undgå dem eller at blive en del af de dem, eller også isolerer de sig på herberget, hvilket medfører, at de til sidst må forlade herberget.

Samlet set er der tale om, at der til trods for de negative sideeffekter, der end måtte være, har herberget gennem omsorg og aktiviteter en betydning for de hjemløses muligheder for at leve et almindeligt liv. Opholdet på herberget har forhindret en social deroute, misbruget er reduceret, ernæringen er blevet bedre, og det kaotiske hverdagsliv er ophørt, hvilket fra herbergets side giver en forventning om, at de hjemløse kan klare sig selv i egen bolig.

7 Hjemløs i egen bolig

Denne undersøgelse belyser, hvordan tidligere hjemløse, der har boet på herberg, klarer sig et godt stykke tid efter, de er flyttet i egen bolig. Der er sat fokus på hjemløse, som i længere tid har boet på herberg, og foretaget interview med dem på et tidspunkt, hvor de stort set alle har boet i egen bolig i mere end et år. Hvordan klarer de hverdagen og hverdagslivet i egen bolig?

7.1 Hvad vil det sige at være hjemløs?

”... det drejer sig om unge og om gamle, om mænd og kvinder, om fysisk og psykisk syge og om raske, om dårligt begavede og om velbegavede, om alkoholmisbrugere og narkomaner og om mennesker, der lever på institutioner for hjemløse. Om mennesker, der kan tage vare på deres egne fornødenheder, og om mennesker, der har brug for hjælp fra andre for at klare sig gennem dagen”¹⁴.

Preben Brandt definerer det at være hjemløs som at være udstødt af samfundet både i forhold til familiære netværk, offentlige netværk og arbejdsmarkedsnetværk. Psykologisk set handler hjemløshed om ikke at være i stand til at bruge samfundets normale institutioner, om at have svært ved at skaffe sig en bolig, bevare den og klare sig i den – eller måske endda om ikke at *ville* have en bolig.

Begrebet hjemløs dækker i en snæver forstand over en person, der er karakteriseret ved ikke at have en bolig. Derudover viser erfaringerne, at betegnelsen hjemløs dækker over meget forskellige mennesker, der i ordets bogstaveligste forstand lever på kanten af og nogen gange også på kant med det etablerede samfund.

Hjemløshed i en bredere forstand handler om mere end blot fravær af en bolig. Der er de ”funktionelle” hjemløse, der har en bolig, men boligen bruges ikke til det, der kan karakteriseres som et egentligt hjem. Et kendetegn for de hjemløse er, at de har en række andre sociale problemer end blot at mangle en bolig, og rigtig mange har misbrugsproblemer.

Hverdagslivet for en hjemløs er karakteriseret som værende kaotisk uden mening og struktur. Betingelserne i et hverdagsliv for en hjemløs er fravær af beskæftigelse og bolig og tilstedeværelse af fattigdom, misbrug, sindsli-

¹⁴ Brandt, Preben: *Yngre hjemløse i København. Belyst ved en undersøgelse af de socialpsykiatriske forhold hos de 18-35 årige brugere af institutionerne for hjemløse i København*. Doktorafhandling. FADL's Forlag. København, Århus, Odense 1992, side 9.

delse og dårlige, sociale relationer. Disse betingelser påvirker den hjemløses aktiviteter i hverdagen.

Hverdagslivet for en funktionelt hjemløs minder om hverdagslivet for en hjemløs, men da der er en bolig, tilføjes hverdagslivet en ekstra dimension.

Denne undersøgelse har gennem de tidligere hjemløses fortællinger om deres hverdag identificeret fire typer af hverdagsliv. Hver type af hverdagsliv er stykket sammen af de mange billeder, der er fremkommet gennem de tidligere hjemløses beskrivelser af deres hverdag og den række af betingelser, der har sat rammerne og påvirket deres hverdagsliv.

Stort set alle de tidligere hjemløse, som indgår i undersøgelsen, har boet i deres nuværende bolig i mere end et år og er udvalgt med det formål at belyse, i hvilken udtrækning de tidligere hjemløses nuværende hverdagsliv med egen bolig adskiller sig fra det hverdagsliv, de havde som hjemløse. I hvilken udstrækning kan man sige, at de tidligere hjemløse med livet i egen bolig har et hverdagsliv, som klart adskiller sig fra det hverdagsliv, de havde som hjemløs?

Beskrivelsen af de fire typer af hverdagsliv giver det umiddelbare indtryk, at der for hver af de fire typer af hverdagsliv er elementer af et almindeligt hverdagsliv, men også træk fra livet som hjemløs. Som udgangspunkt for en analyse af de tidligere hjemløses hverdagsliv kan man lidt forenklet tale om to overordnede hverdagsliv.

1. Et hverdagsliv, der minder om et liv som hjemløs, og hvor der er brug for hjælp til at klare hverdagen.
2. Et "almindeligt" hverdagsliv, hvor de tidligere hjemløse er fri af livet som hjemløs og lever som alle andre.

Der er tale om nogle yderpunkter, men hvor de enkelte tidligere hjemløse både hvad angår betingelser og aktiviteter har træk, der minder om et liv som hjemløs, og træk, der minder om et almindeligt hverdagsliv.

I det følgende vil vi gennemføre en nærmere analyse af de fire typer hverdagsliv med henblik på at besvare, om de tidligere hjemløse har et hverdagsliv som hjemløse eller et almindeligt hverdagsliv. Som kriterierne for, om de tidligere hjemløse lever det ene eller det andet liv, vil der blive sat fokus på tre indikatorer:

- Hvorvidt de føler sig udstødte.
- Hvorvidt de kan klare sig selv uden hjælp fra andre.
- Hvorvidt de har sociale relationer.

7.2 Hverdagsliv – almindeligt eller som hjemløs

I det følgende vil vi se på de forskellige typer af hverdagsliv og ud fra de tre indikatorer vurdere, i hvilket omfang der er tale om et almindeligt hverdagsliv eller et hverdagsliv som hjemløs.

Et *trivielt* hverdagsliv er karakteriseret ved, at den tidligere hjemløse lever et hverdagsliv uden indhold. Døgnrytmen er skæv, og der er ikke forskel på dagene. Der er masser af tid, men ingenting at lave. Den megen tid udgør betingelserne for hverdagslivet og væsentligste aktivitet bliver at få tiden til at gå eller undgå at kede sig. De lever et liv, de ikke selv ønsker, og de kan i perioder føle sig lidt fortabte over, at de ikke kommer nogen vegne, men de lever langt fra et hverdagsliv, der minder om et liv som hjemløs.

De er en del af samfundet og har et almindeligt adfærdsmønster omkring deres boligsituation, og de lever grundlæggende inden for samfundets spilleregler. De lever i et samfund, hvor karriere, tempo og det ”at få noget ud af dagen” er en del af normerne, og kan derfor i perioder føle sig som udstødte. Der er imidlertid ikke noget, der indikerer, at de har vanskeligt ved at indgå i sociale relationer, eller at de er særligt isolerede, da de ofte har netværk bestående af ligesindede, og de er i stor udstrækning i stand til at klare sig selv uden hjælp i hverdagen.

Livet som hjemløs har sat sine spor: Misbrug, kriminalitet, prostitution, vold, dårlig mad, manglende lægebesøg og underskud af søvn har hørt med til en i øvrigt stresset hverdag. Betingelserne for hverdagslivet er et permanent skadet helbred. Helbredsproblemerne begrænser en række aktiviteter i hverdagen, og hjælp fra andre er påkrævet for at kunne klare sig. Men helbredsforholdene er ikke begrænsende for deres sociale relationer, og der er ikke tale om social udstødelse og om isolation fra sundhed og behandling. Derfor er det samlet set vanskeligt at tale om et hverdagsliv, som minder om et hjemløseliv.

Et hverdagsliv med *misbrug* er karakteriseret ved en hverdag, som er tæt forbundet med at opretholde misbruget. Om der er tale om et alkohol- eller narkotikamisbrug er ikke centralt. Misbruget sker på bekostning af sociale relationer, hvor netværk uden for misbruget skubbes i baggrunden. Misbruget udvikler sig i perioder meget voldsomt og massivt med alvorlige fysiske og menneskelige skader til følge. Det er netop i disse perioder, at hverdagslivet tydeligt minder om et liv som hjemløs. Et massivt misbrug hænger sammen med manglende eller dårlige, sociale relationer.

Tidligere hjemløse med et massivt misbrug føler sig i den grad socialt udstødte. Påvirkningen fra rusmidlerne gør det stort set umuligt for omverdenen at trænge igennem, de har vanskeligt ved at begå sig i samfundet, og de har i det hele taget svært ved at tage vare på sig selv uden hjælp fra andre. Deres eneste sociale relation tager som regel afsæt i samme misbrug, og da

andre har vanskeligt ved at følge dem i disse perioder, isoleres tidligere hjemløse med et massivt misbrug.

Et *isoleret* hverdagsliv er karakteriseret ved, at egne og samfundets normer betinger, at man skjuler sig, fordi man i bund og grund lever et liv, man ikke selv bryder sig om. Man ønsker ikke, at andre bør kende til og være en del af deres situation, og man lyver over for sig selv og andre for at undgå presset fra normerne. Det isolerede hverdagsliv har karakteristika, der minder om et hjemløseliv, fordi skammen er en del af den sociale udstødelse. Fortællinger om skam og ensomhed er de samme, hvad enten man bor i egen bolig eller lever på gaden.

Et isoleret hverdagsliv er også kendetegnet ved, at det i perioder er svært at overskue og forholde sig til andre mennesker, der opfattes som besværlige, hvis de ikke nøje følger de samme rutiner og aktiviteter. Dette gør sig ofte gældende for psykisk sårbare personer. Usikkerhed og manglende personligt overskud gør det vanskeligt for den psykisk sårbare at indgå i sociale netværk. En isoleret hverdag er lettere at håndtere. Dette er karakteristika, der kan minde om et hjemløseliv.

Der er ikke noget, der taler for, at tidligere hjemløse med et psykisk sårbart hverdagsliv ligefrem mangler eller har dårlige sociale relationer. De sociale relationer kan i perioder ændre sig, men at være psykisk sårbar udelukker ikke et familiært eller andet socialt netværk. De psykisk sårbare kan have dårlige sociale relationer, hvis de befinder sig under de forkerte betingelser såsom et belastet nærmiljø.

For nogen kan det være nødvendigt at indtage medicin og holde kontakt til psykiatrien. Tidligere hjemløse med psykiske lidelser er derfor ikke altid i stand til helt at klare sig selv.

Social udstødelse er ikke nødvendigvis en del af det at leve et psykisk sårbart hverdagsliv. Der kan være perioder, hvor der er tale om et kaotisk liv ofte med tendens til isolation, men ellers er de i stand til at klare sig selv, om end deres hverdagsliv er betinget af psykiatrisk hjælp.

For tidligere hjemløse med et isoleret og samtidig psykisk sårbart hverdagsliv er der derfor i perioder tale om et hverdagsliv, som minder om et liv som hjemløs, men generelt er der ikke nødvendigvis tale om et liv, der minder om et hjemløseliv.

Der er tidligere hjemløse, som lever et *almindeligt hverdagsliv* karakteriseret ved, at de har et arbejde eller anden beskæftigelse i hverdagen, og de har ofte sociale relationer knyttet til deres arbejde. I dette almindelige liv er det vanskeligt at have et mere massivt misbrug. Der er gode sociale relationer med familie og nære venner. Der er i det hele taget tale om et struktureret

og meningsfuldt hverdagsliv. Dette hverdagsliv står i kontrast til deres tidligere liv som hjemløse. Det er det liv alle andre, end de hjemløse lever.

Opsummerende om de fire typer af hverdagsliv kan man sige, at de tidligere hjemløse lever meget forskelligt og har et forskelligt hverdagsliv, som i høj grad er betinget af hele deres livssituation og livsform, og ikke alene af det forhold, at de er kommet i egen bolig.

Ser vi på de enkelte typer af hverdagsliv, som er fremlagt i undersøgelsen, kan man sige, at tidligere hjemløse, som, efter at de er kommet i egen bolig, lever, hvad vi har kaldt et trivielt hverdagsliv og et almindeligt hverdagsliv, har en hverdag, der ikke minder om det liv, de levede, da de var hjemløse, men i højere grad lever et "almindeligt" liv.

Tidligere hjemløse, som mere vedvarende eller i perioder har et massivt misbrug, lever et liv, der på mange måder minder om et liv som hjemløs. Det gælder også tidligere hjemløse, som i perioder er psykisk syge og lever et mere kaotisk liv. Der er tale om, at de ofte isolerer sig fra det almindelige hverdagsliv og har svært ved at klare sig i hverdagen.

At de tidligere hjemløse har fået deres egen bolig, betyder ikke nødvendigvis, at de alle kan gøre sig fri af de betingelser, som påvirker livet som hjemløs. Der er tidligere hjemløse, som grundet deres helhedssituation har vanskeligt ved det almindelige hverdagsliv og grundet deres sociale situation bliver udelukket fra at deltage i samfundet på lige vilkår med andre, da deres aktiviteter, vaner og samfundsnormer ikke er accepteret.

7.3 Hvad har betydning for, om man lever et almindeligt liv i bolig?

Når vi ser på hverdagslivet for tidligere hjemløse, som er kommet i egen bolig, og ser på deres hverdagsliv flere år efter, kan vi konstatere, at der er nogen, som lever et almindeligt liv, og andre, der lever et liv, der minder om det liv, de levede som hjemløse. Med denne konstatering er der behov for at se nærmere på, hvilke forhold der har betydning for, at de tidligere hjemløse lever det ene eller det andet liv: Er der en forklaring?

I det følgende vil vi se på en række forhold, som karakteriserer de tidligere hjemløse i denne undersøgelse. Det gælder for det første deres økonomiske forhold. For det andet gælder det det forhold, at de har egen bolig, og for det tredje det forhold, at de alle, før de er kommet i egen bolig, har opholdt sig på herberg i længere tid.

7.3.1 Hvilken rolle spiller økonomien?

En meget stor del af de hjemløse lever et liv enten på førtidspension eller på kontanthjælp. Det gælder også for den meget store del af tidligere hjemløse.

For de tidligere hjemløse, som indgår i denne undersøgelse, er det langt den overvejende del, som fortsat er på kontanthjælp efter, at de er flyttet i egen bolig.

Hjemløse, som flytter fra herberg i egen bolig, og som vedbliver med at være på kontanthjælp, oplever ikke de store forandringer i deres økonomiske hverdag. Tværtimod kan der være tale om, at de får flere omkostninger i hverdagen, end de havde, da de boede på herberg. Dertil kommer, at mange nu ikke har den støtte og vejledning fra herbergets side, som for nogle har været af betydning for, om de brugte deres penge mere og eller mindre hensigtsmæssigt.

Et liv på kontanthjælp, især over længere tid, er udtryk for økonomisk knaphed. En knaphed, der betyder, at de tidligere hjemløse *ikke* er i stand til at leve et liv, der minder om et almindeligt hverdagsliv. De oplever en række afsavn, hvor de ikke har råd til at rejse væk, gå i biografen, købe nyt tøj, give gaver eller vedligeholde deres bolig.

De økonomiske betingelser begrænser de tidligere hjemløses aktiviteter i hverdagen. At leve for få midler påvirker deres muligheder for at leve et almindeligt hverdagsliv. Hvis de derudover skal dække et misbrug, gammel gæld, og/eller de ikke har lært og dannet sig erfaringer med, hvad et ”økonomisk ansvarligt liv” indebærer, er der tale om væsentlige barrierer for et almindeligt hverdagsliv.

For at opveje den økonomiske knaphed er der tidligere hjemløse, der genoptager en række aktiviteter, der har grobund i deres tidligere liv. Der er tale om aktiviteter, der dækker over de mere negative såsom kriminalitet, sort arbejde, prostitution og tiggeri og til de positive såsom salg af Hus Forbi og klunseri. Da nogle af disse aktiviteter bevæger sig på eller ud over kanten for, hvad der bliver accepteret i samfundet, falder de tidligere hjemløse tilbage til rutiner og aktiviteter, der atter er med til at udstøde dem fra samfundet.

En række af disse aktiviteter er forbundet med påvirkning fra nærmiljøet og deres sociale relationer til andre hjemløse, og dermed bliver det vanskeligere at frigøre sig fra hjemløselivet. Man kan sige, at de benytter sig af de muligheder, der nu engang er til rådighed, og som de har erfaringer med, fordi de ikke er socialiseret til andet. De økonomiske betingelser er derfor ofte en barriere for, at de kan komme til at leve et almindeligt liv.

7.3.2 Hvilken rolle spiller boligen?

Boligen spiller en rolle for de tidligere hjemløse, der er i stand til at klare sig selv. Boligen giver dem en følelse af ikke længere at være udstødt – de har deres eget. Manglende bolig har ikke været den eneste årsag til, at de er kommet på et herberg, men det at kunne genoptage sociale relationer, gå på

arbejde etc. er blevet væsentlig lettere. Også fordi normerne om at være en del af samfundet er forbundet med, at man har sin egen bolig.

Egen bolig betyder således, at mulighederne for, at de tidligere hjemløse kan leve et almindeligt hverdagsliv, bliver forbedret.

Erfaringerne fra denne undersøgelse er, at de tidligere hjemløse lever og bor i boliger, hvor boligens fysiske rammer er med til at begrænse deres aktiviteter i hverdagslivet.

Boligen i sig selv er ofte lille, af dårlig kvalitet og ofte beliggende i områder, hvor nærmiljøet er under stor påvirkning af misbrugere, vold, kriminalitet og psykisk syge, og som vanskeliggør et almindeligt hverdagsliv.

Derudover er det vanskeligt for de tidligere hjemløse at få deres bolig til at minde om et hjem. De mangler forudsætningerne for at indrette sig, vedligeholde inventar, tilberede mad, have gæster og være privat. De forsøger at leve efter bedste evne, men de gør det ud fra de erfaringer og normer om et ”godt hjem”, de nu engang har.

Bostøtte er en hjælp for de manglende forudsætninger. Men for tidligere hjemløse, der lever et massivt misbrugende hverdagsliv og har svært ved indgå i sociale relationer, er bostøtten ikke kun en udfordring, men også en omklamring. Bostøtten får kun en mindre eller slet ingen betydning for hverdagslivet.

Når de tidligere hjemløse ikke kan få deres bolig til at fungere, ender boligen ligeledes med at være en hæmsko. De har fået deres eget, men de ved ikke, hvad det vil sige, at de har deres eget. Ikke at have sit eget gør alt andet lige, at der ikke er et fundament eller et springbræt for at komme væk fra et hjemløseliv og leve et almindeligt liv.

7.3.3 Hvilken rolle spiller det, at de har boet på herberg?

Opholdet på herberget har for de hjemløse betydet, at de har fået en pause i deres kaotiske liv som hjemløse. De har oplevet at få struktur på hverdagen og få nye sociale relationer. De har fået omsorg og ikke mindst hjælp til at finde en bolig.

Det har været et godt afsæt for at flytte i egen bolig. De, der efter herberget får et almindeligt hverdagsliv, hvor de lever som alle andre, er dem, der ikke har haft et egentligt hjemløseliv i bred forstand. Det er dem, der blot har manglet en bolig, men som ellers har været i stand til at klare sig selv med arbejde og gode netværk. De har sociale problemer, men tiden på herberget har gjort, at de har fundet sig selv og er kommet ovenpå igen. Efterfølgende har de ikke svært ved at klare sig, når de får en bolig igen.

Et almindeligt liv er et meningsfuldt og struktureret liv, hvor der er en række betingelser opfyldt: Bolig, arbejde, godt helbred, gode familiære og sociale relationer, stabil økonomi, psykisk velbefindende og fravær af et massivt misbrug. Fraværet af nogen af disse betingelser betyder, at hverdagslivet ikke længere er meningsfuldt eller struktureret. Er der kun en af betingelserne, der ikke er opfyldt, kræver det en beskednen indsats for at få genetableret en meningsfuld og struktureret hverdag sammenlignet med, hvis ingen eller kun nogle af betingelserne er opfyldt.

For de tidligere hjemløse, der lever et almindeligt hverdagsliv, når de flytter i egen bolig, har opholdet på herberget haft en betydning. Opholdet på herberget har forhindret en social deroute, misbruget er reduceret, ernæringen er blevet bedre, og det kaotiske hverdagsliv er ophørt, og der har derfor været en forventning om, at de kunne klare sig i egen bolig.

Opholdet på herberget har således en positiv betydning for mulighederne for, at de hjemløse lever et almindeligt liv.

Selv for de hjemløse, der falder tilbage til et liv, der minder om et hjemløseliv, tyder det på, at opholdet på herberget har rokket ved de hjemløses liv, selvom de lever videre, som de gjorde tidligere, når de forlader herberget. Forventningen om, at de kan klare sig i egen bolig, viser sig ikke at holde stik. Men de har ligesom de andre hjemløse fået en pause, som har givet dem mulighed for at samle sig om deres liv, og de har i denne periode også fået "lidt" mere styr på livet i forhold til et hjemløseliv. Omsorg og hjælp har betydet, at der er blevet taget hånd om deres personlige problemer, deres misbrug er reduceret, og de lever en smule sundere. Herbergets trygge rammer har friholdt dem fra en del af de bekymringer, der har præget hjemløselivet, og givet dem mere overskud i hverdagen til en række "glemte" aktiviteter.

Der har været en forventning om, at man kan klare sig selv. For nogle viser det sig efterfølgende, at når de flytter i egen bolig, kan de alligevel ikke klare sig. De skal i hvert fald have bostøtte for at kunne klare sig. Helt fundamentale forhold omkring misbrug og manglende og dårlige, sociale relationer, som er afgørende for at være inkluderet i samfundet, er fortsat forbundet med en række problemstillinger for den enkelte, og som det fortsat er vanskeligt at håndtere.

Der er tale om en gruppe tidligere hjemløse, der mere eller mindre er fastlåst, og som holder fast i hjemløselivet. Det skyldes, at de har en social bagage, som er meget belastende og hindrer dem i at mestre et almindeligt liv. De har haft en dårlig opvækst, fuld af svigt, med dårlige familiære relationer, fysiske og psykiske overgreb og stress, der i den grad har påvirket deres normer og hindret dem i at opnå brugbare erfaringer med, hvordan man skal begå sig i samfundet.

De vælger det kendte under påvirkning af deres sociale bagage, hvilket bliver et liv, der ligger tæt op ad hjemløselivet. Dette bliver kun yderligere understreget af, at de med mellemrum vender tilbage til herberget for at få den pause, de har svært ved at give sig selv og for at få den kontakt og det nærvær, ingen andre vil give dem.

7.4 Perspektiver for hjemløse i egen bolig

Denne undersøgelse viser, at tidligere hjemløse, der er flyttet i egen bolig, lever forskelligt. Deres hverdagsliv er påvirket af deres tidligere liv uden en bolig og uden et hjem. Et liv som for mange har været præget af at leve på gaden med store omkostninger for deres helbred og deres sociale relationer. Med flytning til egen bolig har de fået mulighed for et liv, hvor de kan være sig selv og selvbestemmende for, hvordan de vil leve deres hverdagsliv.

Beskrivelsen af de tidligere hjemløses hverdagsliv viser, at det er lykkedes for nogen at skabe en tilværelse, som er anderledes end det liv, de havde som hjemløse. For enkelte er der tale om, at de lever, hvad vi vil kalde et almindeligt liv med job, bolig og socialt netværk. Der er dog en stor del af de tidligere hjemløse, som på grund af en belastende baggrund, har svært ved at mestre livet, og for hvem tilværelsen i egen bolig ikke har ændret ret meget på deres hverdagsliv. De er fortsat afhængige af deres misbrug eller lever en isoleret tilværelse med deres psykiske lidelser.

De hjemløse er alle kommet i egen bolig med den forventning, at de kunne klare sig selv eventuelt med hjælp og vejledning i form af bostøtte. Spørgsmålet er imidlertid, om dette er tilstrækkeligt til, at de hjemløse kan leve et acceptabelt liv.

Som det er vist i dette kapitel, er der en række barrierer for, at dette er tilfældet.

For det første viser det sig, at de hjemløse ofte bliver henvist til boliger, som sætter begrænsninger for deres aktiviteter og hæmmer muligheder for et acceptabelt hverdagsliv. Der er ofte tale om små boliger, som er i dårlig stand, og boligerne er ofte beliggende i områder, hvor der i forvejen bor mange på overførselsindkomster. Det gælder kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister, og hvor miljøet er karakteriseret ved en stor del misbrugere. For de hjemløse er det klart en fordel at komme i egen bolig, men set i relation til deres muligheder for at slippe hjemløselivet kan de negative påvirkninger gennem nærmiljøet være en barriere for en sådan udvikling – dette gælder især hjemløse, som er kommet ud af deres misbrug eller hjemløse, som har bestemt sig for at komme ud af deres misbrug. Hvis de skal opnå at undslippe et hjemløseliv, er det afgørende, at de får et netværk i et nærmiljø, hvor de ikke er i daglig kontakt med misbrug og andre svære sociale problemer, der nu engang karakteriserer livet i boligghettoer.

For det andet viser det sig, at mange tidligere hjemløse har svært ved at klare sig i boligen både på grund af deres samlede økonomiske situation, men også fordi de ikke magter at bo for sig selv. Selvom der har været en forventning om, at de kunne klare sig selv, viser det sig på længere sigt, at de ikke kan magte det. De har været afhængige af den hjælp og støtte, de har fået, mens de boede på herberget, og den eventuelle støtte, de har fået gennem bostøtten. Spørgsmålet er imidlertid, om denne har været tilstrækkelig.

Undersøgelsen bekræfter, at en del af de tidligere hjemløse lever et liv, der i det store hele minder om det liv, de levede inden, de kom på herberg. Når de kommer i egen bolig, genoptager de, de aktiviteter der i sin tid har karakteriseret deres hjemløseliv. At de får en bolig, giver dem blot bedre fysiske vilkår for et kaotisk liv. Spørgsmålet er, om de er kommet for tidligt i egen bolig, eller at den støtte og hjælp, der er nødvendig for at kunne magte et hverdagsliv i egen bolig, har været for kortvarig. Der er mange af de tidligere hjemløse, som har behov for støtte og vejledning i længere tid. Det gælder i form af rådgivning og vejledning vedrørende deres økonomiske situation, men også med henblik på støtte og vejledning omkring hverdagen, og det gælder botræning i forhold til rengøring og madlavning.

For mange af de hjemløse er det et stort spring at komme i egen bolig. Fra et ophold på et herberg, som giver tryghed og omsorg, og hvor der er mulighed for sociale relationer og aktiviteter, er det for mange hjemløse et stort spring pludselig at skulle klare sig selv. De er mentalt ikke klar til at magte denne opgave, og derfor er der mange, der isolerer sig eller falder tilbage til de sociale miljøer, de kender fra deres hjemløseliv. For mange hjemløse er det ikke tilstrækkeligt, at de mere materielle vilkår er i orden fx en egen bolig, men også at de mentalt kan klare sig i tilværelsen. Der er derfor behov for, at der på herbergerne og i relation til bostøtten gives mulighed for støtte til former for behandling, der kan styrke deres grundlæggende kompetencer til at indgå i sociale sammenhænge og til at tage vare på sig selv, og dermed give dem mulighed for at komme til at leve et mere acceptabelt liv. Det kan være i form af terapeutisk behandling og andre løsningsfokuserede tiltag.

Bilag

Bilag 1 – De interviewede

Bilag 2 – Data

Bilag 3 – 6 udvalgte cases

Bilag 1

De interviewede

1. Mand i 30'erne. Har boet på Lindevangen i 2 måneder. Lever alene i etværelses lejlighed. Perioder med svært alkohol- og hashmisbrug. Perioder med antabus. Lever af kontanthjælp. Perioder med aktive-ring. Får bostøtte.
2. Kvinde i 40'erne. Har boet 4 måneder på Lindevangen. Lever alene i sin toværelses lejlighed. Får udleveret metadon på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter. Kommer dagligt på Værestedet Roskilde. Sidemisbrug. Tre børn fra et tidligere ægteskab, som hun har dårlig kontakt med. Lever af kontanthjælp, ønske om førtidspension. Dårlig ryg. Har opsagt sin bostøtte.
3. Mand i begyndelsen af 60'erne. Har boet 15 måneder på Lindevangen. Lever alene i toværelses lejlighed. Har været alvorligt syg i perioder. Har tidligere haft massive alkoholproblemer. Supplerer sin efterløn som klunser.
4. Mand på 40 år. Har boet 6 måneder på Lindevangen. Lever alene i lille lejlighed. Stort netværk af familie og venner. Lever på kontanthjælp. Dårlig kontakt til ekskone, med hvem han har to børn. Depressiv.
5. Mand i midten af 50'erne. Har boet 8 måneder på Lindevangen. Lever alene i lille lejlighed. Tilknyttet psykiatrien. Lever på sygedagpenge og afventer sag om førtidspension. Får bostøtte.
6. Mand i slutningen af 30'erne. Har boet 4,5 måned på Lærkehøj. Døjer med dårlige knæ. Lever alene i toværelses lejlighed. Har 1 søn, der kommer på besøg hver 2. weekend. Perioder med alkoholmisbrug. Har fast arbejde. Får bostøtte.
7. Mand i slutningen af 30'erne. Har boet 8 måneder på Lærkehøj. Lever alene i etværelses lejlighed. Får udleveret metadon på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter. Dagligt misbrug af hash. Perioder med kokain. Lever på kontanthjælp. Jævnlig og fast kontakt med datter i plejefamilie.
8. Kvinde i midten af 30'erne. 10 måneder på Lærkehøj. Stofmisbruger på 20. år. Prostitueret gennem 15 år. Lever i etværelses lejlighed. Får udleveret metadon på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter.

Dagligt misbrug af hash. Lever af kontanthjælp. Har smitsom leverbetændelse. Har fravalgt bostøtte.

9. Mand i starten af 40'erne. 3 ophold på Lærkehøj i sammenlagt 10 måneder. Stofmisbruger. Narkogæld gennem flere år. Lever af kontanthjælp. 1 barn, men ingen forbindelse.
10. Mand i begyndelsen af 50'erne. 13 måneder på Lærkehøj. Dagligt misbrug af hash. Antabus. Lever i toværelses lejlighed. Kontakt til voksen søn. Tilkendt førtidspension. Dårligt ben og syg med væskeophobning i kroppen. Modtager bostøtte.
11. Mand i midten af 40'erne. 7,5 måneder på Lærkehøj. Får udleveret metadon på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter. Stofmisbruger med sidemisbrug. Etværelses lejlighed, som han deler med en ven og sin hund. Lever på kontanthjælp. Modtager bostøtte.
12. Mand i slutningen af 50'erne. Har boet på Lindevangen i fire måneder. Tidligere alkoholiker gennem mere end 3 år. Lever i toværelses lejlighed. Skånejob.
13. Mand i begyndelsen af 60'erne. Har boet på Lindevangen og efterfølgende på Lærkehøj i 2 måneder. Alkoholiker. Lever i fast parforhold i etværelses lejlighed. Tilkendt førtidspension. Modtager bostøtte.
14. Kvinde i slutningen af 50'erne. Tilknyttet psykiatrien. Lever alene i etværelses lejlighed – beskyttet ældrebolig. Tilkendt førtidspension.
15. Mand i 30'erne. Har boet på Lærkehøj i 3 omgange i sammenlagt 13 måneder. Psykisk lidelse. Alkoholiker. Dårlig kontakt til datter og ekskæreste. Fast arbejde. Lever i etværelses lejlighed.
16. Mand i 30'erne. Har boet på Lærkehøj i to omgange i sammenlagt 4,5 måneder. Tidligere stofmisbruger. Lever i fast parforhold i etværelses lejlighed med en tidligere misbruger. Fast arbejde.
17. Kvinde i begyndelsen af 50'erne. Har boet på Lindevangen i 12 måneder. Lever alene i toværelses lejlighed. Lever af kontanthjælp og aktiveringsydelse.
18. Mand i midten af 50'erne. Alkoholiker. Lever alene i etværelses lejlighed. Tidligere stofmisbruger. Er på kontanthjælp. Perioder med beskæftigelse. Jævnligt misbrug af hash.

19. Kvinde i slutningen af 40'erne. Lever alene i etværelses lejlighed. Tilkendt førtidspension.
20. Mand i midten af 30'erne. Har boet på Lærkehøj i tre omgange i sammenlagt 20,5 måneder. Alkoholiker og blandingsmisbruger. Får udleveret metadon på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter. Lever i etværelses lejlighed. Modtager kontanthjælp. Ingen kontakt til datter.
21. Mand i slutningen af 20'erne. Har boet på både Lindevangen og Lærkehøj i sammenlagt 11 måneder. Tilknyttet psykiatrien. Tidligere stofmisbruger. Lever alene i etværelses lejlighed. Tilkendt førtidspension.
22. Kvinde i begyndelsen af 40'erne. Får udleveret metadon på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter. Kontanthjælp. God kontakt til datter og øvrig familie. Tidligere misbruger. Perioder med misbrug. Modtager bostøtte.
23. Mand i slutningen af 30'erne. Lever alene i etværelses lejlighed. Fast arbejde.
24. Mand i slutningen af 30'erne. Fraskilt. God kontakt til to børn. Lever i hus i fast parforhold. Fast arbejde.
25. Mand i 50'erne. Alkohol- og stofmisbruger. Får udleveret metadon på Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter. Lever i etværelses lejlighed. God kontakt til mor og ekskone.

Lærkehøj og Lindevangen

Dette bilag indeholder data om de hjemløse beboere på de to herberger Lærkehøj og Lindevangen. Data for Lærkehøjs beboere dækker perioden september 2002 til januar 2007. Data for Lindevangens hjemløse dækker perioden april 2000 til januar 2007.

Lindevangen og Lærkehøj har hver især plads til ca. 30 personer af begge køn. På Lindevangen kan personer indskrives med egne børn.

I de følgende tabeller indgår kun data for hjemløse beboere over 18 år.

Hvor mange og hvem kommer på herberg?

Tabel 1: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj fordelt på aldersgrupper ud fra alder ved henvendelsestidspunktet. Særskilt for mænd og kvinder. Procent

	Lindevangen			Lærkehøj		
	Mænd	Kvinder	Mænd og kvinder i alt (%)	Mænd	Kvinder	Mænd og kvinder i alt (%)
Yngre end 26 år(%)	21	21	21	10	17	11
26-40 år(%).....	44	52	47	55	62	56
41-55 år(%).....	27	24	26	30	20	28
Ældre end 55(%) år	8	4	7	5	2	5
I alt (%)	100	101	101	100	101	100
I alt (antal).....	332	170	502	237	53	290

Årsag til henvendelse

Når de hjemløse flytter ind på herberget, anføres årsagen til deres henvendelse på baggrund af de hjemløses egne forklaringer. Størstedelen af de hjemløse, der henvender sig, anføres som boligløse, dvs. de mangler et sted at bo. Derudover kan de have misbrugsproblemer eller psykiske problemer, som hænger sammen med, at de er blevet boligløse.

Tabel 2: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj opdelt efter henvendelsesårsager. Antal og procent

	Lindevangen		Lærkehøj	
	I alt (antal)	I alt (%)	I alt (antal)	I alt (%)
Boligløs.....	415	83	43	15
Boligløs/misbrug.....	50	10	149	51
Misbrug.....	8	2	13	5
Boligløs/løsladt fra fængsel.....	22	4	13	5
Psykiske årsager.....	7	1	16	6
Magter ikke ophold i sin bolig.....	-	-	8	3
Ægteskabelige forhold/familiemæssige problemer.....	-	-	6	2
Karantæne fra et andet herberg.....	-	-	15	5
Udskrevet fra hospital.....	-	-	23	8
Andet.....	-	-	3	1
Uoplyst.....	-	-	1	0
I alt.....	502	100	290	101

Hovedproblem

Ud over henvendelsesårsagen registreres også, hvad der er hovedproblemet for den enkelte på henvendelsestidspunktet: Er der tale om et helbredsproblem, et misbrugsproblem eller et socialt problem?

Selvom en hjemløs, hvis hovedproblem registreres som værende socialt, kan vedkommende alligevel godt have et misbrug af euforiserende stoffer.

Tabel 3: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj fordelt efter hovedproblem ved henvendelsen. Antal og procent

	Lindevangen		Lærkehøj	
	I alt (antal)	I alt (%)	I alt (antal)	I alt (%)
Helbredsproblem.....	54	11	176	61
Misbrugsproblem.....	127	25	95	33
Socialt problem.....	256	51	18	6
Uoplyst.....	65	13	1	0
I alt.....	502	100	290	100

Hvor er de hjemløse henvist fra?

Der er hjemløse, der selv henvender sig på et af de to herberger, enten fordi de kendte stedet fra tidligere, eller fordi de har hørt om det fra andre.

Andre igen er blevet henvist fra den kommunale socialforvaltning.

FKRC er Frederiksbergs Kommunes Rådgivningscenter.

§ 110-institutioner dækker over forsorgshjem mv. under servicelovens § 110 (tidligere benævnt som § 94-institutioner).

Tabel 4: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj fordelt efter visitationsinstans. Procent

	Lindevangen		Lærkehøj	
	I alt (antal)	I alt (%)	I alt (antal)	I alt (%)
Henvendt fra:				
Henvender sig selv.....	116	23	74	26
Socialforvaltningen.....	226	45	40	14
FKRC + alkoholrådgivning.....	6	1	32	11
Alm. eller psykiatrisk hospital.....	40	8	29	10
§ 110-institution eller anden institution uden for kommunen.....	13	3	48	15
Anden institution inden for amtet.....	50	10	46	16
Andet – familie, venner, arbejdsformidling, kriminalforsorgen mm.	38	7	21	7
Uoplyst.....	13	3	-	-
I alt.....	502	100	290	99

Hvor længe bor de hjemløse på herberg?

Det er vidt forskelligt, hvor længe de hjemløse bor på et herberg. Nedenstående tabel viser, hvor længe de hjemløse bor på herberg.

Tabel 5: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj opdelt efter opholdets varighed – antal indskrivningsdage. Procent

	Lindevangen		Lærkehøj	
	I alt (antal)	I alt (%)	I alt (antal)	I alt (%)
Mindre end 30 dage.....	98	21	89	31
30 til 90 dage.....	136	29	71	27
91 til 180 dage.....	146	31	54	21
181 til 360 dage.....	81	17	37	14
Mere end 360 dage.....	16	3	19	7
I alt.....	477	101	264	100

At flytte fra herberget og senere flytte tilbage igen

Der er hjemløse, der er flyttet fra herberget, og som efter et stykke tid er blevet indskrevet igen.

Hvorvidt de har boet på andre herberg registreres ikke.

Tabel 6: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj fordelt efter antal indskrivninger på Lindevangen og alder. Procent

	Lindevangen		Lærkehøj	
	I alt (antal)	I alt (%)	I alt (antal)	I alt (%)
Indskrevet 1 gang	310	62	210	72
Indskrevet 2 gange	161	32	41	14
Indskrevet 3 gange	31	6	38	13
Indskrevet 4 gange	-	-	1	0
I alt	502	100	290	99

Årsag til udskrivning

Når de hjemløse forlader herberget, foretages der en registrering af årsagen til udskrivningen. Ved udskrivningsårsagen skelnes mellem bortvisning, planlagt og ikke planlagt udskrivning.

De planlagte udskrivninger omfatter situationer, hvor der er lagt plan for, hvor den hjemløse skal hen, når vedkommende forlader herberget. De ikke planlagte udskrivninger kan fx være, at den hjemløse af forskellige årsager holder op med at komme på herberget og derfor mister sin plads.

Tabel 7: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj fordelt efter udskrivningsårsager. Procent

Udskrevet til:	Lindevangen		Lærkehøj	
	I alt (antal)	I alt (%)	I alt (antal)	I alt (%)
Bortvisning.....	35	7	23	9
Ikke planlagt udskrivning	87	18	93	35
Planlagt udskrivning	354	74	149	56
Uoplyst.....	1	0	-	-
I alt.....	477	99	265	100

Hvor flytter de hjemløse hen?

Uanset om der er tale om bortvisning, planlagt eller ikke planlagt udskrivning, bliver der registreret, hvortil de hjemløse flytter hen. Der er hjemløse, der flytter i egen bolig, når de flytter fra herberget, om end typen af bolig kan variere. Hjemløse, der anvises eller indstilles til egen bolig, har ofte ikke selv været i stand til at finde en bolig.

Hjemløse, der flytter i egen bolig, kan modtage bostøtte, hvis det antages, at de ikke selv er i stand til at klare sig i egen bolig.

Der er hjemløse, der så at sige vedbliver med at være inden for forsorgsverden enten på et andet herberg, i misbrugsbehandling eller inden for sygehusvæsenet.

Hjemløse, der udskrives til kriminalforsorgen, er enten varetægtsfængslet eller er påbegyndt afsoning af fængselsstraf.

Hjemløse, der er udskrevet til ”intet”/gaden, er dem, der ikke har tag over hovedet på selve udskrivningstidspunktet.

Tabel 8: Hjemløse på Lindevangen og Lærkehøj fordelt efter hvor de er blevet udskrevet til. Procent.

Udskrevet til:	Lindevangen		Lærkehøj	
	I alt (antal)	I alt (%)	I alt (antal)	I alt (%)
Anvist bolig (boligindstillet eller anvist af kommunen).....	119	25	28	11
Egen bolig (herunder med § 73-støtte – Bostøtte)	75	16	23	9
Værelse	30	6	-	-
Fremlejemål	13	3	-	-
Familie, venner, kæreste, ægtefælle.....	58	12	22	8
§ 110-institution inden for amtet (tidligere benævnt som § 94-institution)	41	7	11	4
§ 110-institution uden for amtet (tidligere benævnt som § 94-institution)	11	2	35	13
Døgnbehandling	6	1	23	9
Alm. eller psykiatrisk hospital	8	2	17	7
Kriminalforsorgen	4	1	14	5
Udlandet	6	1	-	-
Intet/gaden	42	9	63	24
Andet (herunder afgået ved døden eller flyttet på hotel).....	39	8	18	7
Uoplyst	25	5	11	4
I alt.....	477	98	265	101

6 udvalgte cases

Poul, 44 år – toværelses lejlighed

Pouls liv har været et liv i familiepleje, på institutioner, i fængsler og på gaden. Sidst han var på herberg var for to år siden. Det var et herberg, han har været indskrevet på i tre omgange i mere end 6 måneder i alt.

Poul har en toværelses lejlighed med tildækket altan i et socialt boligbyggeri. Hans omgangskreds består af en nabo, der også er tidligere hjemløs. Lejligheden er velholdt og pænt møbleret og med mange planter i både stuen og på altanen, som Poul går meget op i at holde.

Poul blev indstillet til bolig af det seneste herberg, men på grund af en fængselsdom på mere end 30 dage, krævede kommunen, at han først var i et kommunalt botilbud i minimum 6 måneder. Herefter flyttede han i egen lejlighed.

En fast rutine i Pouls liv handler om at sælge Hus Forbi. På en god dag kan han sælge op mod 30 aviser. Alt efter vejret står han på 3-4 faste steder i 3-5 timer hver dag. Det er vigtigt at sælge på nogle faste steder, for så bliver han genkendelig i bybilledet, og det bliver nemmere at komme i kontakt med folk: *”Og så kender jeg folk, og de kender mig. Så ved jeg, hvad de svarer og sådan noget. Mange af dem har set mig i starten, hvor jeg var skæv, når jeg solgte aviser. Nu får jeg ros, fordi jeg ser bedre ud”*.

Poul er stofmisbruger og får udleveret metadon. Han har næsten sluppet heroinen, men det sker, at han falder i. Om aftenen, når Poul kommer hjem fra gaden, har han som regel købt en klump hash, som han sidder og ryger samtidig med, at han ser fjernsyn. Han ryger ca. et gram om dagen. Men mest om aftenen. Han kan ikke ryge, inden han skal sælge aviser, for så er han for påvirket og får røde øjne, og der er ingen, der vil købe hans aviser.

Poul får kontanthjælp. Han har imidlertid en dummebøde hængende over hovedet, der gør, at han skal lægge et fast beløb på 3.000 kroner hver måned.

Poul har stort kørekort og vil gerne køre eksportlastbil, hvilket han har gjort tidligere. Han ved altid, hvor han kan få arbejde som chauffør, men har ikke lyst, så længe han får metadon. Desuden skal han også have lavet sine tænder, før han tør køre en længere tur. Der er dog perioder, hvor han har småjob som ”sort” chauffør.

Ud over dårlige tænder har Poul smitsom leverbetændelse, som han ikke mærker meget til på nuværende tidspunkt. Han frygter dog den dag, sygdommen kommer i udbrud.

Poul har et barn, men et polititilhold gør, at han hverken må se barnet eller moderen.

Poul mener ikke selv, at han har et netværk. De fleste af dem, han kender, er hårde stofmisbrugere, og dem ønsker han ikke at være sammen med i for lang tid ad gangen af frygt for selv at falde i.

Pouls mor og far er døde. Han ser en stedbror en gang om måneden, og det hænder, at han tilfældigt løber ind i sin søster. Hvis Poul har brug for nogen at tale problemer med, taler han med sin nabo eller sine plejeforældre.

Poul kommer en række faste steder for at få mad, da han som regel aldrig laver mad til sig selv. Det er oftest gennem kirkelige organisationer, at han får mad. Her kommer han også for at møde andre mennesker. Han kan godt lide at "følge med i om der er nogen, der er kommet lidt videre i deres liv. Sidst var der et ungt par, der havde fået barn og lejlighed. *"Det er da skide godt at høre"*.

Poul kan godt finde på at tigge penge og ikke kun til mad: *"Når folk spørger, hvad pengene går til, så smiler jeg og siger, at det går til min velfærd. De ved jo godt, det også går til en øl"*.

Irene, 46 år – toværelses lejlighed

Irene er født og opvokset i København. Hun har været gift og boet i det sydlige Danmark. Hun har tre døtre mellem 24 og 14. Ægteskabet var voldeligt og præget af stof- og alkoholmisbrug. I forbindelse med skilsmissen mistede hun forældremyndigheden og blev desuden indlagt på psykiatrisk afdeling. Sidenhen kom hun på herberg. På herberget kom hun ud af sit misbrug, og herberget hjalp hende med at finde den lejlighed, hun har i dag.

Hun har ingen kontakt med sin familie ud over sin ældste datter, der besøger hende. Hendes mellemste datter har slået hånden af hende, og eksmanden vil ikke lade hende se den yngste datter. Hun bekymrer sig meget om sin yngste datter. Hende vigtigste eje er et brev, datteren har skrevet. Irene har i flere år forsøgt at skrive et brev til den yngste datter. Hun er bange for, at eksmanden tager det fra datteren. Hun fortryder, at hun blev skilt, fordi hun derved mistede kontakten til børnene *"Havde jeg vidst det, så var jeg ikke gået; til trods for volden"*.

Irene har en kæreste, som hun ser "med mellemrum", men ham gider hun egentlig ikke se længere, da det er for besværligt. *"Nu ringede han jo ikke som lovet i går, så har jeg da den undskyldning for ikke at tage telefonen"*.

Irene kan godt føle sig ensom i perioder, så tager hun enten speed eller amfetamin, hvis hun ellers kan skaffe penge.

Irene får udleveret sin metadon en gang om dagen. For tiden er hun til indkald, hvilket hun beskriver som en slags kontrol, hvor hun bliver testet for, om hun kan tåle metadonen og samtidig, om hun tager andre stoffer. Denne form for udlevering bryder hun sig ikke om, da hun ikke synes, at dosissen rækker til om aftenen. Da hun førhen hentede metadon på apoteket, kunne hun splitte den op i to portioner og tage anden portion om aftenen.

Irene står som regel op ved 8-9 tiden om morgenen. Hun kommer på et værested for tidligere misbrugere, hvor hun kan få gratis mad, og som regel varm mad. Hun laver ikke selv varm mad, da det er besværligt og giver for meget opvask, som hurtigt løber hende over hovedet. Når der er penge til det, køber hun gerne færdigretter fra det lokale supermarked.

På værestedet er der altid nogen at snakke med, og dem hun efterhånden kender, kommer der også. Hvis hun mangler penge, kan hun som regel låne lidt af dem på værestedet. Her har hun ligeledes fået influenzavaccine. Hun har dårlig ryg, men gennem svømning mindst en gang om ugen er det blevet mindre. Kommunen betaler hendes svømning, ellers ville hun ikke kunne betale de 400 halvårligt, som det nu ellers koster.

Irene har gæld tilbage fra tiden omkring skilsmissen. Hun er på kontanthjælp, men har søgt førtidspension. Når hun mangler penge til kaffe, smøger og mad, køber hun på klods nede i kiosken. Hun har før fået et legat af den lokale præst, hvilket hun igen i år vil søge om at få. Der, hvor hun mest kan mærke, at hun mangler penge, er, at hun gerne vil på rekreation i provinsen i 3 måneder, men ikke har råd til rejsen. Det har hun prøvet før, og *"det var godt at være væk fra det hele"*. Samtidig var det også muligt at arbejde til 20 kroner i timen, så hun fik lidt penge med hjem.

Irene skal snart til tandlæge og få lavet en protese, da hun kun har 6 tænder tilbage i overmund. Sidst fik hun en regning på 10.000 kroner, hvor Frederiksberg Kommune betalte de 8.000, og hvor hun selv afdrager på resten. Hun afdrager desuden på en knallert, som hun har købt for at kunne komme rundt.

Da Irene flyttede i lejlighed, fik hun bostøtte. Men da hun ikke kunnet få medarbejderne i bostøtten til at gøre rent for sig, blev bostøtten sagt op. I dag får hun hjemmehjælp til rengøringen.

Hun har for nylig søgt et arbejde hos Kirkens Korshær, hvor hun gerne ville beskæftige sig med handicappede i beskyttet værksted. Hun fik ikke jobbet, for de mente ikke, at hendes ryg kunne holde til arbejdet. Selv siger hun, at

det var fordi hun fortalte, at hun er på metadon. ”Så tror de, at sådan en stjæler. Næste gang fortæller jeg ikke sandheden”.

Anne, 33 år – etværelses lejlighed

Anne er født og opvokset i København. Hun har for nylig afsonet en dom for væbnet røveri. Hun har senest boet på herberg i et halvt år tilbage i 2003.

Gennem herberget og kommunen fik Anne den lejlighed, hun bor i i dag. Da Anne flyttede i egen bolig, havde hun ikke haft en fast bolig i 9 år, men har boet på herberg, hos bekendte, kærester eller levet på gaden.

Anne har været misbruger siden teenageårene og har været prostitueret siden i mere end 10 år. Anne er kommet på misbrugscentret i mere end 6 år. Her kommer hun hver dag for at få udleveret sin metadon til direkte indtagelse.

I perioder har Anne et voldsomt misbrug af kokain. For at få penge hertil prostituerer hun sig. Hun ryger hash hver dag, men er ellers kommet ud af sit heroinmisbrug.

Når Anne har hentet sin metadon, kommer hun på et værested for tidligere misbrugere. Her kommer hun så ofte som muligt for at få ”ordentlig” mad og for at få tiden til at gå. Hun deltager i så mange aktiviteter på væresteder som muligt, herunder styrketræning i et fitnesscenter.

Efter værestedet tager hun ned i en park og er sammen med andre fra værestedet. Hvis hun har penge, handler hun ind, inden hun så tager hjem. Her ser hun som regel fjernsyn, til hun går i seng, hvilket i perioder føles ensomt.

Anne er blevet tilbudt bostøtte, men har ikke taget sig sammen til et møde. Hun har desuden brug for hjælp til komme hos sin sagsbehandler.

Anne får kontanthjælp, hvilket hun har været på det meste af sit liv. Hun vil gerne søge førtidspension, men ved ikke hvordan hun skal gøre.

Kommunen administrerer betalingen af Annes husleje, el og gas. Ellers kan hun ikke styre at få pengene i hånden og betale selv. Resten af pengene får hun hver uge – 800 kr. Når hun mangler penge, låner hun lidt af venner og bekendte, men højst 50-100 kr. Ellers får hun ikke betalt dem tilbage. Anne har lige købt en cykel til 300 kr., som hun afdrager med 100 kr. om ugen. Anne har en del gammel gæld (bl.a. til DSB), som hun ikke er begyndt at afdrage endnu, da hun lige er kommet ud fra fængslet. Hun kan ikke overskue, hvordan hun skal klare sig, når der skal tages penge fra til afdragene.

Annes helbred er blevet bedre. Hun har smitsom leverbetændelse, men det mærker hun ikke så meget til, så længe hun får mad hver dag.

Anne har en mor og en søster, som hun ser et par gange i løbet af måneden. Ellers sørger hun for at holde sig for sig selv i sin lejlighed.

Allan, 33 år – etværelses lejlighed

Allan er vokset op med seksuelt misbrug. Han har været involveret i bandekriminalitet, bankrøverier og har siddet i fængsel.

Da Allan flyttede fra herberget efter 4 måneder, kom han i behandling for sit stofmisbrug. Han havde tidligere været i behandling for sit misbrug, men faldt i igen. I dag er Allan clean og er i gang med at tage en håndværksuddannelse og bor sammen med en kæreste i sin etværelses lejlighed.

At Allan er forblevet stoffri, tillægger han netværket Anonyme Narkomaner (NA). Derudover har han fået en nær ven, som han ser 2-3 gange om ugen, og som i lighed med Allans kæreste også er tidligere misbruger. De forstår og støtter hinanden i hverdagen.

Allan har fået sit arbejde gennem en ven, der ligeledes er tidligere misbruger. Allans mester og arbejdsplads kender desuden til Allans baggrund. Han trives på sin arbejdsplads og føler sig respekteret af kollegerne. Alle ved, at han er tidligere misbruger, og ved, at han ikke drikker. Der er således ikke nogen, der spørger ham, om han vil have en øl.

Allan har en 50-60 timers arbejdsuge. Efter arbejdstid styrketræner han med vennen eller er sammen med sin kæreste. Træning hjælper ham med at komme af med frustrationer, spekulationer og aggressioner.

Størstedelen af Allans løn går til at afbetale gammel gæld. Han har med vilje sat sig hårdt økonomisk for at komme ud af sin gæld og dermed sin fortid. *"Det er surt at betale gæld, men det er noget, jeg selv har valgt, så må jeg også vælge at tage konsekvenserne af alle de handlinger, jeg har gjort"*.

Det er vigtigt for Allan at blive gældfri, da han gerne vil være *lige som alle de andre* – kreditværdig. Han vil gerne kunne låne penge til en ny bil, møbler eller kunne åbne en ny telefon. Det kan han ikke gøre på nuværende tidspunkt, selvom han har et fast job og fast indkomst. Derudover vil Allan gerne blive selvstændig et år efter, han bliver udlært. Derfor overvejer Allan at søge gældsanering og har fået en bekendt til at kigge på hans gæld. En anden mulighed, han ser, er at spare penge sammen og lave en aftale, fx at tilbyde at betale et større beløb på en gang her og nu og få resten af gælden eftergivet.

For at have lidt ekstra penge i hverdagen arbejder han ”sort”, når det er muligt. Med de ”ekstra” penge han tjener, forkæler han sig selv og kæresten. Samtidig er det også vigtigt for ham, at der er penge sidst på måneden. Det har han ”*prøvet alt for mange gange før*”.

Allan kommer til faste møder i NA hver mandag og fredag. Her oplever han, at han tale frit om sig selv og sit liv. Allan føler, at han har fået rigtig meget hjælp derfra, og han føler sig også parat til at give noget tilbage. I starten følte han sig meget selvcentreret og følte: ”*at alle folk kiggede på mig. Jeg var bange for at skulle sige noget dumt*”. I dag er Allan klar til at dele af sine erfaringer, at give noget videre til de andre. ”*Jeg har fået så meget hjælp forskellige steder fra for at nå der, hvortil jeg er nået i dag. Så kan jeg også godt give noget tilbage.*”

Allan kunne godt tænke sig at flytte fra sin etværelses lejlighed til en toværelses lejlighed. Den vigtigste grund er, at en etværelses lejlighed minder ham om at sidde i fængsel. Han savner et soveværelse og rigtig køkken. For tiden har han kun to kogeplader og ikke nogen ovn. Han er træt af, hvad der for ham minder om et ungarleliv, og han savner et præsentabelt hjem. Han er skrevet op på venteliste, og hvis han er heldig, så regner han med at få en toværelses lejlighed sidst på året.

Allan kommer en gang imellem til herberget. Han holder sig helst lidt på afstand, da han ikke vil have ”*for tæt kontakt til det her*”, men vil gerne have lidt kontakt til sin tidligere kontaktperson for at få lidt gode råd om at klare tingene i hverdagen eller for bare at fortælle, at han har det godt. ”*Så får jeg en reminder; sådan var det også for mig. Jeg glemmer måske bare nogle gang at sætte pris på det. Fordi det går op i arbejde.*”

Lis, 56 år – etværelses lejlighed

Lis har diagnosen paranoid skizofreni. Er tilknyttet psykiatrien. Bor i en stor etværelses lejlighed for ældre mennesker. Lejligheden er pæn og ryddet. Lis flyttede fra Lindevangen i slutningen af 2005. Hun har boet på herberg i to omgange.

Lis kom på herberg efter, at hun var gået fra en kæreste og ikke havde noget sted at bo.

Lis flyttede fra herberget, da hun fik den nuværende lejlighed. Da Lis i forvejen var førtidspensionist, fik hun lejligheden gennem kommunen. Lis havde en del ting fra tiden på herberget, men hun havde ingen møbler, og tog et lån i banken for at finansiere opstarten.

”*Det var jo dejligt at få sit eget. Jeg har ikke været god til at bo alene. Da jeg var det første gang, flyttede jeg ind i et bofællesskab. Og det var ikke godt.*” Herefter kom Lis tilbage til Lindevangen.

Lis er glad for det område, hun bor i. Der er roligt, og hun er tæt på byen, som hun tager indtil med bus mindst en gang om ugen.

Lis er blevet en del af et religiøst fællesskab, efter hun flyttede fra herberget. Her er der muligheder for sociale relationer hver dag på forskellige tidspunkter af døgnet. Derudover er der en lang række arrangementer, som foregår sideløbende og i tilknytning til det religiøse liv, som hun deltager i. Lis oplever ikke, at der bliver stillet spørgsmål til hendes fortid og baggrund. *"Jeg bliver mødt med et mere åbent sind"*. Det religiøse fællesskab oplever Lis som en vifte af daglige tilbud, som hun frit kan deltage i.

Psykiatrien og religionen udfylder størstedelen af Lis' hverdagsliv. I perioder kan det ligefrem være svært at finde energi til at beskæftige sig med andet. Lis er afklaret omkring, at hun har brug for psykiatrien og medicinen, og der er efterhånden blevet tale om rutiner i hverdagen. Hun forsøger at læse, men det går ikke så godt. Hun tror måske, at det er medicinen eller hendes psykiske tilstand, der gør, at hun har svært ved at koncentrere sig. *"Jeg vil gerne læse aviser, men de bliver smidt ud. Jeg får dem ikke læst"*.

Lis er tilfreds med sin lejlighed. Der er plads til hende, og de få gæster, der måtte komme forbi. Hun kan overskue sine ting. Hun kan lave mad, og hun bliver ikke forstyrret i tide og i utide.

Lis vender tilbage til herberget med jævne mellemrum for at få selskab i hverdagen og op til højtiderne – påske- og julefrokost.

Hvis Lis har problemer i hverdagen og brug for at tale med andre, går hun som regel til herberget eller sin psykiater. Hvis hun har et akut behov, har hun sit netværk inden for det religiøse fællesskab, hun kan ringe til.

Lis har en veninde, som hun mødte engang hun var indlagt på psykiatrisk afdeling, og som kommer på besøg hos Lis, men ellers kunne hun godt tænke sig at lære nogle flere mennesker at kende, selvom det kræver meget for hende. *"Jeg har det, som hedder manglende sociale færdigheder. Det har jeg lidt af hele mit liv."*

Lis' familie består af en voksen datter, som hun ser et par gange i løbet af en måned, og en søster i provinsen, som Lis ser et par gange i løbet af året.

Lis er på førtidspension og oplever, at hendes økonomi kan løbe rundt, og at der tilmed er plads til at tage i byen og spise på restaurant, men hun får ikke sparet så mange penge, som hun gerne ville. Helst til en rejse eller bedre møbler.

Helge, 61 år – toværelses lejlighed

Helge er for nylig flyttet i egen bolig efter at have boet på herberg i mere end halvandet år. Helge kom på herberg efter at være blevet smidt ud af sin tidligere lejlighed.

Udsmidningen gjorde Helge nedtrykt, og han flakkede rundt på gaderne i en kortere periode, inden han henvendte sig på herberget. Tiden på herberget gav Helge ro til at slappe af. Helge havde dog svært ved at bo sammen med de andre hjemløse på herberget. Han syntes ikke, at de talte pænt, og at de var nogle rodehoveder. Han endte dog med at få en veninde, der efterfølgende døde af sygdom, hvilket tog hårdt på ham.

Efter herberget har Helge fået en toværelses lejlighed i et socialt boligbyggeri med altan. Soveværelset og altanen bliver brugt til at opmagasinere ting, og Helge sover i stuen. En stor del af hverdagen går med at sætte lejligheden i stand. Den tidligere lejer havde misligholdt lejligheden, og der har således været behov for at fjerne gulvtæpper, male, sætte ny paneler op og i det hele taget gøre grundigt rent. Helge har desuden udskiftet dørhåndtag og beslag på skuffer og låger i køkkenet og sat lamper op.

Helge er uddannet finmekaniker. Da Helge var yngre, sejlede han som maskinmester og reparatør. Han har også haft en marskandiserforretning på et tidspunkt og har arbejdet som pedel. Dette tillægger Helge selv stor betydning for, at han selv kan finde ud af det praktiske i lejligheden.

Han har familie både i Danmark og i udlandet, som han har god kontakt til. Helge fortæller, at han ikke har nære venner, og at han godt kan føle sig ensom i perioder. Så går han på værtshus for at møde andre mennesker – som regel en gang om måneden.

Helge er tidligere alkoholiker. Hans krop kan ikke længere tåle, at han drikker så meget alkohol, men han byder gerne de andre på værtshuset. Han døjer med maveproblemer og kan ikke holde på vandet og afføringen, hvilket gør, at han ikke synes, han kan komme så meget omkring som førhen. Han har desuden været alvorligt syg af kræft, men er ved at komme sig og har været indlagt mere end 20 gange.

Helge lever af sin efterløn. Han venter stadig på, at hans ansøgning om boligydelse skal gå i orden. Han synes, at han har svært ved at få pengene til at slå til. Han har ikke råd til at invitere gæster til en ordentlig middag. Og han kunne godt tænke sig at købe nogle bedre møbler. Det er som regel sidst på måneden, at Helge mangler penge. Så går han på gaden og samler tomme flasker. Helge ønsker ikke at blive genkendt, når han samler flasker. Derfor tager han noget gammelt, slidt tøj på og trækker huen godt ned over ørerne. Helge kan klare at samle flasker imellem 6-8 timer på en enkelt dag.

Det giver omkring 100 kroner i tomme flasker, hvilket han kan få til at række en uges tid.

Når Helge samler flasker, finder han også mange andre ting. Han har anskaffet sig en cykelanhænger, så han bedre kan slæbe de ting, han finder. På hans altan står to flyttekasser fulde af fyldte flasker med øl, vin eller spiritus, som Helge har fundet. Da han ikke selv kan tåle at drikke så meget, giver han væk til andre. Han kan godt lide at finde ting, reparere dem og sælge dem videre.

Helge burde have flere penge til sig selv, men da han har to depotrum, går en del af pengene hertil.

I depotrummene har Helge opmagasineret ting og sager, han har samlet gennem tiden. Når han får gjort sin lejlighed færdig, vil han gerne hente alle de ting, han har liggende forskellige steder. Han er godt klar over, at han samler for mange ting, og at det er et problem. I hans tidligere lejlighed kunne han knap være for sine ting. Han fortæller, at han godt ved, at han har samlermani, men synes, at det er blevet nemmere at smide væk efter, han boede på herberg. Her fik han hjælp til at arbejde personligt med sin mani. Det er meningen, at depoterne skal afhændes, men først når han får plads i lejligheden.

Helge har for nylig pådraget sig en skulderskade efter et uheld med sin cykel. Kravebenet er groet skævt sammen, hvilket er smertefuldt. Helge får piller mod smerterne, men vil ikke tage dem, da han er bange for at blive afhængig.

Derudover mangler Helge en del tænder, og han har nedsat hørelse. Han har tidligere haft høreapparater, men de er udslidte, og han brød sig i det hele taget ikke om at have dem på. Han ved ikke, hvordan han skal få nogle nye.

